

ספר

תורה אור

והוא לקוטי אמרים,
אמרות ה' אמרות טהורות, מזוקקים שבעתים וברורות,
מאמרים יקרים מאירים פספירים, מזהב ומפז נחמדים,
על סדרי פרשיות התורה, ודבר בעתו מיוסדים,
לחנוכה ולפורים, ושירי-השירים ומועדים, וראשי-השנה ויום-הכפורים.

נאמרו מפי

קדוש עליון, אדוננו ומורנו ורבינו הגדול,
הגאון, אור עולם, איש אלקים, קדוש וטהור כעצם השמים לטהר,
כבוד קדושת שם תפארתו

מורנו ורבינו הרב רבי **שניאור זלמן** נשמתו בגנזי מרומים

אשר דרש מדי חדש בחדשו לחדשי השנה, ונתנו לכתוב, רוב הדרושים, על ידי אחיו, תלמידו, הרב הגדול בישראל, ירא
וחרד לדבר ה', מורנו הרב רבי יהודה ליב זכר צדיק לברכה, מגיד מישרים ומורה צדק וקהלה קדישא יאנאוויטש,
ועל פי צווי כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו-עדן פתב פתיבה תמה ומאושרה, ורובם סדר לפני אחיו אדמו"ר נשמתו עדן, והוא
הגיה אותם בכבודו ובעצמו, ככתבו וכלשונו.

מהדורה בהירה, מנקרת, מפסקת ועם פתיחת ראשי התיבות

דרושים לפרשת מקץ וחנוכה

❖ ויחי ממין [א]	❖ פי עמך מקור חיים	❖ רני ושמחי [ב]	❖ פי אתה נרי ה'
❖ ויחי ממין [ב]	❖ ביאור על הנ"ל	❖ ביאור על הנ"ל	❖ ביאור על פסוק "פי אתה נרי"
❖ ענין חנוכה	❖ רני ושמחי [א]	❖ מי בה' אלקינו	❖ נר חנוכה מצוה להנחיה
❖ תנו רבנן מצות נר חנוכה	❖ קצת ביאור על זה	❖ ביאור על הנ"ל	❖ ביאור על הנ"ל

יוצא לאור ערב שבת לרש פרתת מקץ חנוכה ה'תשפ"ב
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

בסיעתא דשמיא.

אצל כמה וכמה חסידים היה מנהג ללמוד בכל שבוע ושבוע, (ובמיוחד בשבת). החסיד'ישע פרשה (בשבתות החורף – בתורה אור, ובשבתות הקיץ (וסיים החורף) – בלקוטי תורה), ואצל כמה היה המנהג ללמוד אותה (על כל פנים בשטחיות) עם בני משפחתם, גם עם ילדים בגיל הבר מצוה (או גם פחות מזה). (ספר השיחות התשנ"ט, פרשת לך לך, עמוד 41)

יש לעורר, שכמו שלומדים את כל ספר הרמב"ם להיותו כולל את כל התורה פולה, על דרך זה יש ללמוד את הספרים תורה אור ולקוטי תורה, המהיים תורה שכתב דתורת החסידות. וכדוע שתורה אור ולקוטי תורה הם שני חלקים של ספר אחד והמשך אחד.

(שיחת שבת פרשת חיי שרה, כנס השלושים התשנ"ב בלתי מוגה)

אל הלומד

- ❖ הפסוקים המובאים בלקוטי תורה הם בדרך כלל בכתוב מלא (ו' בחולם או שורק; י' בחירק). השארנו אותם מלא גם לאחר הנקוד.
- ❖ כידוע, בדרושי חסידות מובאים לפעמים לשונות חז"ל בגרסאות שונות⁶, או בשנויי לשון. כדי להקל על הקורא הוספנו מרכאות למוכח מחז"ל גם כשאנו צטוט מדיק של הלשון. בשולי הגליון הבאנו, בחלק מהמקומות (בסוגרים מרבעים, ובאות כוון), הלשונות כפי שהם במקור.
- ❖ בכמה מקומות השלמנו הפסוקים ומאמרי חז"ל (בסוגרים מרבעים, ובאות כוון). במקומות אחרים השלמנו תיבות להקל את הקריאה, ובאים בסוגרים מרבעים.
- ❖ ללשונות בארמית, מהזהר וכדומה, הבאנו בשולי הגליון תרגום ללשון הקדש (בסוגרים מרבעים, ובאות כוון).
- ❖ לרבים מהפסוקים ומאמרי חז"ל שהובאו בדרושים, ציין אדמו"ר הצמח צדק מקורות, והצגנו אותם באות קטנה. כמו כן הצגנו גם את הציונים ומראי מקומות שבהגהות הצמח צדק.
- ❖ כדי להבדיל בינם לבין המקורות שנוספו במהדורה זו, מצגים המקורות שנוספו באות כוון.
- ❖ בלקוטי תורה המקורי, מופיעים בסוף הספר מראי מקומות לפסוקים ומאמרי חז"ל, הערות וציונים. ורובם ככולם נעתקו כאן עם הוספות ותיקונים.
- ❖ כשלושן של פסוק מופיע כמה פעמים בתנ"ך ציין למקום הראשון, אלא אם ברור שהפונה היא לפסוק מסים.
- ❖ הגהות הצמח צדק שאינן ציון מראה מקום בלבד, מצגים באות כמו הפנים, אך קטנה מעט. חלק מההגהות באות בשולי הגליון וחלק בפנים, אך באות קטנה.
- ❖ תחלת כל עמודה בתורה אור המקורי סמנה בסוגרים חדים כך: <א>.

*

נתן להוריד את הקבצים בכתובת: ChassidutBehirah.com

"שגיאות מי יבין". לכן נבקש מכל אחד שימצא שגיאות או שיש לו הערות, לשלוח אלינו לכתבת: LikutayTorah@gmail.com, ותודה כמה מראש.

ערב שבת קדוש פרשת מוקץ חנוכה, ה'תשפ"ב

"לכאור"א" בראשי תיבות, הרי זה יכול להתפרש 'לכל אחד ואחת'. וראה ספר השיחות תשמ"ז חלק א עמוד 345 ובהערה 62).

⁶ ראה הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר השיחות ה'תש"א עמוד 59: "בכמה מקומות נדא"ח מובאים מאמרי רז"ל בגירסא בלתי רגילה, והוא בשתי פנים: א. הגירסא שאינה רגילה מדייקת יותר. ב. שתי הגירסות מדייקות, אבל להענין המתבאר במקום זה מתאים מאמר רז"ל המוכח כפי פירושו על פי הגירסא האינה רגילה דוקא". וראה ספר המאמרים תש"ח עמוד 272 הערה ה.

הדרושים נעתקו ממהדורת ה'תורה אור" שבאתר ספרית חב"ד, והגהו על פי מהדורת קה"ת ה'תשע"ה.

כל הזכיות של המאמרים שמורות להוצאת קה"ת.

למען ירוץ הקורא:

חלקנו הפרקים לפסקאות קצרות, ופסקנו בפסוק מלא, הדרושים מקטעים, מנקדים ומפסקים, והעברנו את רוב המאמרים המסגרים ('עין', 'כמ"ש') – לשולי הגליון. כמו כן הוספנו את השנויים מכתבי יד שמופיעים במהדורה זו, בשולי הגליון.

תקנו כמה וכמה מטעיות הדפוס, אך עדין אפשר שימצאו טעיות בנקוד, בפענוח קצורי מלים וראשי תיבות, ועוד.

פתחנו את רוב ראשי התיבות, אך השארנו כמה ראשי תיבות נפוצים, שנוהגים להגותם בראשי תיבות; ביניהם:

א"ק (אדם קדמון); בי"ע (בריאה, יצירה עשירה); אבי"ע (אצילות, בריאה, יצירה, עשירה); דצ"ח, דצ"ח"מ (דומם, צומח, חי, מדבר); ז"א (זעיר אנפין); זו"ג (ז"א ונקבא, או זכר ונקבה); חב"ד (חכמה, בינה, דעת); חג"ת (חסד, גבורה, תפארת); חז"ל (חכמינו זכרונם לברכה); מ"ג (מים גבין); מ"ד (מים דוכרין); נה"י (נצח, הוד, יסוד); נר"ג, נר"ג"ח (נפש, רוח נשמה, חיה); רדל"א (רישא דלא אתידע); רז"ל (רבתינו זכרונם לברכה)

כמו כן השארנו בראשי תיבות: שמות אנשים² ומספרים³ ואותיות⁴.

זאת למודעי; כי ישנן תיבות שנתן לנקוד בכמה אופנים. אמנם, בחרנו באחד מהם, ונקדנו אותם כמקבל להגות אותם, אבל אינו מכרח.

❖ פענוח קצורי תיבות וראשי תיבות הוא בדרך אפשר. אף שבכמה מקומות נתן ללמוד סתום מן המפורש במקום אחר, עדין רבים ראשי התיבות שאפשר לפתור בכמה אופנים, ואין להם הכרע (להצגא: כמ"ש: 'כמו שכתוב', 'כמו שנאמר', 'כמו שנתבאר'. הנ"ל: 'הנוכר' – 'לעיל' או 'למעלה' או 'לקמן'). פתחנו אמנם באופן אחד, אך אפשר שהפונה היא באופן אחר⁵.

¹ ראה 'תורת שלום - ספר השיחות' עמוד 2. תורת מנחם - רשימת היומן עמוד קצו.

² כמו: 'האריז"ל (הרב אדונו רבי יצחק לוריא) זכרונם לברכה, רח"ו (רבי חיים ויטאל); רמ"ז (רבי משה זכותא), ועוד. וראה שיחת יום ב' דראש השנה תשמ"ח סעיף ב אודות הנקרת שמות רבותינו נשיאנו בראשי תיבות.

³ כמו: מ"ה; ב"ן, (נ"ב); ס"ג; רמ"ח; רפ"ח; שס"ה ועוד.

⁴ כמו: מנצפ"ך.

⁵ ב'הקדמת המלקט" לספר התנאי נכתב: 'אגרת השלוחה לכללות אנשי שלומינו יצ"ו, ובספר 'שיעורים בספר התנאי' פענחו: 'יברכם צורנו ושמרם': והעיר כבוד קדושת אדמו"ר: 'או יש לומר ושמרם צורנו וגואלנו, או כיוצא בו. ולהעיר מתפלת 'צור ישאל קומה בעזרת...'. - אולי לכן גם כן הוא בראשי תיבות בכדי שיכלול כל הברכות. ובשיחת שבת פרשת דברים ה'תש"ל, הערה 3 (תורת מנחם, התועדויות חלק ס"א עמוד 121): 'ובינין שנאמר

פְּרִשְׁת מִקֵּץ וְחֲנוּכָה

<1>

ה. לה). פי "ברוח פיו כל צבאם" (תהלים לג, ו), ו"כולא קמיה - כלא חשיב"; וכמו למשל דבורו של אדם שהוא בטל אליו ונחשב כאין נגדו. וזה כל אדם "לפום שיעורא דיליה" יכול לדעת ולהשיג כי "אין עוד" "בשמים ממעל"⁴, ו"כל העליונים והתחתונים הם נמשכים מ"רוח פיו" יתברך, ואין דבר חוץ ממנו. ולכן הם ממש כלא חשיב קמיה.

ויסוד האש הוא הצמאון שבלב המבין בהתבוננות בגדולתו יתברך ואיר ממש "כולא קמיה כלא חשיבי"⁵, ולזאת כלתה נפשו אליו יתברך באהבה עזה כרשפי אש, שלהבת העולה מאליה להתפלל באור ה' ויחודו יתברך, ואינו חפץ להיות למטה; כטבע אור האש שנמשך בטבעו מלמטה למעלה.

מה שאין כן בחינת המים הוא מלמעלה למטה, שהמים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך. דהיינו שממשיך על נפשו אור ה' זו תורה ומצות, להאיר על נפשו גם בהיותו למטה, בבחינת ב"על כרחק אטה חי כו"⁶.

וכמו שהמים מכבין אש, כך על ידי זה ירוה צמאון נפשו כמו שכתוב (ישעיה נה, א): "הוי כל צמא לכו למים", כמו שנתבאר במקום אחר. והיינו על ידי בחינת המחבר יסוד המים שבמוח עם בחינת יסוד האש שבלב - הוא הקנה. והוא בחינת מקור אותיות התורה, כמו שכתוב (משלי ד, ה): "קנה חכמה, קנה בינה". ונקרא בחינה זו "שר המשקים" - שבו שואב הריאה משקה מליחות המוח, מיסוד המים שבו. :

[ב] וְזֶהוּ עֵינֵי הַחֲלוּם שֶׁל שַׁר הַמְּשָׁקִים: "וְהִנֵּה גִפְן לִפְנֵי וְגו', וְאִשְׁחַט אֶת הָעֵנָבִים"⁷ וְגו', וְאִתָּן אֶת הַכּוֹס עַל כֶּף פְּרֵעָה".

פירוש: "גפן" נקרא כנסת ישראל, שהיא כללות כל נשמות ישראל. ו"הענבים" הם ניצוצי נשמות, שכל ניצוץ נקרא בשם ענב אחד. כי בכל ניצוץ יש בחינת יין "המשמח אלהים ואנשים" (שופטים ט, ג), שהוא בחינת אהבה מסותרת לשמוח בה', והיא ירושה לנו מאבותינו, אלא שהיא מסותרת מאד כמו יין הנטמן בענבים;

שהענב הוא עגול וחלק ומקיף אותו מכל צד, ואי אפשר להוציא

וְיָהִי מִקֵּץ [א]

"וְיָהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרֵעָה חוֹלָם וְגו'" (פרשתנו מא, א):

הנה פרשה זו מחוברת לפרשה שלפניה (וישב מ, כג): "ולא זכר שר המשקים את יוסף וגו'", כי מפני ש"לא זכר" נתהוה "ויהי מקץ".

וביאור הענין: כי כמו שיש "פרעה" ו"שר המשקים" בקליפה, כך "זה לעומת זה עשה אלקים"², שכמו כן בסטרא דקדושה יש גם כן בחינות אלו. :

וְהִנֵּה יֵשׁ ד' יְסוּדוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם: אש, רוח, מים, עפר. יסוד האש משכנו בלב; ומקור הליחות - מהמוח, ששם הוא משכן יסוד המים, והריאה שואבת כל מיני משקה וליחות מהמוח על ידי הקנה לקרר את חום הלב.

וכך בנפש אלקית:

יסוד המים במוח היא בחינת חכמה ודעת בעבודת ה' במוחו ובמחשבתו. ואף כי "לית מחשבה תפיסא ביה כלל", הלא כתיב (משלי לא, כג): "נודע בשערים בעלה" - "כל חד לפום שיעורא דיליה"³. והיינו ההתבוננות בבחינת התפשטות גדולתו יתברך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית - "אין עוד מלבדו" (ואתחנן

¹ (דבור המתחיל ויהי מקץ: תורת חיים ריש פרשת מקץ [טא, ב]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בשבת [פרשת מקץ] חנוכה, [ב' טבת] תקנ"ז בשקלאב. נוסח המאמר שלפנינו הוא כנראה הנחת המהרי"ל. מיוסד עליו - דבור המתחיל זה משנת תקפ"א נדפס בתורת חיים הנ"ל.

בהמשך למאמר שלפנינו נאמר כנראה דבור המתחיל "ולא זכר שר המשקים" תקנ"ז ונתבארו בו עניני המאמר - נדפס במאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים עמוד כ, עיין שם בהערה הראשונה.

המאמר שלפנינו עם הגהות משנת תקצ"ד ונחלק לפרקים (נסמנו כאן) - אור התורה בראשית פרק ה עמוד תתקטא, א. קיצור - פרק ו תתש, א.

לכמה ענינים במאמר - ראה תורת מנחם חלק לה עמוד 162 ואילך. דבור המתחיל "ויהי מקץ" תשל"ג).

² (קהלת ז, יד. ושם: האלקים).

³ (זהר ורא קג, ב). 'נודע בשערים בעלה' דא קודשא בריך הוא, דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער בלביה כל חד, כמה דיכל לאדבקא ברוחא דחכמתא ולפום מה דמשער בלביה, הכי אתידע בלביה).

⁴ ("בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". ואתחנן ד, לט).

⁵ (זהר חלק א, יא, ב - על פי דנאל ד, לב).

⁶ (אבות ד, כב).

⁷ (וישב מ, ט"א: "ואקח את הענבים ואשחט אתם").

מיתות בית-דין¹⁶ - כמו שכתוב בנוסח הארז"ל: "אם פגמתי באות י' ונתחייבתי סקילה". ובפרט: כשרואה בעצמו שלבו מטומטם בקרבו והיה לאבן - זו היא בחינת סקילה, שהוא חייב בודאי; וכן כשלבו בוער ומתאנה לזכרים אסורים - זו היא בחינת שריפה; וכל שכן אם יודע בעצמו שפגם ונטמא בחטאות נעורים; וכן כל חד לפום שיעורא דיליה, כי ידע אינש בנפשיה; זאת היא עצה היעוצה שיוכל לקבל עליו ד' מיתות בית דין בשלימות - ושתה בחינת בוס יין הנ"ל.

והענין, דהנה איתא בזהר הקדוש: "זכאי קשוט, כל יומא מסתבלי בנפשיהו כאלו ההוא יומא מסתלקי מעלמא"¹⁷. ולכאורה אינו מובן: כי "זכאי" הם צדיקים, ו"זכאי קשוט" הם יותר במעלה עליונה, ואיך שיבח אותם במעלת ומדרגת יראת-עונש לבר?

אלא הענין הוא: כי אפילו צדיק גמור, כשהולך לגן-עדן צריך טבילה ב"נהר די נור"¹⁸. והטבילה הוא להעביר כח הזוכר מזה העולם, כי אי אפשר לירש מקומו בגן-עדן כל זמן שזוכר אפילו מקצת דמקצת מעניני עולם-הזה. וכן כשהולך "מחיל אל חיל"¹⁹, "מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו - יבא כל בשר להשתחוות לפני וגו'" (ישעיה סו, כג), צריך עוד טבילה ב"נהר די נור" אחר, לשכוח גם ההשגה שהשיג בגן-עדן המתחנן ועליון.

וזאת ישים האדם אל לבו: כי הנה ענין גן-עדן הוא "שנהנין מזיו השכינה", ואין זה אלא זיו כו'. ומה אם לא בא אלא ליהנות מזיו השכינה צריך הוא להסיר כח הזוכר מהעולם-הזה, הבא לדבקה בו יתברך על ידי תורה ותפלה על אחת כמה ^א וכמה!

(וזהו כוונת הזהר "מסתבלי בנפשיהו כו" - להסיר כח הזוכר מעניני עולם-הזה כדי לדבקה בו יתברך בתורה ותפלה)²⁰.

והנה יש בחינת "נהר די נור" אחר למשה, הנעשה "מזיעתן של חיות הקדש"²¹.

פירוש: "חיות הקדש" היא אהבה-עליונה בבחינת "יין המשמח"; ו"זיעתן" הוא פסולת שלהן, שבהשתלשלות האהבה למקום נמוך מאד נעשה שמרים ופסולת בירידתן לעולם-הזה החומרי.

וזאת ישים האדם אל לבו: בחינת הירידה איך שירד מטה מטה מאד, ויתמרמר לבו מאד ויצעק אל ה' בצר לו²², כמו שכתוב (איכה

ממנו יין כי אם על ידי סחיטה ודריכה בגת להסיר מעליו הקליפה הסובבת אותו - כך אי אפשר לגלות מצפוני האהבה כי אם על ידי בחינת "מבטשים"⁸, "והוי שפל רוח בפני כל אדם"⁹. ולא שישפילוהו אחרים, כי אם "והוי שפל רוח"¹⁰ - הוי בעצמך. "ונפשי כעפר לכל תהיה" - כאסקופה הנדרסת¹¹, כדי להסיר קליפת ערלה החופפת על הלב.

דהיינו, אפילו מי שלא פגם ונטמא בחטאות נעורים ממש, מכל מקום צריך הוא למול ערלת לבו, כמו שכתוב (עקב י, טו): "ומלתם את ערלת לבבכם". דהיינו מה שלבו בוער ומתאנה למוותרות, ונקרא בחינת ערלה החופפת ומכסה על גילוי אלהותו יתברך בבחינת הסתר פנים, וצריך הוא שלא יהיה בבחינת הסתר פנים, ולא יהיה מסך מבדיל כלל, ואפילו קרום דק שהוא בחינת עור הפריעה.

ועל ידי כן "ואתן את הכוס על נפ פרעה" - כמו שכתוב¹² (ישעיה מט, טו): "על כפיים חקותיה"; וכתיב¹³: "על כפיים כסה אור, ויצו עליו במפגיע" - זו תפלה.

כי בחינת פרעה בקדושה - "זה לעומת זה": כמו שפרעה בקליפה הוא קליפה קשה, כך "זה לעומת זה" פרעה בקדושה הוא בחינת גילוי אלהותו יתברך, לשון פריעה והתגלות דבר ה', על ידי בחינת שר המשקים, שהוא בחינת קנה - ש"ה"קול מעורר הכוונה" לשמוח בה' בתפלתו. וזהו "ואתן את הכוס", כי בחינת קנה הנ"ל הוא המוליך התעוררות האהבה למעלה מעלה מהשגת בני אדם. :

[ג] אף בחינת יין המשמח הנ"ל, לא כל אדם זוכה לזה רק "ישרי לב", כמו שכתוב (תהלים צו, יא): "ולישרי לב - שמחה", דהיינו מי שהלך בדרך ישר כל ימיו. אבל מי שפגם דרכיו ונטמא בחטאות נעורים אי אפשר לו לשמוח בה' בתפלתו, כי רבות מחשבות זרות מבבללות אותו.

ולכן זאת העצה היעוצה, כי יש עוד בחינת יין והוא בחינת יין המשכר. כמו שכתוב (משלי לא, רז): "תנו שכר לאובד, ויין למרי נפש - ישתה וישכח רישו"¹⁴ וגו". וכמאמר רז"ל¹⁵ גבי הרוגי בית דין: שהיו משקין אותו כוס יין קודם המיתה, כדי שתטרף דעתו עליו, כדי שיוכל לסבול צער המיתה.

ולכן בקריאת-שמע שעל המטה גם כן, מי שרוצה לקבל עליו ד'

⁸ (ראה זהר חלק ג שלח קסג, א. תנא פרק לט).

⁹ (אדם: בכתביד 1174: האדם. ראה הנסקמן לעיל תולדות כ, ב).

¹⁰ (אבות ד, י).

¹¹ (לשון חז"ל ערובין צח, א ובפירושו רש"י).

¹² (כמו שכתוב... תפלה: בכתביד הנ"ל ליתא).

¹³ (איוב לו, לב. ושמ: עליה. תענית ז, ב).

¹⁴ (ריש: מלשון רש ועני. מצודת ציון).

¹⁵ (סנהדרין מג, א).

¹⁶ (ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן כתובים חלק א עמוד נב).

¹⁷ (תרגום: צדיקי אמת, כל יום מסתכלים (מתבוננים) בנפשם כאלו אותו היום מסתלקים מהעולם. בזהר פרשת וחי דף רכ, עמוד א: "זכאי חסידי... מסתכלי בלבביהו").

¹⁸ (דניאל ז, י).

¹⁹ (תהלים פד, ח).

²⁰ (הקטע המובא בסוגריים: (וזהו... ותפלה) ליתא בכתביד הנ"ל).

²¹ (חגיגה יג, ב. ראה לעיל ל, ג סוף פרשת ושב).

²² ("ויצעק אל ה' שמות טו, כה. "וישב בצר לו על ה'" דברי הימים ב טו, ד).

וזהו בחינת "יוסף" - פירוש: יוסף תענוג ונחת רוח לפניו ותברך. וזהו שאמר הכתוב (וישב מ, כג - פרשתנו מא, א): "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו - ויהי מקץ", פירוש: כי על ידי ולא זכר" בחינת יוסף, שהוא להרבות תענוג לפניו ותברך, נתהוה על ידי זה "ויהי מקץ" - לשון סוף ותכלה לבחינת "שנתים ימים".

פירוש: שיכלה חס ושלום אצלו בחינת התורה, שהיא בחינת "שנתים ימים", כמו שכתוב (משלי ח, ל): "ואהיה שעשועים יום יום" - "אלפים שנה קדמה התורה לעולם". והיינו כמו שכתוב בתיקונים: "חכים ולא בחכמה ידיעא, מבין ולא בבניה ידיעא". בחינת חכמה - תורה שבכתב, בחינת בינה - תורה שבעל-פה. כי מחמת שכונותו בשביל עצמו אינו חושש לגנוז האור בכלי, ודי לו בהתגלות האור לכד בתפלה.

אך במשך הזמן נעשה "ופרעה חולם":

פירוש: שאפילו בחינת התגלות בחינת זין הנ"ל שיש לו אינן אמתיים, כי אם דרך דמיון וחלום שגורם הסתלקות האור כו'. ולכן נופל לבחינת מדות, שהמדות הן נרצשות בנפשו - "שבע פרות הטובות כו'" (פרשתנו מא, כו).

ומיד עלולת אחריותן שבע פרות אחרות, "והאכלנה כו', ולא נודע כי באו אל קרבנה"²⁸. פירוש: שנסתלק ונתעלם האור כל כך עד שנדמה לו כאלו לא התפלל מעולם.

מה שאין כן בבחינת יוסף - שהוא מוסף ומרבה תענוג ונחת רוח לפניו ותברך להיות מוכן לשבתו, ו"להיות לו דירה בתחתונים", ואז אין המדות נרצשות בנפשו כלל, לא "שבע פרות הטובות כו'", ומכל שכן ש"אין רע יורד מלמעלה", רק טוב גנוז בתוכו. :

— * —

<א.ו>

ויהי מקץ [ב]²⁹

"ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר"

(פרשתנו מא, א)

²⁸ (פרשתנו מא, יט-כא): "והנה שבע פרות אחרות עלות אחריותן דלות ורעות האר מאד ורקות בשר... והאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשונות הבריות. ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה".

²⁹ (דבור המתחיל ויהי מקץ): תורת חיים דבור המתחיל "ויהי מקץ" (השני) [עד, א]. אור התורה ריש פרשת מקץ - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בשבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, כו כסלו תקנ"ח. נוסח המאמר שלפנינו הוא כנראה הנחת אדמו"ר האממעי. מיוסד עליו דבור המתחיל זה - נדפס בתורת חיים הנ"ל.

הנהות - אור התורה בראשית כרך ה התקעג, ב. קיצור - כרך ו תתש"א.

ראה דבור המתחיל "ויהי מקץ" תשל"ג.

ב, יח): "צעק לבם אל אדני", עד שיצא מדעתו²³ - פירוש: מדעתו ומחשבתו שהיה קשור בה כל היום, ויתקע מחשבתו בחזק בעומק במרירות נפשו, עד שיסיר כח הזכר מעניניו ומעסקיו. וזהו בחינת זין המשכר, ו"ישתה וישכח רישו", ועל ידי זה יוכל²⁴ להתפלל ולומר "ברוך אתה" - לנוכח, מעומקא דלבא.

כי ענין המרירות הוא על העבר, כי מר נפשו על הסתר פניו ותברך. כי אילו היה גילוי אלהותו ותברך על כל פנים כמורא בשר-ודם, כמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: "הלואי שיהיה מורא שמים עליכם וכי"²⁵. ולכן כשישוב אל ה' יבקש גילוי אלהותו ותברך מעומקא דלבא. וזהו "ברוך אתה כו", וכל התפלות ובקשות הם מסודרים על דרך זה. וכן בקבלת מלכות שמים בקריאת שמע באמת, כי באמת רצונו ורצונו ורצונו ורצונו, ומר נפשו על ריחוקה מ"אור פני מלך" (משלי טו, טו). ואף כי באמת עדיין הוא רחוק, מכל מקום עם כל זה יש בחינת הבדלה מי הוא הרחוק, כמו שנתבאר במקום אחר.

וגם בבחינת זין זה צריך מקודם הסחיטה - לשום עצמו כשיריים²⁶, במה שיעמיק במחשבתו ענין כל המעשים ודבורים ומחשבות שעברו עליו אשר לא לה' המה, ויהיה שפל רוח מאד. :

אך עוד אחת היא, צריך לשית עצות בנפשו בב' בחינות זין הנ"ל, והוא מאמר רז"ל על "וירא אלקים את האור כי טוב" (בראשית א, ד) - "כי טוב הוא לגנוז".

וביאור הענין, כמו שכתוב (שיר השירים ג, א-ד): "בקשתי את שאהבה נפשי וגו', אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי".

"בית אמי" זו תורה שבכתב, "חדר הורתי" זו תורה שבעל-פה, שהם בחינת כלים להכניס בתוכם גילוי אלהותו ותברך - בחינת²⁷ "כוס פרעה", וכמו שכתוב (תהלים קטו, ג): "כוס ישועות אשא", ואז מתקיים הזין בתוכו. מה שאין כן בבטול הכלים מסתלק האור בנודע.

ועוד זכור לו ענין מעשיו, שלא יהיה בשביל עצמו, כי אם לעשות נחת רוח לפניו ותברך, להיות מוכן לשבתו, להיות לו "דירה בתחתונים". והיינו, שייכין אורו בתוך אותיות התורה שהם כלים לאורו ותברך.

²³ (ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאוניא עמוד קיח-קיט).

²⁴ (בנפת יד תי"ל נוסף-אחר כך).

²⁵ ("כמורא בשר ודם כו. תדעו, כשאדם עובר עברה אומר שלא יראני אדם כו". בקבות כח, ב).

²⁶ (מגילה טו, ב): "לשאר עמו (ישעיה כח, ה) - למי שמשים עצמו כשירים". ראה תנא, אגרת הקדש סימן ב. תורה אור תצוה פא, ד. ובכמה מקומות).

²⁷ (בחינת בכתב יד הנ"ל בבחינת).

מבדילים⁴¹ וצריך להסיר המונעים, וכן למטה בנפש האדם הנה כתיב (עקב י טו): "ומלתם את ערלת לבבכם".

אך אחרי בריתות הערלה יש עוד בחינת פריעה, שהוא עור דק המכסה וחופף, והוא בחינת תאוות גשמיים שמקליפת-נוגה, שהוא לדברים של היתר המכסים ומסתירים אור ה'. וכן אפילו בכדי שיתגלה עליו בחינת מרובה - "פני אריה [.] ופני שור כו" (יחזקאל א י), שהוא בחינת אהבה ויראה טבעיים, הנה כתיב: (יחזקאל א, דה) "וארא כו, ומתוכה כעין החשמל כו" - חשמל⁴² - "ומתוכה דמות ד' חיות כו".

והעצה היעוצה לזה, הוא מה שאומרים⁴³: "ונפשי כעפר לכל תהיה". כי פריעה אותיות העפ"ר⁴⁴, שעל ידי זה יוכל להיות בבחינת פריעה - שיפירע ויגלה המכסה אשר עליו.

וכמו שכתוב (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה", דכנסת-יש"אל נקראת (משלי לא, ל) "אשה יראת ה'", וצריך לגלות "אוצר של יראת שמים"⁴⁵ על ידי שמשים נפשו כעפר לכל, ועל ידי זה יקרע המסך שעליו, שהוא נמשך מבחינת גסות הרוח, שמחמת גסות רוחו שמחשיב את עצמו ליש ודבר בפני עצמו הוא מתאנה תאנה, וחספז הוא שימלא רצונו דוקא; וצריך הוא לבטש גסות רוחו.

ועל דרך זה הוא יסורי עולם-הזה הבאים לאדם, כי⁴⁶ לא מחמת עונש אינו ראוי לישב בשלות עולם-הזה, שהרי מצינו בנבוכדנצר (סנהדרין צו, עיין שם, ועיין לקוט שמעוני, מלכים רמו רמד): "בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השם-יתברך פסקו לו מלכות על כל העולם, ולזרעו אחריו עד ג' דורות". ואין לה אדם מיש"אל שלא כיבד המקום בכך⁴⁷, וכל טוב עולם-הזה כדאי הוא לו. אלא היסורים באים לבטש את האדם, להכניעו ולהשפיל גסות רוחו. וכמו שאמרנו ר"ל (ברכות ז): "טובה מרדות אחת כו"⁴⁸. כששענינו ראות שסורים באים עליו - נשפל דעתו ונעשה נכנע, והוא יקר בעיני ה' להיות על ידי זה בחינת התגלות, בחינת פריעה - מן העפר.

והנה בתורה יש בחינת טנת"א. ובחינת טעמים שבתורה שבעל-פה⁴⁹ הוא כמו שכתוב (תהלים מב, ט): "ובלילה שירה עמי",

הנה כתיב (רות ד, ז): "וזאת לפנים ביש"אל", ו"אין זאת אלא תורה". כי הנה זאת התורה ישנה בבחינת פנימיות של כל נפש מיש"אל. כי יש לכל נפש בחינת פנימיות ובחינת חיצוניות, והיינו בחינת "סתים וגלגל". שכמו ש"קודשא בריך-הוא סתים וגלגל"³¹, כך אורייתא וכך יש"אל³² כו.

ובחינת סתים היינו בחינת פנימיות חב"ד שבנפשו האלקית, שאינו מושג ונראה³³ לעין. ובחינת גלגל הוא בחינת חיצוניות שבו, שהוא בחינת אהבה ויראה כו, ולכן³⁴ כמו שיש טנת"א³⁵ בתורה³⁶ - כך יש בחינות אלו בנפש האלקית כדלקמן.

והנה כמו שיש פריעה בקליפה - כך יש בקדושת נפש האלקית. כמו שכתוב בזהר ויגש: "דאתפריעו ואתגלו נהורין כו"³⁷. כי "זה לעומת זה כו" (קהלת ז, יד):

שבהשתלשלות מבחינת פריעה שבקדושה - למטה מטה, נמשך בחינת פריעה התחתון שאמר (שמות ה, ב): "לא ידעתי את ה'", שהוא בחינת השכחה המשתלשלת מבחינת עלמא דאתגלגליא - פריעה שבקדושה, כמו שכתוב (משלי ה, ה): "רגליה יורדות מות".

אבל בסמוי מן העין - עלמא דאתכסיא - הברכה מצוייה³⁸ ממקור הברכות. כמו שכתוב (משלי יא, ב): "ואת צנועים חכמה"; מקום הזכרון, כמו שכתוב (בא יג, ט): "ולזכרון בין עיניך"³⁹.

והנה לא שייך לומר ד"אתגלו כו" אלא מתוך מכסה שהיה עליהם בתחלה.

דהנה כתיב (נצבים ל, יב): "מי יעלה לנו השמימה" - ראשי תיבות מילה וסופי תיבות הו"ה⁴⁰. שבכדי שאיר עלינו אור ה' בהתגלות, ולא בציור אותיות לבד כי אם בעומק המחשבה, בהתבוננות מהות ועצמות "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו), שיקבע במוחו ולבו שהוא בחינת "מי יעלה לנו השמימה", שהוא בחינת השגת אלקות - צריך מתחלה בחינת מילה, כי יש למעלה בחינת "עונותיכם

³⁰ (עבודה זרה ב, ב. זהר חלק ג פא, ב).

³¹ (זהר חלק ג עג, א. חלק ב רכז, ב. ובכמה מקומות).

³² (אורייתא ונד ישראל: בכתב יד 633: אורייתא ויש"אל).

³³ (בכתב יד 633 נוסף: לעיני בשר, ואין לה אדם שאין לו בחינה זו, בחינת פנימיות שאינו מושג ונראה).

³⁴ (בכתב יד 633 נוסף: וב' בחינות אלו הם הנקראים יש"אל ויעקב. הלכה).

³⁵ (טעמים, נקודות, תיגון, אותיות).

³⁶ (פרדס שער האותיות פרק ג. ושער הנקודות פרק ו, ושער הטעמים פרק ה).

³⁷ (רי, א: "בית פריעה ויגש מה, טו) . . . ביתא דאתפריעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין, כל מה דהיה סתים מתמן אתגלי".

³⁸ (ראה תענית ח, ב. בכא מצינא מב, א).

³⁹ ("ובעלמא דאתכסיא, שהוא בחינת הפנימיות הנסתרת, שם הוא מקום הזכרון דייקא, היפוך השכחה, שהוא בפנימיות החכמה דאור אבא, כידוע בענין התפילין, כמה שכתוב "ולזכרון בין עיניך". תורת חיים מקץ עת, א).

⁴⁰ (תקוני זהר בהקדמה בתחילתה. תקון כב. תקון ע קלא, א).

⁴¹ (ישעיה נט, ב: "כי אם עונתיכם היו מבדלים").

⁴² (ראה לעיל יב, ד).

⁴³ (סיום תפילת העמידה. ברכות יז, א).

⁴⁴ (ערכי הבינוניים לבעל סדר הדורות ערך פריעה).

⁴⁵ (ברכות לג, ב).

⁴⁶ (בתורת חיים עה, ג): "אי אפשר שיהיה כל היסורין רק מחמת שראוי לעונש על חטאיו, כי לא יעלה ערך החטא לגבי היסורים הקשים ומרים שנוגעים עד הנפש ממש בבני חיי ומוזני כל ימי חייו. וגם הלא עבור מעט הטוב שעשה ראוי לישב בשלוח. וכל וחומר הוא ממה שמצינו בנבוכדנצר בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השם יתברך פסקו לו גדולה ולזרעו ג' דורות, ואין לה אדם מיש"אל שלא כיבד את ה' הרבה יותר מזה".

⁴⁷ (ראה אגרת השקד להרמב"ם פרק ג).

⁴⁸ (ושם (ובפירוש רש"י): "טובה מרדות אחת (לשון רדוי והכניעה שאדם שם על לבו מאליו) בלב של אדם יותר מכמה מלקיות").

⁴⁹ (שבעל פה באור התורה ובספר המאמרים תר"מ ליתא).

בחינת מטה מאד, הוצרך להיות כמה מיני עולמות אין מספר, מינים ממינים שונים. וכמו שכתוב (איוב כה, ג): "היש מספר לגודויו", וכתוב (דניאל ז, ו): "אלף אלפין ישמשונה, ורבו רבבן כו", והוא מספר גדוד והיכל אחד, והיכלות - אין מספר.

ואף על פי כן, כולם "אין ערוף אליך": שאפילו בחינה הגבוהה מאד, שהוא שרש התחלות התהוות, מכל מקום לגבי מהותו ועצמותו יתברך אין לו ערך כלל, שאינו מערכו ולא ממהותו כלל, מאחר שהוא בבחינת נברא או נאצל ויש לו התחלת גבול; מה שאין כן בבורא יתברך, ד"כולא קמיה כלא - ממש - חשיב"⁵⁷, ואצלו נחשב הכל כאין; בחינה הראשונה ובחינה אחרונה שבמדרגה תחתונה הכל שוה אצלו.

ואף על פי כן, להיות השתלשלות העולמות וירידת המדרגות הוצרך להיות מדרגות "עצמו מספר" - שלא יבטלו העולמות ממציאותן. וכל זה הוא בשביל שיהיה "הו"ה אלקי" ו"נפלאותיה ומחשבותיה אלינו" כנ"ל:

והנה קודם מתן-תורה היו עליונים ותחתונים ניוונים בהסדו של הקדוש ברוך-הוא⁵⁸. דהיינו שהיה מוזן עולמות עליונים ותחתונים וחייתם נמשך ממקורם וראשיתם מלמעלה-למטה - בנדבה וחסד פשוט, באתערותא דלעילא לבר. אבל אחר מתן תורה, הנה קיום חיות העולמות הוא על ידי מעשה התחתונים בתורה ומצות ממטה-למעלה.

וכמו למשל ארץ הלזו הגשמית, שמצמחת כל מיני תענוגים והם מוזן האדם וקיום חיותו; וגם כשאדם אוכל מבעל-חי, הנה עיקר גידולו וחייתו של הבעל-חי - ממה שאוכל מן הארץ, נמצא שכל מוזן וחיית האדם הוא על ידי בירור, שנבחר⁵⁹ הטוב הגנוז מן הארץ. כך על דרך משל, הנה מוזן עולמות עליונים הוא ממה שמקבלים חיותם מן התורה שבעולם-הזה השפל.

והנה כתיב (משלי ד, ח): "סלסלה ותרוממה", כאדם שמסלסל בשעריו שיהיה כל נימא בפני עצמו, כך הוא בכל פרטי הלכות אין מספר - שיהיה בזה הענין - הדין כך, ובזה הענין יהיה הדין כך, נמשך מחכמה-עילאה, מבחינת "נפלאותיה ומחשבותיה" הנ"ל.

וזהו שאמר דוד המלך עליו-השלום (תהלים צב, ו): "מה גדלו מעשיך ה', מאד עמקו מחשבותיה":

פירוש "גדלו" - על דרך שאמרו רז"ל: "במקום שאמה מוצא גדולתו שם אמה מוצא ענותנותו"⁶⁰. כי לא שייך לפניו יתברך בחינת גדולה, מאחר כי (תהלים קמה, ג): "גדול ה' ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר", ואינו בבחינת ערך ומדה ומקום כלל שיפול

שבחינת השירה והטעמים, שהם בחינת הניגון - הוא "עמי".

וביאור הענין הוא כמו שכתוב (תהלים קטן, נד): "זמרות היו לי חקיה בבית מגורי". ולקבין זה - איך הם "זמירות"?

וגם, למה נענש⁶⁰ דוד על שקרא לדברי תורה "זמירות"?

הנה אמרו (גטין ז' עמוד א): "השכם והערב עליהם לבית המדרש, והם כלים מאליהן".

והענין הוא, דכתיב (תהלים מ, ו): "רבות עשית אמה ה' אלהי, נפלאותיה ומחשבותיה אלינו, אין ערוף אליך, אגידה ואדברה - עצמו מספר".⁶¹

וביאור הכתוב:

"רבות עשית": פירוש "רבות" - כל דבר שהוא רב ועצום, דהיינו עולמות עליונים, הגדולות ונוראות⁶¹, "עשית" - בבחינת עשייה גשמית, שנשתלשלו מעילה לעלול במדרגות רבות ושונות⁶², כמו שאמר בפסוק: "אגידה ואדברה עצמו מספר", עד שנתהוו בבחינת עשייה גשמית.

וכמו שכתוב (שם קלה) (תהלים עט, י): "למה יאמרו [י. 53] איה אלקיהם", שהוא בבחינת איה, שהוא מובדל ומכוסה ורחוק מהם, כמו שכתוב: "רם על כו"⁶⁴, ולא ידעו ולא יבינו⁶⁵ כי "כל אשר חפץ ה' עשה" (תהלים קלה, ו) - שנשתלשל חפץ ה' כל כך, עד שהוא בעשייה גשמית.

וכל כך למה?

כדי שיהיה "הו"ה אלהי" - אלוה שלי, על ידי כי "נפלאותיה ומחשבותיה אלינו", כי "אורייתא מחכמה נפקת"⁶⁶, פירוש: עיקר התגלותה הוא מחכמה, אבל באמת הוא "רצונו של מקום", והוא ורצונו אחד.

וזהו "נפלאותיה" - מה שהוא מופלא ומובדל ומכוסה, שאין בו השגה כלל - פלא עליון,

"ומחשבותיה" הוא בחינת חכמה-עילאה - נמשך "אלינו" על ידי התורה.

"אין ערוף אליך אגידה ואדברה, עצמו מספר": כי להיות השתלשלות וירידה גדולה כל כך, מבחינה גבוהה ונעלה מאד עד

⁵⁰ (סוטה לד, א).

⁵¹ (בבוי 1824: והנוראות. על פי דברי ה'מיס"א יז, כא: "הלך האלקים לפדות לו עם. לשום להם שם גדלות ונראות. לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים").

⁵² (בבוי 1824: עד שנתהוו בבחינת עשייה גשמית, כמו שכתוב: "כל אשר חפץ ה' עשה" שאמר דוד המלך עליו השלום לתשובות המינים: "למה יאמרו הגוים...").

⁵³ (הגוים. ואולי נשמט מיראת הדענוור).

⁵⁴ ("כל גוים ה"). (תהלים קיג, ד).

⁵⁵ (לא ידעו ולא יבינו: לשעיה מר, יח. תהלים פב, ה).

⁵⁶ (זהר חלק ב קכא, א. וראה שם פה, א).

⁵⁷ (זהר חלק א יא, ב - על פי דניאל ד, לב).

⁵⁸ (ראה פסחים קיא, א. לקוטי שיחות חלק טו עמוד 66).

⁵⁹ (שנכח: בהגהות הרב החסיד ר' אשר: שנבר).

⁶⁰ (מגילה לא, א).

וזהו "יום יום" – נגד ב' בחינות שהם "נפלאותיה ומחשבותיה".
וזהו "ואהיה שעשועים", שהיא שעשועים של הקדוש ברוך הוא
בכניול בכבודו ובעצמו. ולמשל, כמו שאדם משתעשע בחכמתו
בשאומו דבר חכמה, כן ויותר מכן לאין קץ ותכלית באלף אלפים
הבדלות, הקדוש ברוך הוא משתעשע בחכמתו העליונה שאינה
יכולה להתלבש תוך עלמין כלל.

אלא שדוד המלך עליו השלום היה צריך לפי שעה "בבית
מגורי", שהיו שונאין לו⁶⁷, ואין דינים נמתקין אלא בשרשן⁶⁸, דהיינו
בשרש התהוות העולמות בשנתהוה ונמשך מאין המוחלט –
להתענג ולשמוח בחלקו אשר הוא ממשיך בתורתו לקיום וחיות
העולמות, שעל ידי זה ממילא יתבטלו כל המונעים, מאחר
שמקבלים חיותם ממנה והם בטלים לגבה, וכשממשיך אותה
למטה תפל עליהם אימתה ופחדו⁶⁹ והיו כלא היו⁷⁰.

וזו היא העצה שיעצו חז"ל: "השכם והערב עליהם"⁷¹, דהיינו
שיהא בבחינת "עליהם" – מעלה מעלה וגבוה מהם, דהיינו
בבחינת עסק התורה, שהיא גבוה ונעלה מאד, שהיא מקור
חיותם, ולכן הם "כלים" ומתבטלין "מאליהן" וממילא נדחים.

"והערב עליהם", היינו בבחינת "נפשי כעפר לכל תהיה", לידום
וליסבול כנ"ל שיהיה כעפר וארץ שממנה יצא לחם⁷² וכל
ההשפעות ממטה למעלה אחר מתן תורה כנ"ל, דהיינו כשנברך
הטוב מן הרע וכו', ואזי ממילא יפול הרע ויבוטל, כמו שכתוב
(ישעיה מאן, יא): "יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך", כי אין להם חיות
עוד.

אבל באמת אין זו לבדה מעלת ושבח התורה, כי אם כמו
שכתוב: "ובלילה שירה עמי" – "שירו" קרי, דהיינו שעשועים של
הקדוש ברוך הוא, כמו שכתוב "ואהיה אצלו כי שעשועים" – זה
יהיה "עמי", וכמו שכתוב (תהלים קמט, ב): "ישמח ישראל בעושיו".

והנה, על ידי בחינת שמחה ותענוג הזה בתורת ה' יסיר כל מונע
מבית ומבחוץ, ו"אין רע יורד מלמעלה"⁷³ כלל;

מה שאין כן כשאין לו בחינת השעשועים הנ"ל, עליו נאמר: "ויהי
מקץ שנתים ימים" – פירושו: שבחינת "שנתים ימים", שהם בחינת
"יום יום", בחינת השעשועים הנ"ל, הם אצלו בקץ ותכלית. כלומר
שאיין לו בחינה הנ"ל בעסק התורה;

ואז "ופרעה חולם" – פירושו: אף על פי שיש לו בחינת "פרעה",

עליו לשון גדולה; אלא לשון גדולה הוא "ענותותו", שנתלבש
בבחינת ומדת גדולה להתפשט ולהתלבש תוך עלמין להחיותם.

וזהו "מה גדלו מעשיך ה'": כי מה שנמשך ונתפשט למטה דרך
פרטי הלכה אחת, הוא מוזן וקיום חיות⁶¹ כל העולמות
עליונים ותחתונים. וכל העולמות עליונים הם כלא ממש נגד מה
שנמשך מפרטי הלכה אחת, שהיא מקור חיותם וקיומם. כי כל
הלכה היא המשכת והתפשטות⁷⁴ אור מרצון העליון ברוך –
הוא וחכמה עלאה, שהן מקור החיות לכל העולמות.

ואם כך הוא בענין גדולת מעשיו, אם כן על אחת כמה וכמה
"מאר עמקו מחשבותיה", שהיא בחינה למעלה מעלה מבחינת
"עלמין", אלא מקיף וסובב עליהם ואינו מתלבש בתוכם.

ומזה יתבונן המשכיל – להיות "בתורת ה' הפצו" (תהלים א, ב),
להיות שש ועלו בה⁶².

כמו שכתוב (משלי ח, יא): "וכל חפצים לא ישוו בה", שאפילו
חפצים העליונים, שהוא בענין שכתוב (תהלים קלה, ו): "כל אשר
הפץ הוי"ה עשה בשמים ובארץ" – ו"שמים" הם העולמות
העליונים, ו"לא ישוו בה" – שכולם הם כלא ממש בערך הלכה
אחת, שהיא מבחינת "נפלאותיה ומחשבותיה" הנ"ל.

וכמו שכתוב באדר"א⁶³: שההלכות הן בחינת הנימין ושערות של
מעלה, "וכל נימא להיט לעלמין סתימין כו". וכמו שכתוב ב"עץ
חיים": שכל הנימין ושערות הם מביורור רפ"ח ניצוצים כו, ותכלית
הביורור הוא בעולם הנה כו.

וזהו (תהלים קיט, נד): "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי" – שיהיה
שש ושמוח בהם עד שהיו לו כמו זמירות ותענוגים. אלא שנענש
על שקראם "זמירות"⁶⁴; ולא על שלמד בענין זה, אלא על ששיבחהם
בזו המעלה לחוד – שהוא מקור וחיות כל העולמות; שבאמת הוא
גבוה למעלה מעלה מבחינת קיום וחיות כל העולמות.

וכמו שכתוב (שם⁶⁵): "ואהיה אצלו אמן, ואהיה שעשועים יום
יום", ופירש במדרש (בראשית רבה פרשה א'): "אמן" – מופלא⁶⁶.
שהוא מבחינת פלא העליון, בחינת "נפלאותיה ומחשבותיה".

⁶¹ (חיות: בהגהות הנ"ל: וחיות).

⁶² (ועלו בה: ישעיה ה, יד).

⁶³ (ראה זהר חלק ג נשא קכח, ב).

⁶⁴ (סוטה לה, א: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר:
"זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי").

⁶⁵ (משלי ח, ל).

⁶⁶ ("וצריך עיון שבמדרש רבה פרשת בראשית פרשה א' (כמו שנתרשם שם) לא אמרו
רק "אמן פדגוג, אמן מכוסה, אמן מוצנע", ולא הזכיר כלל "אמן מופלא".

ואולי יש מדרש אחר שאמרו שם גם כן "אמן מופלא". אך צריך עיון על שנתרשם
"בראשית רבה פרשה א'". ואולי יש איה גרסא במדרש רבה בדפוס אחר. וראיתי
בדפוס אמשטרדם שקלאו גם בדפוסים ישנים שעם פירוש . . . ופירוש נור הקדוש
ופירוש פה-תואר, וגם בהדפוסים שנדפסו עם הענפים, ובכולם לא נאמר רק "פדגוג –
מכוסה מוצנע, ואת דאמרי רבתא" – הערת אדמו"ר מוה"ר ש.

הלשון "אמן – מופלא" – ראה תקוני זוהר דף קכו, עמוד א ובכמה מקומות).

⁶⁷ ("בבית מגורי. – כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם". רש"י סוטה שם).

⁶⁸ (אין דינו נמתקין אלא בשדושי: ראה פרי עץ חיים שער השופר פרק א. לקוטי תורה
לקהאר"ל וישב לט, א. תנאי פרק לא).

⁶⁹ (תפל עליהם אימתה ופחדו: בשלח טו, טז).

⁷⁰ (והיו כלאו יהי: עובדיה א, טז).

⁷¹ (גיטין ז, א: "דום לה' והתחולל לו" (תהלים לו, ז) – "דום לה' והוא יפילם לך חללים
חללים, השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאליהן").

⁷² ("ארץ ממנה יצא לחם". איוב כח, ה).

⁷³ (בראשית רבה נא, ה).

מצרים - "תאכלו מצות" (בא יב, יח); בפורים - "ימי משתה ושמחה" (אסתר ט, כב) - כנגד הגלות שהיה גם כן גופני: במצרים - "בחומר ובלבנים" (שמות א, יד); ובימי המן - בקש "להשמיר כו' ושללם לבוז" (אסתר ג, יג). מה שאין כן בחנוכה⁷⁷, שהיו ישראל שרוים על אדמתם ולא גלו מארצם, רק גלות התורה⁷⁸ - "להשכיחם תורתך, ולהעבירם חוקי רצונך", לפיכך קבעו בנרות, על שם הפסוק (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר".

ולהבין ענין פסוק זה, וגם סיפא דקרא דכתיב: "ודרך חיים וגו'", צריך ביאור איזה "דרך חיים" הוא מלבד התורה והמצוות האמורה למעלה בפסוק?

והענין, כי מה שהמשיל המצוה לנר והתורה לאור⁷⁹, הוא מובן: שכמו שהנר נקרא על שם השמן, כלשון רז"ל: "נר של שמן"⁸⁰, "נר של שעה", הנה אף על פי שהשמן אין בו אור מצד עצמו, ואדרבה הוא מכבה את אור הנופל לתוכו, מכל מקום, ממנו ועל ידו נמשך להב שלהבת האור הנאחז בפתילה במעט שמן הנמשך אחר הפתילה, שהרי בכלות השמן נכבה האור;

ככה ממש היא המצוה, הגם שהוא רצון המלך, בלי שום טעם ודעת, ואין בה שום השגה, מכל מקום ממנה ועל ידה נמשך ונתגלה אור החכמה זו תורה שבעל-פה. ד"אורייתא מחכמה נפקת"⁸¹, והחכמה והבנה בתורה שבעל-פה הוא רק להבין ולהשיג פירוש וטעם המצוות, כל מסכת לפי ענינה.

וביאור ענין זה דרך פרט בעבודת ה':

הנה כתיב (שמות ל, ז-ח): "בבקר בבקר בהטיבו את הנרות וקטירנה"⁸². [ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים וקטירנה". ולהבין למה גבי בבוקר כתיב "בהטיבו" ובבין הערבים - "בהעלות"?

הנה כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל נקראת בשם מנורה; והיא "מקשה" - שכל ישראל הם באחדות; והיא מתחלקת לשבעה נרות, כי דרך פרט יש ששים רבוא נצוצות כלליים, שכל ניצוץ מתחלק לששים רבוא נצוצות פרטיות כמבואר בתניא⁸³, ודרך כלל נכללו בשבעים נפש⁸⁴ שירדו אבותינו למצרים, וכלל מן הכלל נקראו בשם "שבעה נרות".

שהוא בחינת התגלות אלקות על ידי התפלה, אף על פי כן אינו בבחינת טעמים, שהם בחינת הנגון ושעשועים הנ"ל, כי אם בבחינת "נקודה ברישי אתון"⁸⁵. כי הנפש מלאה אותיות⁸⁶, ואור ה' שמאיר בה הוא בחינת נקודה קטנה בראשו לבד, שמתנוצץ בשכלו הארת והמשכת אלקות, אבל אינה מלוכשת בתוכו כי אם בבחינת מקיף עליו :

"והנה עומד על היאר": שממנו גם כן נמשך בחינת המשכה ל"שבע" >> פרות הטובות" (פרשתנו מא, כו), שהם ז' מדות, אהבה ויראה וכו' הטבעיים, שיהיה אחר התפלה מחמת זה ב"סור מרע ועשה טוב" (תהלים לז, טו).

אך אחר זה (פרשתנו, מא, יט-כא): "הנה שבע פרות אחרות כו', ותאכלנה כו', ולא נודע כו'": שבערן זמן רב אחר התפלה יוכל להתעורר מדות ותאוות גשמיות, ומשכחות לגמרי את מדות הטובות - אהבה ויראה כו' שבשעת התפלה.

מה שאין כן בבחינת הטעמים, שהם בחינת שירה וזמרה הנ"ל, על זה אמרו (עבודה זרה ג'): "כל העוסק בתורה בליקה, חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר (תהלים מב, ט): "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי" - ש"חוט של חסד" ואהבה עליונה באה עליו מלמעלה, אהבה חדשה יותר מכדי טבעו של נפש אלקות לדרבקה בו יתברך, בחינת "אהבה בתענוגים" (שיר השירים ז, ז);

ומשם נמשך "יאור" והמשכה לבחינת "נקודה ברישי אתון", שהיאור הוא עומד על החולם, וממשיך עליו הארה רבה ועצומה שלא יהיו פרות הרעות כלל, כי "אין רע יורד מלמעלה כו'":

— * —

ולב ג

ענין חנוכה⁷⁶

ענין חנוכה:

הנה קבעו הנס בנרות, מה שאין כן בשאר נסים: בפסח ביציאת-

⁷⁴ (בראש האותיות. "נקודה דחולם שעל גבי האותיות". תורת חיים שם פה, א).

⁷⁵ (ראה עין חיים שער ה (שער טנת"א) פרק ג. על פי תקוני זהר בהקדמה יב, ב. בכמה מקומות ברא"ח מובא זה בשם ספר יצירה. - ראה שם פרק ב משנה ג. וקבען בפה". וראה לקוטי תורה נשא כו, ב. בחקותי מה, ד. שיר השירים ד, ב. מאמרי אדמ"ר האמצעי במדרך חלק א עמוד שט ושם נסמן. ספר המאמרים תרצ"ו עמוד 110. ושם נסמן).

⁷⁶ (דבור המתחיל ענין חנוכה: ראה לעיל דבור המתחיל "בכ"ה בכסלו" [כט, א]. - ציון כבוד קדושת אדמ"ר.

נאמר שבת פרשת מקץ, חנוכה, ל' כסלו, ראש חדש טבת תק"ס. - נוסח המאמר שלפנינו הוא מהנחת המהרי"ל. נוסח אחר - הנחת אדמ"ר האמצעי ומתחיל "כי נר מצוה" - נדפס במאמרי אדמ"ר הזקן אהלה ל' לאונא עמוד סג, ועם הגהות - אור התורה חנוכה (בראשית כרך ז) עמוד תתמ, ב' ואל"ך. נ"ך כרך א עמוד תקעו).

⁷⁷ (בבין 167 נוסף: בגלות יון).

⁷⁸ (בבין 167 נוסף: שרצו).

⁷⁹ (ושירך במיוחד לנר חנוכה - ראה פירוש רש"י דבור המתחיל "כנים" שבת כג, ב: "כי נר מצוה ותורה אור - על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור ותורה" - מכתב כבוד קדושת אדמ"ר כ"ף כסלו תשמ"ו).

⁸⁰ (דמאי א, ג. שבת מז, א. ועוד).

⁸¹ (זהר חלק ב משפטים קכא, א).

⁸² (בבין 167 נוסף: ונתני).

⁸³ (בתניא: פרק לו. בבין לו. 167: בלקוטי אמריס).

⁸⁴ (שמות א, ה).

מחמת העולמות מבחינת מלכותו יתברך, שהוא מלך גדול ונורא על כל העולמות עליונים ותחתונים, וכל "צבא השמים לה משתחווים" (נחמיה ט, ו), ו"אלף אלפין" (י. ורבו רבבן קדמוהי כו" (דניאל ז, י), כמבואר ⁸⁷ בגמרא ⁹² ובזוהר בביאור ענין רבוי העולמות וגדולתו. ועל דרך זה תקנו חז"ל ⁹³ לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" לפני "ואהבת".

כי הנה אנו אומרים ⁹⁴: "יחיד, חי העולמים מלך. משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול כו". פירוש:

"יחיד" הוא למעלה מבחינת "אחד". כי "אחד" היינו כמאמר רז"ל ⁹⁵: "שהוא אחד בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם". כי כל העולמות עליונים אינם תופסים מקום להיות יש ודבר נפרד בפני עצמם, ו"כולא קמיה כלא - וכאין נגדו - חשיבי" ⁹⁶ ממש, ו"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה); לכן נקרא "אחד", והיינו כשמעריכין אותו נגד העולמות. אבל "יחיד" פירוש - הוא יחיד ומיוחד בפני עצמו, ו"הוא לבדו הוא", ואינו בגדר העולמות כלל.

ו"חי העולמים מלך" פירוש: שכל חיות העולמות שמחיה את כולם ומנהיגה את כולם, עליונים ותחתונים, אינו אלא בשביל שהוא מלך, וכולם מקבלים חיות מבחינת מלכותו יתברך בעבור חיותו מלך עליהם.

וכן מה ש"משובח ומפואר", דהיינו השבח מחמת שמשיגים גדולתו, הוא "עדי עד", כי "לגדולתו אין חקר" (תהלים קמה, ג), ולמעלה יש שבח אחר שבח ועילוי אחר עילוי עד אין קץ ואין תכלית.

והכל הוא בעבור "שמו הגדול": כי להיות נקרא שמו ומלכותו עליהם בלבד הוא, ואינו יכול לנגוע לבחינת עצמותו ומנהותו כלל, כי "לית מחשבה תפיסא ביה כלל" ⁹⁷, שהוא יחיד ומיוחד ו"נשגב שמו לבדו" (תהלים קמח, ג) כדכתיב (תהלים קמה, ג): "מלכותך מלכות כל עולמים".

וזהו במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו ⁹⁸, כדכתיב (תהלים קיג, ו): "המשפילי לראות בשמים ובארץ", שאצלו יתברך נחשב זאת להשפלה ולענוה "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נה, טו). וכן מה שכתוב "סומך נופלים, ורופא חולים" ⁹⁹ ו"זוקף כפופים" (תהלים קמו, ח), וכל הממלכה נקרא בשם ארץ ¹⁰⁰, להיות כארץ הלזו

⁹² (חגיגה יב, א).

⁹³ (פסחים נו, א. שלחן ערוך אורח חיים סימן סא. שלחן ערוך ארמו"ר הנקן שם סעף ג).

⁹⁴ (ברכת "ברוך שאמר". ראה לקמן מ, ג).

⁹⁵ (ברכות יג, ב).

⁹⁶ (זהר חלק א יב, ב - על פי דניאל ד, לב).

⁹⁷ (תקוני זוהר בהקדמה "פתח אליהו" יו, א).

⁹⁸ (מגילה לא, א).

⁹⁹ (תפלת העמידה).

¹⁰⁰ ("פירוש: ולך נקרא מדת מלכות בשם ארץ, כמו שאמר בזוהר ויחי: "הארץ

דהנה אהרן "שושבינא דמטרוניתא" ⁸⁵ הוא אהרן כהן לאל עליון ⁸⁶, משבעה רועים ⁸⁷ המפרנסים ומשפיעים אלהותו יתברך בכנסת ישראל, שאירי באור האהבה להתלהט אליו יתברך בכלות הנפש בשלהבת העולה מאליה ⁸⁸, ולקיים מצות "ואהבת" שמקבלים עליהם בקריאת שמע, שיהיה כן באמת לאמתו תקוע בלב כל אחד ואחד מישראל; שהאדם מצד עצמו, מאחר שהוא מגושם ומלובש בענינים גשמיים, לא היה יכול לולי הקדוש ברוך הוא עוזרו ⁸⁹, והעוזר הוא אהבה הבאה מלמעלה להמשיכו אליו.

וזהו בחינת "בהעלות" ו"בהטיבו":

כי הנה אמרו רז"ל ⁹⁰: "אף על פי שהאש יורד מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט". פירוש: "הדיוט" ⁹¹ הוא האהבה שאדם לוקח

⁸⁵ (שושבין המלכה. ראה זהר חלק א רסו, ב. חלק ב מט, ג. חלק ג רעיא מהימנא כ, א. קעו, ב. קפ, ב. ערה, ב. ראה לקמן פא, א. לקוטי תורה בהעלותך כט, ג. ענין שושבינא דמטרוניתא - ראה אור התורה תצוה עמוד א'תקסג. לקוטי שיחות חלק כב עמוד 61 ואילך. ספר הערכים ח"ד חלק ב עמוד כו ואילך).

⁸⁶ (כתו זאל עליון: לך לך יד, יח).

⁸⁷ (באגרות קודש כבוד קדושת אדמו"ר כרך יח אגרת זכב).

לשאלתו המקור למה שכתוב כאן בתורה אור (לב, ב) ובלקוטי תורה בהעלותך (כט, ג) דאהרן הוא מו' רועים, דבסוכה (נב, ב) לא נזכר.

כהנזכר לעיל הוא בעוד מקומות בתורה אור - כמצויין במפתח.

והמקור על זה יש לומר בשנים:

(א) בזהר חדש (בסופו. תיקונים קד, א): קם רעיא מהימנא על רגליו ואמר, רעין קדישין, אברהם יצחק ויעקב ואדם קדמא ואהרן ודוד ושלמה. ועל פי זה מתורץ גם כן: (1) בתורה אור (פב, א) - דאברהם הוא הרועה הראשון ובסוכה - אדם הראשון. (2) בתורה אור (לג, ג) משמע דגם יצחק בכלל הרועים.

(ב) בזהר חלק ב (כו, ב): "הוא (לשון יחיד) אהרן ומשה - לאכללא דא ב'דא". להעיר מתענית ט, א. ויש לומר דלכן בהנ"ל לא נמנה רק אחד מהם - העיקרי באותו ענין. וקל להבין.

והנה עוד יש להקשות בזה, והוא העיקר. בתורה אור ולקוטי תורה מפרש ענין זה רועים שמשפיעים אלקותו לכנסת ישראל כו' - ואינו מוכן כלל מה ענין שת ומתושלח בזה?

והנה הצמח צדק על הפסוק במיכה (ה, ד) מדויק דשני פירושים בתיבת "והקיימונו": (א) על אשור. (ב) על בני ישראל (כפירוש התרגום) - ובדרך ממילא ינצח אשור.

ועל פי זה נראה לי ליישב כל הנ"ל - דבסוכה הוא לפי פירוש הא. ובוהר חדש על פי פירוש הב'. ולולא דמסתפינא הייתי אומר לבדוק בדפוסים הראשונים של זוהר חדש אולי צריך להיות במקום אדם הראשון - יוסף. ועל דרך האושפיזין דהג הסוכות.

אבל עומד לנגד ביאור זה מה שבתורה אור (לג, ד) ובספר המצות להצמח צדק מצות חנוכה מעתיק מסוכה הנ"ל ומפרש ענין הרועים כנ"ל. אבל יעוין שם שמביא מהו' רועים רק אברהם ויעקב משה. ועדיין צריך עיון. ואין כאן מקומו).

⁸⁸ (שלהבת העולה מאליה לשון הגמרא שבת כא, א. ראה תנא פרק מג).

⁸⁹ ("יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום... ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו". שבת ל, ב).

⁹⁰ (עירובין סג, א. יומא כא, ב. נג, א. ראה רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה א. וראה לקוטי תורה שמיני עצרת עט, ב). "בענין מצוה להביא מן ההדיוט, בדבור המתחיל ענין חנוכה בפרשת מקץ, דלשם נחבאר בענין אחר קצת, דהיינו שזהו האהבה שהאדם לוקח מחמת העולמות מבחינת מלכותו יתברך". וראה אור התורה ונקרא עמוד (ז).

⁹¹ (הדיוט: בבזך 167 ליתא).

כמו שכתוב (וירא יט, כז): "וישכם אברהם בבקר" - הוא בחינת "בהטיבו"¹¹¹.

והנה, מי זה האדם שגיע עד הלום, שגיע אליו בחינת אהרן העליון?

אך הוא על ידי תורה ומצות. "כי נר מצוה", שהמצות נמשכין ממקום גבוה מאד נעלה, ולפיכך אין בהם השגה כלל. כמשל השמן הנ"ל, שאין נכנסים בפנימיות נפשם, רק בבחינת מקיף עליהם מלמעלה.

כמו שכתוב (שופטים יז, טו): "שום תשים עליך מלך" - כמו מלך המושל על עמו, והוא גבוה עליהם, והם עושין רצונו בלי טעם ודעת - "כי מצות המלך היא"¹¹², "ולב מלכים - אין חקר"¹¹³ ההשגה שבעבורם נצטוו.

רק מכל מקום הוא על דרך משל, כאדם שתופס את המלך באחד מאבריו וממשיכו אליו, הנה גם חיותו שבקרבו נמשך אחריו - כך כתיב (שיר השירים ב, ו): "וימינו תחבקיני". כי הנה רמ"ח מצות עשה הם "רמ"ח אברין דמלכא"¹¹⁴, ועל ידי המשכת המצות, ממילא נמשך אחריו בחינת יחודו יתברך בעצמו ובכבודו, בבחינת יחודו כנ"ל¹¹⁵.

¹¹¹ [בדפוס זיסמיר נוסף:] (ועיין מה שנתבאר לקמן (לו, א) בדבור המתחיל "רני ושמחי" בענין "ננא ברמשא ושמה בצפרא").

¹¹² (מלכים-ב יח, לו. אסתר ג, ג. נחמיה יא, כג. ראה זהר חלק ג צו לג, ב ברעיא מהימנא. קדושים פב, ב. שלח קעה, ב. תקוני זהר בהקדמה י, ב).

¹¹³ (משלי כה, ג).

¹¹⁴ (ראה תקוני זהר תקון ל).

¹¹⁵ (על גליון תורה אור דפוס קאפוסט תקצ"ז נכתב בסיום המאמר, כנראה בגוף כתב יד קדש אדמו"ר הצמח צדק: "חסר בדפוס" ונמצא השלמה (כנראה העתקה מהמשך הנחת המהרי"ל) - "שייף לטוף הדיבור".

אלא שהוא "עליך" - בבחינת מקיף. וזהו "אשר קדשנו במצותיו", כי ענין "קדוש" הוא מוגדל מגדר העולמות בקדוש העליון. והתורה היא אור התקמה המאירה בפנימיות נפש האלקית להיות מאין ליש, וכמו שכתוב "ותורתך בתוך מעי" (תהלים מ, ט). ועל ידי זה נודבק כלי נפשו מבית ומחוץ, שיכול להגיע אליו בחינת אהרן כהן העליון להאיר אור האהבה בב' בחינות הנ"ל.

אך התורה והמצות שאדם ממשיך על נפשו, צריך שיהיו נותנים חיים ל"עושיהם", והיינו על דרך משל כמו המאכל המחיה את הגוף, הנה נהפך בקרבו ונכה ו"שבה כבשרו" (על פי שמות ז, ו), ועל ידי כן נותנת חיים, שאלמלא כן לא היה מחייהו כל כך.

והנה התורה ומצות ניתנו לאדם שיהא "חי בהם" (אחרי יח, ה), שיעשה כמו עצמותו אליו ולא יהיה לו חיות אחר בעניני העולם. והדרך שמביאתו לידי זה [אמר?] סיפא דקרא "דרך חיים תוכחת מוסר (משלי ו, כג). פירושו: ה"דרך" שמביאה את התורה ומצות להיות "חיים" אצלו היא "תוכחת מוסר" - "תוכחת" לשון רבים, כי ב' מיני יסורים הבאים מלמעלה למרק גופו (ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ה עמוד א'תשסח. אור התורה יתרו (שמות כרך ג) עמוד תשכו). כי מה שהוא דבר בפני עצמו ואין התורה נותנת לו חיים, הוא מפני ריחוקו מאור ה' וגבור[ו]ת ה' שולטים עליו, ו"פגעו בו כיוצא בו" (על פי שבת

השפלה¹⁰¹ שיורה ממקום כבודה להיות "מלך שמו נקרא"¹⁰².

ולכן זאת יבין כל יציר בשומו אל לבו וירחיב דעתו בגדולתו יתברך ונפלאות מעשיו ברבוי העולמות עד אין חקר, הנה ישפיל שזהו ענותנותו יתברך, ואין ערוך אליו, שאינו בגדר עלמין כלל. והוא "השוע ומשוה קטן וגדול"¹⁰³ - ממילא תתלהט ותתלהב נפש ולב, לאור באור¹⁰⁴ האהבה "בכל נפשך" ממש, לצאת מגדר העולמות, כמו שכתוב (תהלים עג, כה-כו): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי".

וזהו "ואהבת את ה' אלהיך" (ואתחנן ו, ה): כי אהבה - משרש "אהב"¹⁰⁵, שהוא מלשון חפץ ורצון¹⁰⁶, דהיינו "רעותא דלכא"¹⁰⁷ שיהיה "ה' אלהיך", ולדבקה בו ממש. ועל ידי אתערוותא-דלתתא זו יחול עליו אור האהבה מלמעלה, להגדיל מדורת אש האהבה בלבו יותר מכדי כח אנושי ושרש נשמתו שהיא בגדר וגבול ונברא - לקרבה אל ה' ממש, וביטול אליו במציאות ממש על ידי בחינת אהרן "כהנא רבא"¹⁰⁸, כי "ואהבת" בגמטריא ב' פעמים אור¹⁰⁹.

ונקראת בחינה זו "בהטיבו" - שמטוב וחסד עליון משפיע על רוח שפלים להטיב ולהגדיל את האהבה שלמטה.

אך הנה באמת גם אתערוותא-דלתתא כנ"ל אשר יחפוץ האדם לדבקה בו ממש, גם זאת מתת אלהים היא¹¹⁰, לא לפי כח נפש האדם ומזגו ותכונתו. ונקראת בחינת "ובהעלות אהרן", שאהרן העליון הוא הנותן כח בכנסת ישראל לעורר את האהבה זו.

וזהו "בין הערפים", שהוא מדת ערב ולילה וחשך מצד עצמו, שאין בו אור. אבל מדת בוקר, שהוא מדת אברהם איש החסד,

לעולם עומדת - דא שכינתא, כי שכינה היא מדת מלכות שיורה להיות "חי העולמים", כנ"ל ד"חי העולמים" הוא מבחינת מלך כו, וירידה זו היא השפלה גדולה לגבי מהותו ועצמותו יתברך, ולגבי בחינת מלכות כמו שהיתה כלולה במהותו ועצמותו כביטול האור בהמאור, לכן נמשל לבחינת ארץ, שהיא תכלית ההשפלה. וכן הוא בפרס ריש שער כ"ג דארץ היא הבחינה האחרונה שבמדת מלכותו יתברך, דהיינו מה שנמשכה להיות "חי העולמים". - אור התורה חנוכה תתמא, ב).

¹⁰¹ (ראה לקוטי תורה במדבר ה, ב. אור התורה פרשת לך תשכח, א).

¹⁰² (פיוט "ארון עולם").

¹⁰³ (פיוט לזימים נוראים "כל מאמינים").

¹⁰⁴ (לאור באור: איוב לג, ל).

¹⁰⁵ (ראה ספר "שרש ישע" הובא ב"שרשים" להצמח צדק מערכת אהב (ספר החקירה צד, א). לקוטי תורה נשא כו, ב. בהעלותך כט, א. בלק שא, ב. מסעי פח, ד. ואתחנן ב, ג. ט, ב. ראה כג, ג. שיר השירים יז, א, לג, ד. מאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ד עמוד קצט).

¹⁰⁶ ("והפנונה שיהיה רצון האדם וחסדו וקשטו בכל לב ונפש להיות גילוי אלקותו ויחודו יתברך בעולם ונפש" - לקוטי תורה נשא כו, ב).

¹⁰⁷ (רצון הלב).

¹⁰⁸ (הכהן הגדול).

¹⁰⁹ (שער הכוונות כוונת קריאת שמע. פרי עץ חיים שער הקריאת שמע פרקים כג. כה).

¹¹⁰ (מתת אלהים היא קהלת ג, יג, ה, יח).

— * —

[לב, ד]

שחסרה בכדי להשלים¹²⁴ המלבוש. :

[א] וילבאר ענין הלבוש לנשמה בגן-עדן: דהנה בגן-עדן הנשמות "נהנין מזיו השכינה"¹²⁵. וענין הזיו הוא הארה מאור אין-סוף, ומתענגים הנשמות בגן-עדן - שמשגיגים איזה הארה מהזיו. ובחינת הזיו הוא הארה מאין-סוף בלי גבול, ולכן אף שבכלל יש רק ב' בחינות¹²⁶ - גן-עדן עליון בבריאה וגן-עדן תחתון ביצירה, אבל בפרטיות יש השגות בלי גבול - צדיקים "ילכו מחיל אל חיל" (תהלים פד, ה), אשר נשמתם נתעלו בעילוי אחר עילוי, כי אין מספר להשגות אור וזיו אשר היא הארה מאור אין-סוף ברוך-הוא.

וכל זמן שצריכה הנשמה להתעלות מגן-עדן לחבירו צריך להיות מקודם בחינת "נהר די נור"¹²⁷ שיבוטלו כל השגות הקודמות¹²⁸. כי השגה הקודמת נגד השגה שלמעלה ממנה - אין ערוך כלל, והיא בטלה לגמרי נגדה; אחרי שהשגות הנ"ל הוא להיות משיג הארה מאור אין-סוף ברוך-הוא, אם כן כל השגה יתירה שמשגיג מהאור - השגה שלמטה בטלה נגדה.

ולבעבור זה "כל צדיק נכוה מחופתו של חבירו"¹²⁹ - היינו מבחינת השגה החופף על חבירו, מאחר שאין השגתו אחד, ויש לכל אחד השגה אחרת אשר נהנה מזיו השכינה המאיר עליו.

וזהו "קדושים בכל יום יהללוך סלה"¹³⁰: "קדושים" היינו נשמות בגן-עדן נקראו "קדושים"¹³¹. "יהללוך סלה" - כל מקום שנאמר "סלה" הוא בחינת בלי גבול¹³². אשר תמיד מתחדשים השגתם מאור אין-סוף אשר היא בלי גבול.

ולכן אמרו רז"ל: "מוטב דליינייה וליתי לעלמא דאתי"¹³³, כי כדאי¹³⁴ כל הדינים נגד תענוג השגתו הנ"ל. אף שבגן-עדן התחתון אין ערוך כלל וכו', וכן גן-עדן תחתון נגד גן-עדן עליון, עד רום המעלות, כי התענוגים שנמשכו מאור אין-סוף, מקור כל התענוגים - הם בלי גבול.

תנו רבנן מצות נר חנוכה¹¹⁶

תנו רבנן¹¹⁷ רבנן: מצות נר חנוכה כו', בית שמאי אומרים¹¹⁸: יום ראשון מדליק ח', מכאן ואילך פוחת והולך (כמו בפרי החג). ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך ("מעלין בקודש כו").

להבין מה ענין נר חנוכה לפרי החג¹¹⁹, נקדים מה שכתוב (משלי ו, כג): "נר מצוה ותורה אור" - שהמצות נקראים נר¹²⁰. וגם כתיב (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם", שהנשמה נקראת נר.

ובזהרה¹²¹ מבואר שהמצות נקראים לבושינ אשר הנשמה מתלבשת בהן בגן-עדן, וצריכה הנשמה לקיים תרי"ג מצוות¹²² בכדי שיהיה המלבוש בשלימות, ואם חסר אחד מהמצות חסר לבושו, לכן צריכה לבא עוד [בגלגול¹²³] לקיים המצוה ההיא

קא, ב), וצריך לקבל אותם באהבה ולהמתיקם (ראה תניא פרק לא)).

¹¹⁶ (דבור המתחיל תנו רבנן מצות נר חנוכה ספר המצות להצמח צדק מצות נר חנוכה [א, א]. אור התורה דבור המתחיל "תנו רבנן נר חנוכה" [בראשית כרך ב, עמוד דש, ב]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בחתונה, שבת חנוכה, פרשת מקץ, ב טבת תקע"א. הקתונה התקיימה באור ליום ג פרשת ויגש, ה טבת. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחת הר"פ - מאמרי אדמו"ר הנקן הנחות הר"פ עמוד קכב (נחלק לג' פרקים ונסמנו כאן). ביאור בא בהמשך המאמר לקמן לג, ב "ולתוספת ביאור".

נוסח ב מהמאמר (כתב יד 1052) - מאמרי אדמו"ר הנקן תקע"א עמוד כב, וביאורו - שם עמוד כה ומתחיל "ואחרי כל הדברים והאמת האלה". נוסח ג מהמאמר - נמצא בכתב יד ולא נדפס לעת עתה. נוסח ג מהביאור - הנחת אדמו"ר הצמח צדק בספר "הנחות תקע"א" - שם עמוד לג.

מיוסד על חלק מהמאמר - דבור המתחיל "לא כן עבדי משה" שבת פרשת בהעלותך תקפ"ט - אור התורה במדבר כרך ב הוספות עמוד 41. מצות נר חנוכה הנ"ל פרק ג. לכללות המאמר ראה אור התורה על הפסוק "כי נר מצוה ותורה אור" - נ"ך כרך א עמוד תקעו ואילך).

¹¹⁷ (שבת כא, ב (ובפירוש רש"י): תנו רבנן, מצות חנוכה - נר איש וביתו והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. . וחד אמר: טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג (מתמעטים והולכים בקרבנות דפרשת פנחס), וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין).

¹¹⁸ (שיטתם - ראה לקוטי שיחות חלק ו עמוד 73 בארוכה).

¹¹⁹ (ראה אור התורה חנוכה [בראשית כרך ב] תתקמב, ב. דבור המתחיל "מצותה" - ספר המאמרים תרנ"ד עמוד צו. דבור המתחיל "תנו רבנן מצות נר חנוכה" תשל"ח - ספר המאמרים מלקט חלק ב (כסלר-שבט) עמוד קסב).

¹²⁰ (ראה אור התורה על הפסוק - נ"ך כרך א עמוד תקעו).

¹²¹ (ראה זהר חלק ב, רי, א. וראה תניא סוף פרק ד. אגרת הקדש סימן כט).

¹²² (ראה אגרת הקדש סימן יט. כט).

¹²³ (בדפוס ראשון. וכן הוא בכתב-יד 1223, ובאור התורה במדבר כרך ב עמוד א'תצ).

¹²⁴ (השליש. בכתב יד 1823: למלאות הלבוש).

¹²⁵ (ברכות יז, א).

¹²⁶ (ראה גם לקמן מט, א. צו, א. לקוטי תורה במדבר יח, א).

¹²⁷ (דניאל ז, י. זהר חלק ב, ריא, ב).

¹²⁸ (עיין בדבור המתחיל "ויהי מקץ" (לעיל לא, א)).

¹²⁹ (בבא בתרא עה, א).

¹³⁰ (תפלת העמידה ברכת אבות).

¹³¹ (ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא עמוד מח שהן הנשמות הגבוהות מכל הנשמות. עייני שם).

¹³² (ערויבן נד, א: "כל מקום שנאמר... סלה... אין לו הפסק עולמית... דכתיב (תהלים מח, ט): כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלקינו, אלקים יכוננו עד עולם סלה").

¹³³ (מוטב שיודו אותו (בעולם הזה) ויבאו לעולם הבא. חגיגה טו, ב).

¹³⁴ (נתקן על פי הגהת כבוד קדושת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עדין, נעתקה בהיום יום ג' טבת, ה' חנכה).

ולכן המצות הם לבושים אשר על ידם תוכל הנשמה להשיג ולהנות התענוג והזיו בגן-עדן. ולזה המצות הם כמו לבוש, שענין הלבוש הוא שאינו בא באדם להיות לו חיות פנימי כמו מזון שנעשה לאחדים ממש עם האדם ומחיה אותו.

ואף על פי כן צריך לומר שיש במלבושין מעלה יתירה, ששרשם מבחינת מקיפים, ולבעבור זה הוא מקיף על האדם ומגין עליו ומשמרו - כמו כן מעשה המצות אשר שרשם הם מבחינת מקיפים כתר-עליון, לכן לא בא התגלותם למטה בבחינת אור-פנימי, רק בעשייה גשמית ממש. וכידוע שמה שבשרשו יותר גבוה נופל למטה יותר. אכן על ידי מעשה המצות נעשה בחינת מקיף ומסך, שעל ידי המצות תוכל להתענג בתענוג אור אין-סוף.

וזהו תכלית ירידת הנשמה - ירידה צורך עלייה: על ידי עשיית המצוה תוכל לקבל האור והתענוג על ידי מסך הנ"ל אשר מתלבשת הנשמה בגן-עדן בלבושי המצות. ומחמת פי המצות שרשם מגולגלתא וכתר עליון, לכן על ידי קיום המצות רצונו יתברך, ו"היום לעשותו, ולמחר לקבל שכרם"¹⁴² בגן-עדן אשר יתגלה אורן, אז כשתלבש הנשמה בלבוש המצות תתענג הנשמה בתענוג אור אין-סוף בלתי בעל גבול, על ידי מסך ולבוש המצות, כנ"ל אשר הם בחינת ממוצעים, ששרשם נעלה מכתר עליון ונשתלשלו למטה בדברים גשמיים¹⁴³.

[ג] וזהו¹⁴⁴ ענין "מראות הצובאות" (ויקהל לח, ח): כי ענין מראה הוא זכוכית שראוין בה. אכן נאמר "מראות" לשון רבים, כי יש ב' מראות¹⁴⁵. "אספקלריא המאירה", היינו זכוכית הבהירה אשר על ידה יכולין לראות מרחוק אור ישר.

וזהו¹⁴⁶ ההפרש בין משה רבינו עליו השלום לכל הנביאים:

שבמשה נאמר (בהעלותך יב, ח): "ומראה ולא בחידות", ונכתב "ומראה" בסגול¹⁴⁷, שהוא לשון דבר, והוא אספקלריא המאירה¹⁴⁸ אשר על ידה אף דבר הרחוק מהאדם רואין אותו דרך אור ישר. כמו כן מעשה המצוה אשר נתלבשה הנשמה בגן-עדן בלבוש

¹⁴² (ערובין כב, א) ובפירוש רש"י: "מאי דכתיב (ואתחנן ז, יא) אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם - ולא למחר לעשותם (לעתיד לבוא), היום לעשותם - למחר לקבל שכרם".

¹⁴³ (ועיין מה שנתבאר לעיל טו, א) על פסוק "ואברהם זקן בא בימים".

¹⁴⁴ (הבא לקמן ראה בשינויים והגהות בספר המאמרים תרל"ב חלק א עמוד צו).

¹⁴⁵ (ראה אור התורה בראשית כרך ז עמוד תשיח, א בשינויי לשון).

¹⁴⁶ (וזהו... מאחריו נידונה הובא אור התורה במדבר כרך א עמוד קלא בשנים והגהות).

¹⁴⁷ (ראה אור התורה סידור עמוד פב).

¹⁴⁸ (ראה לקוטי תורה שיר השירים כח, ב. אור התורה תשא עמוד א'תקלט ואילך. ויקהל עמוד ב'רכה ואילך. משלי עמוד תקעו. וראה גם כן לקוטי שיחות חלק ו עמוד 198. ושם בהערה 25: "מזה שבפשוט מראות הצובאות היו אספקלריא שאינה מאירה משמע שגם ברוחניות בחינה זו היא עיקר ענינם").

וכמו שרואים בחוש, שאף מה שנפל בשבירת הכלים, תענוגים גשמיים, הוא גם כן אין שיעור. כי יש כמה מיני תענוגים כידוע - לאין מספר, אם כן על אחת כמה וכמה השרש ומקור לזה - תענוג רוחני - אף מגן-עדן התחתון הוא בלי גבול מאין-סוף:

[ב] ולבעבור זה, הנשמה שהיא בחינת בעל גבול אי אפשר לה להשיג גילוי הזיו שהוא מהות אלקות, כי אם על ידי לבוש שהוא בחינת מסך, ועל ידי אותו לבוש ומסך יכולה לקבל האור והזיו.

וכמו שמבואר ב"עץ חיים"¹³⁵ שיש בחינת מסך ופרגוד. וכמו דרך משל אור גדול שאין יכולים להביט בו מחמת רוב בהירותו, וכשיש מסך מבדיל אז יכולים לקבל את האור אחר שנתעלם ההארה קצת על ידי מסך¹³⁶.

וכמו דבר חכמה ושכל גדול, אין יכולים להסביר לפני קטן בחכמה כי אם על ידי לבוש ומשל, אז מבין הדבר; כמו כן נקראים מצות - "לבושין", שהם גם כן בחינת משל, וכמו שכתוב (שמואל א כד, א): "משל הקדמוני". היינו, שהיה התגלות עצם רצון אור אין-סוף, זה אי אפשר שיכול¹³⁷ לבוא לידי גילוי לשום נברא רק על ידי התלבשות רצונו יתברך בעשייה גשמית - מעשה המצוה. ולכן נקראים המצות "לבושין".

ושרש המצות גבוה מאד, ששרשם מבחינת כתר עליון, "תר"ך עמודי אור"¹³⁸. ונשתלשלו על ידי שערות וכו', עד שנתלשלו למטה בעשייה גשמית, יציאת וסוכה, ובהם דוקא נתגלה רצונו יתברך - "סוף מעשה במחשבה תחלה"¹³⁹, "נעוץ תחילתן בסופן"¹⁴⁰.

דפעם אחד נאמר (בראשית א, א): "בראשית ברא כו' השמים ואת הארץ" - שמים תחלה, וכתיב (שם ב, ד): "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים" - ארץ תחלה - כאן במעשה¹⁴¹ וכן במחשבה¹⁴¹.

ודרך כלל, שמים הוא בחינת רוחניות, וארץ - בחינת גשמיות. ובמעשה קדמה שמים, כי בדרך השתלשלות - הרוחניות מחיה ומנהיגה בחינת גשמיות. אבל במחשבה קדמה בחינת גשמיות - "סוף מעשה במחשבה תחלה", כי התגלות האור מ"סובב כל עלמין" וגילוי הרצון, "תר"ך עמודי אור", הוא על ידי קיום רצונו בדברים גשמיים ממש, אשר שרשם מעולם התהו, ובהם דוקא מתלבש רצון העליון.

¹³⁵ (שער סדר אבי"ע בתחלתו).

¹³⁶ (ראה גם לעיל טו, א. אגרת הקדש סימן כט. ביאורי הזהר להצמח צדק כרך א עמוד רי).

¹³⁷ (שינוי: בהגהות הרב הקסיד ר' אשר: שיוכל).

¹³⁸ (ראה פרדס שער ח פרק ג).

¹³⁹ (פיוט "לכה דודי").

¹⁴⁰ (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

¹⁴¹ (ראה חגיגה יב, א. וראה לקוטי שיחות חלק ו עמוד 76).

לגמרי, רק יכול לאתכפייא ולא תהפכא, אז נעשה מזה בחינת אור חוזר;

כמו בזכויות, שעל ידי המסך המסתיר נוסף על ידי זה אור-חוזר חדש שלא היה מקודם שהיה המסך הנ"ל, ויכול לראות אחרי זה אור חדש, היינו שיכול לראות גם מאחוריו;

כמו כן אחר שנתהפכה נפש-הבהמית, אז על ידי בחינת "בכל מאדך", נתוסף אור המאיר גם כן יותר מקודם שהיתה הנשמה בגוף - וירדה צורך עליה, שעל ידו "אתכפייא סטרא-אחרא - אסתלק וקרא דקודשא בריך-הוא לעילא לעילא" ¹⁵⁵ ומאיר שלא על פי סדר השתלשלות, וזה נקרא "אספקלריא דלא נהרא" ¹⁵⁶.

וענין גילוי זה יש לבאר על דרך שנתבאר במקום אחר ¹⁵⁷ פירוש "קדושתו למעלה מקדושתכם" ¹⁵⁸ - דמאי קא משמע לן? פשיטא!

אלא דרוצה לומר, כי המצות הם מבחינת כתר, כמו שנתבאר לעיל, וזהו "קדושתכם" - "אשר קדשנו וכו'". ונדע שהכתר כלול מב' פרצופים ¹⁵⁹ - היינו, בחינת עתיק זהו "בחינה תחתונה שבמאציל", ובחינת אריך-אנפין זהו "שרש הנאצלים".

ועל זה אמר: "יכול כמוני" - היינו בחינה תחתונה שבמאציל שהוא עתיק,

"תלמוד לומר 'כי קדוש אני' - קדושתו למעלה מקדושתכם": שהמצות ממשיכים מבחינת אריך-אנפין, מה שאין כן עתיק נקרא "עתיק יומין" (דניאל ז, ט), שזענתק ונבדל מבחינת ה"יומין" שהם הלבושים הנעשים מהמצות ¹⁶⁰. שעל זה נאמר (תהלים לד, יג טו): "מי האיש כו' אוהב ימים לראות טוב . . . סור מרע ועשה טוב", והיינו בבחינת אריך-אנפין. מה שאין כן בחינת עתיק-יומין הוא בחינת "קדושתו למעלה כו'".

אך על ידי בירור נפש-הבהמית "בכל מאדך" נמשך גילוי מבחינה זו כו', כי זהו ענין "במקום שבעלי תשובה עומדים כו'" ¹⁶¹, "בחילא ותיר" ¹⁶², בחינת "בכל מאדך" כו' .:

המצות על ידי לבוש הנ"ל, שעל ידי מעשה מצות הנ"ל יכולה הנשמה ליהנות מזיו השכינה בגן-עדן, וליהנות מאורו יתברך כמו באספקלריא המאירה - אורי-ישר אשר נמשך ונתגלה אור אין-סוף ממעלה למטה בגן-עדן.

ומשה רבינו גם כן לא היה רואה בלי אספקלריא ¹⁴⁹ הנ"ל. וכמו שכתוב "ומראה ולא בחידות", והיינו באספקלריא המאירה, אשר בלא אספקלריא לא היה יכול להשיג בחינת אור אין-סוף.

אכן שאר הנביאים ראו במראה בקמ"ץ ¹⁵⁰, "אספקלריא דלא נהרא" ¹⁵¹, "ובידי הנביאים אדמה" (הושע יב, יא). וענין "אספקלריא שאינה מאירה" הוא הנקרא שפיג"ל ¹⁵², דהיינו שיש מסך וכסוי על הזכויות, אבל המסך אינו דבר עב שהוא מסתיר לגמרי ומכסה האור, רק דבר דק וקלוש, היינו צפוי כסף הידוע, ואז כשרואין בו באספקלריא הנ"ל נמשך ממנו אור חוזר, אבל אין יכולים לראות דרך הזכויות באור ישר. ולכן אין רואין מהות הדבר הנראה ועצמותו כמו על ידי אספקלריא המאירה, כי אם רק דמות לבד ¹⁵³ נראה על ידי אספקלריא שאינה מאירה.

אמנם יש באספקלריא שאינה מאירה מעלה אחת גבוה במדרגה, שיכולין לראות עצמו, וגם לראות מאחוריו כידוע - מה שאין יכולין לראות באספקלריא המאירה. וזהו "ארץ קדמה". ודו"ק.

ועל דרך זה תירצו בגמרא ביבמות (סוף פרק ד" ¹⁵⁴): דישעיה שאמר (ישעיה ו, א): "ואראה את ה'" היינו באספקלריא שאינה מאירה, שבה יוכל לראות את ה'. מה שאין כן באספקלריא המאירה כתיב (תשא לג, ב): "כי לא יראני כו'".

וענין "אספקלריא דלא נהרא" הוא בחינת "בכל מאדך" (ואתחנן ו, ה). היינו ענין ירידת הנשמה בגוף - ירידה צורך עליה להפך נפש הבהמית. ¹⁵⁵ ועל ידי בחינת אתכפייא ואתהפכא "בכל מאדך" - בלי-גבול, למעלה מן הכלי, אז נמשך מלמעלה גם כן שלא כסדר ודרך השתלשלות מאיר אור עליון.

וזהו "אספקלריא דלא נהרא", דהיינו על ידי דבר - מסך ומבדיל, שאין מאיר האור דרך ישר, היינו שנפש-הבהמית הוא מכסה ומסתיר האור. אכן, אין הדבר המבדיל מסך עב שהוא מסתיר

¹⁵⁵ (ראה זהר חלק ב סו, ב. קכח, ב. קפד, א. וראה תנא פרק כו).

¹⁵⁶ (וזהו ענין "נר מצוה" וענין "נר אלקים נשמת אדם" - כאן מסתיימת הנהגת הר"פ).

(וענין מה שנתבאר לעיל (ה, א) על פסוק "אעשה לו עזר כנגדו").

¹⁵⁷ (ראה לקוטי תורה שלח מו, ב ואילך. נציבים ג, ב).

¹⁵⁸ (ויקרא רבה פרשה כד, ט על פסוק (קדושים יט, ב) "קדושים תהיו": "יכול כמוני? תלמוד לומר "כי קדוש אני" (שם) - קדושתו למעלה מקדושתכם").

¹⁵⁹ (ראה לקמן צא, ג ושם נסמן).

¹⁶⁰ ("יש לומר שהכוונה היא לענין המצות (מצד עצמם) אבל לא לענין בירור הזמן שנעשה על ידי זה. ולהעיר מזה שמסים . . . "אך על ידי בירור נפש הבהמית כו'". ועדיין צריך עיון" - דבור המתחיל "ואברהם יקן" תשל"ח הערה 78 - תורת מנחם ספר הפאמרים מלקט חלק א (תשרי-חשוון) עמוד שיג).

¹⁶¹ ("עומדים - צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד". ברכות לד, ב. סנהדרין צט, א).

¹⁶² (בכח יתר. זהר חלק א קט, ב).

¹⁴⁹ (ראה אור התורה חיי שרה (בראשית כרך א) קח, א. בא עמוד שכט).

¹⁵⁰ (בהעלותך יב, ו ובפירוש רש"י): "אם יהיה נביאכם (אם יהיו לכם נביאים), ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו" (שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון!).

¹⁵¹ (שאינה מאירה. זהר חלק א לג, ב).

¹⁵² (מראה).

¹⁵³ (ראה אור התורה משות (במדבר כרך ד) עמוד א'שטו).

¹⁵⁴ (נוסף בדפוס זוטאמיר). ובביבמות שם מט, ב (ובפירוש רש"י): "מצאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה . . . מנשה הרג את ישעיה. אמר רבא: "מין דייניה וקטליה. אמר ליה: משה רבך אמר "כי לא יראני האדם חזי" ואת אמרת "ואראה את ה' יושב על פסא רם וגשאו"? . . . קשו קראי אהרדי! . . . כדתנא: כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה (ובסבורים לראות ולא ראו). משה רבנו נסתכל באספקלריא המאירה (וידע שלא ראהו בפניו)".

שאינה מאירה.

והענין, כי הנה בנר יש: שמן, ופתילה, וב' גונוני אור - "נהורא אופקמא"¹⁷² שעל הפתילה, ו"נהורא חיוורא". והנה האור שהוא עיקר ¹⁷³ הנר - הוא נאחו בפתילה דוקא, אבל השמן בלתי אפשר שיאחו בו האור בעצמו, כי אם על ידי הפתילה, ומכל מקום השמן הוא הנכלה בהאור, ועל ידי פתילה אחת נכלה שמן הרבה כו'.

וכך הנה מעשה המצות בעולם הזה הם בחינת השמן, כמו שכתוב בזוהר בינוקא דבלק¹⁷³. והיינו "שמן משחת קדש" (תשא ל כה), ששרשו בחכמה-עילאה ורצון העליון. אך שנשתלשלו וירדו בגשמיות בעולם הזה, על כן אין דרך שיאחו בהם אור אין-סוף ברוך-הוא כי אם על ידי הפתילה, שהיא הנפש-האלקית המקיים המצות, ואז הוא הממשיך בהם גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא.

וכמו שכתוב (אחרי יח. ה): "אשר יעשה אותם האדם" - שהאדם הוא העושה אותן למצות, שממשיך בהן אור אין-סוף ברוך-הוא. מה שאין כן "חסד לאומים"¹⁷⁴. וזהו "ותורה שם בישראל" (תהלים עה, ה), והיינו על ידי שיש בנפש בחינת מסירת נפש ב"אחד" בקריאת-שמע שהוא בחינת בטול לאור אין-סוף ברוך-הוא.

וזהו כמשל הפתילה שבה נאחו האור, והיינו על ידי בטול זה כו', מה שאין כן בשמן. כי הנפש היא רוחנית ויש בה בטול זה, מה שאין כן במעשה המצות עצמן לא שייך לומר כן. ולכן האור נאחו בפתילה דוקא, אלא שבה ועל ידה נמשך גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא במעשה המצות שמדברים גשמיים, והוא כמשל השמן הנכלה באור. ועל ידי פתילה אחת נכלה שמן הרבה, היינו כי נשמה אחת מקיים ועושה מצות רבים לאין שיעור בשני חייו.

והנה מהשמן נמשך הנהורא-חיוורא, שהוא כענין בחינת אספקלריא-המאירה, היינו בחינת אור-ישר. והוא בחינת "תר"ך עמודי אור" כנ"ל. והנהורא-אופקמא נמשך מהפתילה, כי נהורא אופקמא היא בחינת אספקלריא שאינה מאירה. והוא ענין אהבת "בכל מאדך" שנמשך מצד התהפכות נפש-הבהמית, כי הפתילה היא נפש-האלקית המלוכשת בנפש-הבהמית:

כי זה שהנשמה נקראת פתילה, הוא דוקא בהחלבושה בגוף, שאז נקראת היא פתילה לגבי המצות שהם הנקראים שמן, לומר שהאור נאחו בפתילה דוקא, כי אז בירידתן למטה הרי הנפש

ולתוספת¹⁶³ ביאור בענין הלבושים לנשמה בגן-עדן, ויכן על פי מה שפירש בזוהר הקדוש סוף פרשת תולדות¹⁶⁴, שהמלאכים בירידתם לעולם הזה מתלבשים בלבוש. כי להיותם רוחניים, לכן כדי שיומשכו בעולם השפל הוא על ידי לבוש כו'. וכך יוכן בהפוך, שכדי שהנשמה תשיג ותהנה מזיו השכינה צריך להיות גם כן על ידי לבוש רוחני כנ"ל.

אך לכאורה אין המשל דומה, שהרי הנשמה היא עצם רוחני ואם כן, למה צריכה ללבוש בשביל להשיג הזיו כו'?

אך הענין הוא, כי רוחניות וגשמיות שניהם נבראים ומחודשים מאין ליש. מה שאין כן "זיו השכינה" שהוא גילוי אלקות ממש¹⁶⁵, והרי האלקות הוא למעלה מרוחניות כמו שהוא למעלה מגשמיות, שהרי אין ערוך הנבראים לגבי הבורא. :

וזהו¹⁶⁶ "המגביהי כו', המושפילי כו'" (תהלים קיג, הו). לכן כדי שתשיג גילוי זה ממש אי אפשר להיות כי אם על ידי לבוש ממעשה המצות כו'.

והנה אמרו רז"ל¹⁶⁷: "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו". פירוש: "נהנין מזיו" הוא גילוי מהות הזיו ממש¹⁶⁸, וזהו כענין הראיה באספקלריא המאירה, שהוא השגת המהות ממש על ידי הלבושים מהמצות. אך "עטרותיהם" הוא בחינת מקיף, והוא בחינה שלמעלה מזיו וההארה המושגת להם, לפיכך אין נמשכת בבחינת גילוי כי אם על דרך הראיה על ידי אספקלריא שאינה מאירה, שאין מושג המהות של הנראה, רק על דרך "וביד הנביאים אדמה כו'", ולכן נקרא עטרה¹⁶⁹.

וזהו ענין "נר מצוה" וענין "נר אלקים נשמת אדם"¹⁷⁰ היינו ב' בחינות נר¹⁷¹: אחד הוא אספקלריא המאירה, והב' אספקלריא

¹⁶³ (מכאן ואילך הוא הביאור שנאמר על המאמר. נוסחאות אחרות מהביאור - מאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א עמוד כה (ואחרי כל הדברים); לג ("להבין שרשי דברים הנ"ל").

¹⁶⁴ (ראה זהר חלק ב פקודי רכט. ב. חלק ג בהעלותך קנב, א).

¹⁶⁵ כמו שנתבאר בפרשת חיי שרה על פסוק "ואברהם זקן" (לעיל חיי שרה טו, א).

¹⁶⁶ (לכאורה פסקה זו היא סיוע הפסקה הקודמת).

¹⁶⁷ (ברכות יו, א. ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ב עמוד צב).

¹⁶⁸ (פירוש נהנין מזיו . . . הזיו ממש. בכתב יד 1223 במקום תבות אלו: השכינה שהוא גילוי אלקות ממש שלמעלה מרוחניות כמו שהוא למעלה מגשמיות מהות הזיו (ממש).

¹⁶⁹ (ועיינו מה שנתבאר לקמן בפסוק "צאינה וראינה וגו' בעטרה וגו'" (ראה לעיל ח, ב). וזה נמשך על ידי "בכל מאדך" כנ"ל).

¹⁷⁰ (משלי כ, כו ושמ: ה'. וראה פסחים ז, ב).

¹⁷¹ ("זה הכל בנר אחד, ורצה לומר, השמן הוא מצות, הפתילה היא נפש האלקית. ויש

ב' גונוני אור, "נהורא אופקמא" (ראה זהר חלק א נא, א) הסמוך לפתילה, ועליו "נהורא חיוורא" זהו ענין ב' בחינות נר - אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה, "נהורא חיוורא" זהו ענין אספקלריא המאירה, ונמשך מהשמן שהוא המצות. ו"נהורא אופקמא" זה כליון הפתילה, בחינת "בכל מאדך" כו' - אור התורה נ"ך משלי עמוד תקע"א. וראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ב עמוד מה ואילך).

¹⁷² (נהורא אופקמא . . . ונהורא חיוורא: אור כהה ואור חיוור). (בן).

¹⁷³ (זהר חלק ג בלק קפו, א. וראה תניא פרקים לה. נג).

¹⁷⁴ ("חסאת" (משלי יד, לד), שאם הגוי עושה מצוה אינה כלום, כי אין האור נאחו בה כלל ונשארה בגשמיותה כמו שהיא מנוגה" - תקע"א עמוד לה).

רוחנית והמצות גשמיות.

מה שאין כן בעלותן למעלה בגן עדן, הרי אדרבה, האור אין סוף נתגלה לנפש על ידי אמצעות הלבושים הנעשים ממעשה המצות, אם כן, אז המצות הם כמו בחינת פתילה, והנפש היא השמן הנכלה באור אין-סוף ברוח-הוא על ידי אמצעות הפתילה, הם לבושים מהמצות וכו'.

אבל בעולם-הזה נהפוך הוא, שהנשמה נקראת פתילה, וכיון שכן, שאינו נקראת פתילה כי אם בהתלבשותה בנפש-הבהמית, לכן נמשך ממנה נהורא-אוכמא היא בחינת "בכל מאדך" וכו', בחינת אור חוזר; וממעשה המצות נמשך נהורא-חיורא הוא בחינת "שמחה של מצוה". ושניהם באחד טובים¹⁷⁵, שיש מעלה יתירה בזה כו' ויש וכו', כנ"ל בענין אספקלריא המאירה ושאונה מאירה.

וזהו שהנשמה נקראת נר וגם המצות נקראים נר; והיינו כי הנשמה היא בחינת הפתילה (בהתלבשותה בנפש-הבהמית), והמצות הם בחינת השמן. ועל ידי זה נמשך ב' בחינות אור, וכמו שכתוב "ואהבת" - בגימטריא ב' פעמים אור¹⁷⁶, הוא בחינת "בכל מאדך" ו"שמחה של מצוה".

וכמו שבהדלקת הנר - מתחלה נמשך ועולה האור שסביב הפתילה שהוא נהורא-אוכמא ואחר כך נמשך ומתגלה הנהורא-חיורא; כן מתחלה צריך להיות ההעלאה בבחינת "בכל מאדך", ואז "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח"¹⁷⁷ - גילוי אור אין-סוף ברוח-הוא על ידי מעשה המצות. :

והנה ענין העלאת הנרות שהיו במקדש ז' נרות¹⁷⁸ - הוא כנגד שבעה מדרגות שיש בכללות עובדי ה': יש שעבודתו¹⁷⁹ בבחינת אהבה, ויש שעיקר עבודתו בבחינת יראה כו'. ונמשכים מבחינת שבעה רועים המפרנסים כללות נשמות ישראל.

(דאף על פי שכל אחד מקבל מפל השבעה רועים, מכל מקום יש מי שבחינה זו גוברת בו יותר כו', כמו שכתוב בזהר: "בני דאברהם כו', בני דיצחק כו'¹⁸⁰).

וענין שמונה נרות דחנוכה הם כנגד "שמונה נסיכי אדם"¹⁸¹.

¹⁷⁵ ("שניהם באחד טובים". קהלת יא, ו).

¹⁷⁶ (שער הכוונות כוונת קריאת שמע. פרי עץ חיים שער הקריאת שמע פרקים כג. כה).

¹⁷⁷ (רוח מביא רוח וממשיך רוח. זהר חלק ב קסב, ב).

¹⁷⁸ (ראה ספר המצות להצמח צדק מצות נר חנוכה - דרך מצותיך עד, א ואילך. אור התורה נ"ד כרך א תעו, א ואילך. דבור המתחיל "נר חנוכה" תשמ"ו).

¹⁷⁹ (יותר בפריטות - לקוטי תורה ריש פרשת בהעלותך [כט, ג] - הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

¹⁸⁰ (זהר חלק ג רט, ב ברעיא מהימנא: "דאברהם... שוי ורעיה בגלותא דאדום... דבני יצחק דאינון בגלותא בין בני ישמעאל". וראה רשימות כבוד קדושת אדמו"ר חוברת ט סעף ב).

¹⁸¹ (מכיה ה, ד. ראה בארובה אור התורה על הפסוק - נ"ד כרך א עמוד תעו ואילך).

וכמו שכתוב במכיה (סימן ה, ד): "אשור כי יבוא בארצנו וכו', והקמונו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם". ובגמרא דסוכה (דף נב): פירשו: "שבעה רועים - אברהם, יעקב, משה כו'. >> ו"שמונה נסיכי אדם - ישי ושאל כו', ומשיח¹⁸² ואלהו".

ולקהבין זה שהנרות דחנוכה הם כנגד "שמונה נסיכי אדם".

והענין, כי הנה רועה יש בו ב' פירושים: הא' - לשון מפרנס לאחרים, כמו "רוענו זוננו"¹⁸³. והב' - שהוא רועה את עצמו, רועה לומר שמתפרנס. כמו "והאתונות רועות על ידיהן"¹⁸⁴. וכן בגמרא: "רועה בשדות" וכיוצא.

וכן בענין השבעה רועים יש ב' בחינות אלו:

כי הן המפרנסים כנסת-ישראל: אברהם - באהבה כמו שכתוב (ישעיה מא, ח): "אברהם אהבי", ששרשו מחסד-עליון שהוא בחינת אהבה, ומשפיע מבחינה זו לכנסת-ישראל; ומשה רבנו עליו-השלום משפיע בחינת דעת כו', ונקרא "רעיא-מהימנא", שמפרנס את האמונה על ידי שממשיך דעת ה'; ויעקב משפיע רחמים.

ואמנם, הנה על ידי זה שמפרנסים לכנסת-ישראל הם מתפרנסים גם כן. כי מודעת זאת שאין-סוף ברוח-הוא מרום ומתנשא לאין קץ מבחינת חכמה ומדות, כמאמר: "דלאו מכל אינון מדות איהו כלל"¹⁸⁵, וכדי שיומשך גילוי אור אין-סוף ברוח-הוא במדות עליונות, הוא "כפום עובדיהון דבר נש"¹⁸⁶. שעל ידי אתערותא-דלתתא באהבה, אזי "כמים הפנים"¹⁸⁷ נמשך למעלה גם כן גילוי אור אין-סוף ברוח-הוא במדת אהבה וחסד להיות "אהבתי אתכם כו'" (מלאכי א, ב).

ונמצא, על ידי שהשבעה רועים משפיעים אהבה ויראה לנשמות ישראל, על ידי זה האהבה ויראה שמתעורר בנשמות ישראל נמשך תוספת אור וגילוי מאין-סוף ברוח-הוא בהמדות עליונות, שהם שרש בחינת הרועים, והרי אם כן הם מתפרנסים על ידי זה כו'. וזהו "אכלו רעים" (שיר השירים ה, א), שהם הרועים, שהם "רעים למקום"¹⁸⁸.

והנה כמו כן יש למעלה גם כן, כמאמר: "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים כו"¹⁸⁹, שפרנסה זו הוא שיומשך אור אין-סוף

¹⁸² (ראה לקמן לה, ב שיש בו ב' הבחינות. וראה לקוטי שיחות חלק לה עמוד 209 בשולי הגליון מה שלא נמנה בין הרועים).

¹⁸³ (נוסח ברכת המזון ברכת "רחם" בשבת על פי נוסח אדמו"ר הזקן. וראה סדור רבנו הזקן עם הערות וציורים (רסקין) עמוד שעא).

¹⁸⁴ (איוב א, יד וְשָׁם: "ידיהם". כלומר: אצלם, בסמוך להם. - מצודת דוד).

¹⁸⁵ (שאינו מכל מדות אלו כלל. תקוני זהר בהקדמה יז, ב).

¹⁸⁶ (כפי מעשיהם של בני אדם. תקוני זהר שם).

¹⁸⁷ ("כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". משלי כו, ט).

¹⁸⁸ (ראה זהר חלק ב משפטים קכב, א על הפסוק (תהלים קכב, ח) "למען אחי ורעי".

וראה לקוטי תורה צו טו, ב ואילך. שיר השירים יט, ב ואילך. ועוד).

¹⁸⁹ (שיר השירים רבה א על פסוק "לוסוטי". זהר חלק ג ז, ב. וראה ילקוט שמעוני פקודי רמו תיח).

משה". מה שאין כן בישי שלא היה רועה על דרך משה¹⁹⁵ כו, ואף על פי כן נמצא בו מעלה ויתרה שהיה תמים עד שמת רק בעטיו של נחש כו.

ומה נמשך גם כן כח לנשמות ישראל בעבודה בדרך בחינת מקיף, מה שאין כן מהרועים נמשך בבחינת פנימיות ונקרא מוזן כנ"ל. אבל מהנסיכים נמשך רק בבחינת מקיף. וכמו הנסיך, שהוא ענין מלוכה, שהוא בחינת מקיף, ששמו נקרא על האנשים שבמדינתו כו, ואינו השפעה בפנימיות ממש.

(רק הוא על דרך משל כמו אחד מתפעל מתפלת אדם צדיק המתפלל בדחילו ורחימו ומסירת נפש, שעל ידי זה מתפעל גם הוא. והיא הארה מבחינת המקיף, שהרי לא קבל ממנו בפנימיות השכלה וחקמה על ידי דבור שהוא השפעה בפנימיות, כי אם שנתפעל מצדקתו, והרי צדקתו ואהבה ויראה שלו הוא בבחינת ריחוק ממנו, בחינת מקיף¹⁹⁶).

אך נודע שהמקיף הוא מבחינה גבוה יותר¹⁹⁷. מהפנימי, כי המקיפים שרשן מ"סובב כל עלמין", והפנימים מבחינת "ממלא כל עלמין". וכן על דרך זה אמרו רז"ל¹⁹⁷: "גדולה שמושה יותר מלימודה"; הגם שהלימוד הוא השפעה פנימית והשימוש הוא חיצונית, אף על פי כן מקבל על ידי זה יותר יראת שמים כו, והוא כענין המשכה בבחינת מקיף.

(כי מה שיכול להיות נמשך בשכל התלמיד בבחינת פנימיות, אינו רק הארה לבד משכל הרב, ולכן "לא קאים אינש אדעתא דרביה כו"¹⁹⁸).

ולכן נאמר (מיכה ה, ד): "אשור כי יבוא כו והקמונו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם", שעל ידי "שמונה נסיכי אדם" ידחו הרע בבחינה אחת יותר מעל ידי הרועים. כי הרועים שהם המשכה בבחינת פנימיות, הנה ברבוי השתלשלות המדרגות ויכול לימשך מזה יניקה לחיצונים, על דרך משל מצפורני ידים¹⁹⁹; "לא באברהם שיצא ממנו כו"²⁰⁰. וכן בהשגת התורה אמרו רז"ל: "למשמאילים בה כו"²⁰¹. ו"כל האומר אין לי אלא תורה כו"²⁰². וצריך להיות גם כן המשכה מ"שמונה נסיכי אדם" - בחינת

להיות בבחינת "כמראה אדם" (יחזקאל א, כו). והיינו על ידי התורה. וכמו שכתוב (משלי ט, ה): "לכו לחמו בלחמי", שהתורה היא גם כן בחינת "לחמי" כביכול.

דכמו שעל ידי הלחם יחיה האדם ותתחבר נשמתו עם גופו, כך הוא המשכת אור אינסוף על ידי התורה, שהיא בחינת חכמה - עילאה, שבה שורה אור אינסוף ברוך-הוא, ובה ועל ידה נמשך ומתלבש במדות - "חסד - דרועא מינא כו"¹⁹⁰. וגם נמשך מזה מוזן לנפש כמו שכתוב (תהלים מ, ט): "ותורתך בתוך מעי"¹⁹¹.

והנה בחינה זו של הרועים היא המשכה בבחינה פנימית, שזהו ענין "ותורתך בתוך מעי". וכמו השגת התורה - שיהיה מושג ונתפס בשכלו פסק הלכה. וכן בהתבוננות - שיהיה מושג גדולת הבורא יתברך, כמו שכתוב: "וידעת היום כו" (ואתחנן ד, לט); "דע את אלקי אביך כו" (דברי הימים א כח, ט). ולפי השכל כך יהיה האהבה כו. וזהו כמשל הרועה שמאכיל ומשקה את הצאן, שזהו השפעת החיות בפנימיות.

וכן בכל דור הם ראשי אלפי ישראל המלמדים אותם תורה. וכמאמר¹⁹²: "משה שפיר קאמרת", שנקרא רבא - "משה" על שם שהיה מלמד תורה כו.

וכן מה שהרועים מתפרנסים על ידי זה הוא גם כן השגה בפנימיות. וכמו על דרך "ומתלמידי יותר מכולם"¹⁹³. וכן למעלה מעלה הוא גילוי אור אינסוף בחכמה עילאה, שזהו ענין "אכלו רעים כו".

אך ענין ה"נסיכי אדם" היינו שאינן בחינת רועים ומלמדים לישראל כמשה והאבות, רק הם צדיקים תמימים, כמו ישי שמת רק בעטיו של נחש¹⁹⁴. ולא מצינו זה אפילו במשה רעי מהימנא. ועם כל זה הרי משה הוא רבינו, וכתוב (מלאכי ג, כב): "וכרו תורת

¹⁹⁰ (חסד רוע מיני. תקוני זהר שם).

¹⁹¹ (ראה תנאי פרק ה ט, ב ואילן). לקוטי תורה ראה לג. ב. דרך מצותיך קלג. ד. המשך "מים רבים" תר"ו פרק קכח).

¹⁹² (שבת קא, ב).

¹⁹³ (תענית ז, א).

¹⁹⁴ (בבא בתרא יז, א: "ארבעה מתו בעטיו של נחש ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד").

וראה רשימות כבוד קדושת אדמו"ר חוברת ו עמוד 205 הערה יד: "לכאורה בעמך מצינו גם מעלה הב' דרועים - המשכה בפנימיות, שהרי אמרו רז"ל (סוטה יב.) "עמך גדול הדור היה" ופירש רש"י "היו הכל נשמעין לדבריו". וכן [בספר] [הנ"ד] [הלכות] מלכים (פרק ט הלכה א): "על ו' דברים נצטוה אדם הראשון וכו' הוסיף לנח וכו' בא אברהם ונצטוה וכו' במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר וכו' ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתרות וכו'", דמוכח מלשון "נצטוה" דעל ידי עמרם נצטו כל ישראל במצות יתרות (מה שאין כן יצחק שהוסיף מדעתו) והוא לכאורה על דרך בחינת רועים).

¹⁹⁵ ("לכאורה צריך עיון קצת מברכות (נח): "זה ישי וכו' ודרש באוכלוסא וכו' תנא אין אוכלוסא פחותה מס' רבוא". ואולי זהו הדייק "על דרך משה" דוקא. - רשימות שם הערה יד).

¹⁹⁶ (ראה גם לקמן שמות לג, ד. המוכא במגדל עו עמוד שפ. תורת מנחם חלק לח עמוד 155. חלק נו עמוד 240).

¹⁹⁷ (ברכות ז, ב. זהר חלק א צח, ב).

¹⁹⁸ (אין אדם עומד על דעת רבו. עבודה זרה ה, ב. וראה דבור המתחיל "והקרים" תשי"ג, שעד הזמן ההוא קאים רק על החיצוניות בלבד).

¹⁹⁹ (ראה זהר חלק ב רח, ב. חלק ג ס, ב. עץ חיים שער מט פרק ד. שער לא פרק ב. וראה ספר המצות להצמח צדק מצות נטילת ידים - דרך מצותיך סג, ב).

²⁰⁰ ("ישמעאל". ספרי האזינו לב, ט).

²⁰¹ ("סמא דמותא". שבת פח, ב).

²⁰² ("אפילו תורה אין לך". יבמות קט, ב).

מבחינת מקיפים עליונים. וזהו "פך של שמן שהיה חתום בחותמו של בהן גדול", שהוא בחינת "ורב חסד כו" (תשא לז, ו).

(ולפי שהוא מבחינת מקיף - נמשך ונשפך גם למטה להדליק גם עתה בדורותינו שאין בית המקדש קיים. מה שאין כן בבית המקדש היה זו נרות מבחינת זו רועים, אלא שהיה הגילוי ממש בבחינה פנימית, כמאמר²¹²: "עדות היא לבאי עולם כו".

ועיין מה שנתבאר לקמן²¹³ (מא, א) על פסוק (שמואל ב כב, כט) "כי אתה נרי הוניה, והוניה גייה חשבי": שם הוניה הראשון הוא בבחינת השתלשלות, וממנו נמשך בחינת "אתה נרי", והיינו הנרות דמקדש כו. ושם הוניה השני הוא מבחינת "סובב כל עלמין" שלמעלה מהשתלשלות, ומזה נמשך בחינת "גייה חשבי", והן הן נרות דחנוכה.

ועל דרך זה הוא ענין ההפרש בין בחינת שבועה רועים לבחינת שמונה נסיכי אדם:

כי על ידי שבועה רועים נמשך המשכת המזון לכנסת ישראל, בחינת "ותורתך בתוך מעי", שהוא מה שיכול להיות נמשך בפנימית, זהו מבחינת שם הוניה הנמשך בעולמות אבי"ע.

אבל על ידי נסיכי אדם נמשכים בחינת מקיפים, והוא מבחינת שם הוניה שלמעלה מגדר ההתלבשות בהעולמות, אלא שמאיר בבחינת מקיף. וכענין²¹⁴ תפלת רבי חנינא בן דוסא להפוך הטבע כו. כלל. והוא הנמשך על ידי מעשה המצות שהן המשכות בחינת מקיפים, כי המצות הן נקראים "מצות²¹⁵ המלך²¹⁶".

ולכן בחינת משיח הוא גם כן מנסיכי אדם, כי במשיח נאמר "והריחו" (ישעיה יא, ג) - "מורח ודאין"²¹⁷, וריח הוא בחינת מקיף, וריחא דלבושיכו²¹⁸. מה שאין כן "ה" רועים" הוא בחינת מזון כו. ולקמן יבואר דבמשיח יש ב' הבחינות²¹⁹: :

ויבזה יובן הגמרא:

"בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך". וטעמא דבית שמאי - דיליף מפרי החג, שיום

מקיפים, שהמקיף מסמא עיני החיצונים²⁰³ כו.

וזהו ענין תורה וגמילות חסדים: שעל ידי התורה נמשך בחינת מזון, וזהו בחינת הרועים. ועל ידי גמילות חסדים נמשך בחינת לבוש ומקיף, וזהו בחינת המשכה שעל ידי נסיכי אדם - גדולה שמושה כו²⁰⁴.

ויובן יותר ענין ההפרש בין ה"רועים" ל"נסיכי אדם"²⁰⁵, על דרך שמצינו ברבי יוחנן בן זכאי, שהיה שר התורה המלמד תורה לישראל, ועם כל זה אמר לרבי חנינא בן דוסא: "בקש עלי רחמים" - שתפלתו גדולה יותר הרבה משלו. עד ש"אלמלי הטיח רבי יוחנן בן זכאי כו"²⁰⁶. ומרבי חנינא בן דוסא לא נמצא שהיה מלמד תורה על דרך רבי יוחנן בן זכאי, ולא נמצא משמו דינים במשנה.

וזהו על דרך ההפרש שבין הרועים לנסיכי אדם כו: כי רבי יוחנן בן זכאי היה רועה ומפרנס לישראל כמו משה רבנו עליו השלום, ורבי חנינא בן דוסא לא היה בו בחינה זו, אבל היה "צדיק תמים" בלי שום דופי, עד שאמרו רז"ל²⁰⁷: שלא נברא העולם הבא אלא בשבילו. והיו מקבלים ממנו נשמות ישראל דרכי העבודה והחסידות על דרך "גדולה שימושה כו"²⁰⁸, ותפלתו היתה נשמעת יותר מרבי יוחנן בן זכאי.

וכן נאמר: "והקימנו עליו שבועה רועים ושמונה נסיכי אדם", שבחינת "נסיכי אדם" מועיל יותר נגד בחינת "אשור כי יבא כו" לפי שממשיכים מבחינת "סובב כל עלמין". וכמו תפלת רבי חנינא בן דוסא להפוך הטבע כו, שהוא על ידי המשכה מבחינת "סובב כל עלמין", שלמעלה מסדר והדרגת ההשתלשלות כו: :

וזהו ענין נרות דחנוכה: ש"טמאו כל השמנים שבהיכל"²⁰⁹ - מצד תגבורת חכמה דקליפה. לכן רצו "להשפיקם תורתך כו"²¹⁰. ועל כן הוצרך להמשיך מבחינה שלמעלה מהחכמה דקדושה²¹¹, והוא

²⁰³ (ראה עץ חיים שער דרושי אבי"ע שער מב, פרק יג).

²⁰⁴ ("יותר מלימודה").

²⁰⁵ (ראה דבור המתחיל "למען דעת" ספר המאמרים תרס"ט עמוד לט ד' רועים היו מבחינת אור פנימי ו' נסיכי אדם היינו שהן מבחינת האור מקיף).

²⁰⁶ (ברכות לז, ב) (ובפירוש רש"י): "מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי. וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי. אמר לו: חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה. הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו. אמרה לו אשתו: וכי חנינא גדול ממך? אמר לה: לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך (בן בית - נכנס ויוצא שלא ברשות), ואני דומה כשר לפני המלך (שאינו רגיל לבא לפניו)".

²⁰⁷ (ברכות סא, ב).

²⁰⁸ ("יותר מלימודה").

²⁰⁹ (שבת כא, ב): "שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשנברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדרו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של בהן גדול".

²¹⁰ (נוסח הודאת ועל הנסים" דחנוכה).

²¹¹ (ראה דבור המתחיל "תנו רבנן מצות נר חנוכה תשל"ח סעיף ב - תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ב (כסלו-שבט) עמוד סג. ואתה ברחמיה" תשמ"ח סעיף ד - שם

עמוד קפח. "ביום השמיני" תשמ"ו סעיף ו - שם עמוד קצו).

²¹² (שבת כב, ב).

²¹³ (לשון: בכמה כתבי יד: במקום אחר).

²¹⁴ (בכתבי יד 127 הקטע: וכענין תפלת... כו' כנ"ל - מופיע בסוגריים. בדפוס ראשון ישנה רק פתיחת הסוגריים).

²¹⁵ (המצות הן נקראים מצות המלך: מלכים ב יח, לו. אסתר ג, ג. נחמיה יא, כג. ראה זהר חלק ג צו לג, ב ברעיא מהימנא. קדושים פב, ב. שלח קעה, ב. תקוני זהר בהקדמה י, ב).

²¹⁶ ועיין בדבור המתחיל "מזמור שיר חנוכת הבית" בענין מזון לבוש כו (לקוטי תורה ברכה צח, ד).

²¹⁷ (מרים ודן. ראה סנהדרין צג, ב. רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ג. וראה לקמן קיז, ב).

²¹⁸ (הרי"ם של הלבושים שלכם. זהר חלק ג קפו, א. ראה לקמן נב, ב).

²¹⁹ ("בסוכה נב, ב נחשב בנסיכים, יש לומר מפני שזהו העיקר בו" - הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים תשי"ע עמוד 255).

באתערותא דלעילא מצד עצמו, "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים כו"²²⁷. ואחר כך צריך להיות "וספרתם לכם" (אמור כג, טו) - להפוך המדות על ידי שממשיכים "היום יום אחד לעומר"²²⁸ לנפש הבהמית כו, ולמחר "היום שני ימים". ואין אומרים "יום שני" אלא "שני ימים", כלומר, היום נמשך בחינה עליונה יותר הכוללת שני ימים, ואחר כך מוסיף והולך אור כו²²⁹.

נמצא, בספירת העומר שהיא אתערותא דלעילא על ידי אתערותא דלתתא, הוא ממשיך מעט מעט, והולך ואור²³⁰ כו - ב' ימים, ג' ימים כו. וזהו כמו בהנוכה - תחלה נר אחד, ואחר כך מוסיף והולך כו. אבל בפסח שהיה הגילוי מעצמו, הרי כללות האור הנמשך אחר כך בכל ימי העומר היה גילוי זה כולו בעצמו בתחלה כו, מטעם הנ"ל.

וגם מזה יובן מה שכתב ב"פרי עץ חיים"²³¹: בספירת העומר ממשיכים מקיפים דאימא, אבל הפנימיים אין בנו כח להמשיך רק בזמן בית המקדש. והוא כמו שנתבאר בענין שבעה רועים דהם בחינת פנימיים, וזה הנה במנוחה שבבית המקדש - ז' קנים. מה שאין כן עכשיו ממשיכים מבחינת המקיפים שהם ח' נסיכי אדם:

ובכל הנ"ל יובן ענין קבלת "עול מלכות שמים" שקדמה ל"עול מצות"²³². היינו שהוא בחינת "בכל מאדך", בירור נפש הבהמית - נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כו). ואף על פי שזהו בחינת "אספקלריא שאינה מאירה", הוא קודם לעול מצות, עם היות "נר מצוה" בחינת "אספקלריא המאירה" - אך משום שעל ידי זה יש גילוי בחינה עליונה יותר כנ"ל.

ועוד, שהוא כמו הפתילה ושמון, שאין דרך להיות נתלה האור בשמן שהוא "נר מצוה", כי אם על ידי שנאחו תחלה בפתילה - היא בחינת "נר הו"ה נשמת אדם" כנ"ל²³³. ולכן גם כן ספירת העומר שהוא זיכור נפש הבהמית - אספקלריא שאינה מאירה - קדמה למתן תורה דשבועות שהוא "נר מצוה".

וזהו "וספרתם לכם ממחרת השבת" (אמור כג, טו): כי **השבת** ^{לד, טו} הוא בחינת "נר מצוה". אבל בחינת "קדושתו שלמעלה מקדושתכם" נקרא "ממחרת השבת", כלומר למעלה מבחינת השבת. וזהו ענין קבלת עול מלכות שמים" - דבור "אנכי" ו"לא יהיה לך" (יתרו כ, ב) שלפני מצות שבת. והוא ענין "וספרתם לכם" - ספירת העומר, זיכור הנפש כנודע, ותקון המדות - "לאהפכא חשוכא לנהורא"²³⁴:

ראשון מקריב י"ג, מכאן ואילך פוחת והולך כו²²⁰. "ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך כו".

כי הנה ענין פרי החג הוא גם כן המשכת מקיפים עליונים. כי סכות הוא התגלות המקיפים, כמו שכתוב (תהלים קיז, ב): "כי גבר עלינו חסדו", ועל ידי המשכה זו מתבררים גם כן הע' שרים ונהפכים ליבטל באור זה, וזהו "הללו את ה' כל גוים כו, כי גבר עלינו חסדו" (שם, א-ב). ולכן מתחיל ב"ג פרים - כנגד י"ג מדות הרחמים שהם מקיפים כנודע. ואחר כך הולכין ומתמעטין, כי כיון שכבר נבררו כמה בחינות על ידי המשכה שביום ראשון, על כן אין צריך עוד להארה גדולה כל כך ביום ראשון כו.

והנה בהנוכה ממשיכים גם כן בחינת מקיפים הנ"ל שעל ידי זה יהיו נדחים הקליפות. אך בהנוכה הוא בבחינת מלחמה, וכמו שכתוב (תהלים קיח, ט, יא): "סבוגי כו, בשם ה' כי אמילם כו". והיינו גם כן על ידי המקיפים דוקא, וזהו "טוב לחסות בהו"ה מבטוח כו" (תהלים קיח, ח, ט), כמו שנתבאר במקום אחר²²¹. ובסכות, להיותו מדאורייתא אינו על ידי מלחמה, אלא שנעשו נכנעים ממילא על ידי גילוי זה כו.

וכיון ששני הענינים הוא המשכת בחינת מקיפים, על כן למדים בית שמאי לנרות דהנוכה מפרי החג, שמתחלה צריך להיות גילוי גדול יותר, ואחר כך יהיה מתמעט והולך מטעם הנ"ל בפרי החג²²².

ובית הלל סברי "מעלין בקודש כו". פירוש: דלא דמי לקודש זה מפרי החג. כי חג הסכות הוא דאורייתא, ו"אורייתא מחכמה" עילאה נפקת²²³ - מלמעלה למטה, ואם כן²²⁴, בא ונמשך הגילוי מצד עצמו מלמעלה למטה, ולכן גם ההארה היותר גבוה יוכל לבא ולימשך בתחלה, כי מי מעכב ומי מונע²²⁵ לה' יתברך שמו, ו"היד ה' תקצר"²²⁶?

מה שאין כן בהנוכה שהוא מדרבנן, שהם המשיכו להיות גילוי זה, ואם כן, כיון שממשיכים זה מלמטה אי אפשר להגיע ולהמשיך הגילוי הגדול בתחלה כי אם מעט מעט, שמתחלה ממשיכים נר אחד, ואחר כך מעלין בקודש כו, והולך ומוסיף אור כו.

(ודוגמא לדרך מפסח וספירת העומר: כי בפסח היה הגילוי

²²⁰ (פנחס כט, יג ואילך).

²²¹ (דבור המתחיל "טוב לחסות" - לקוטי תורה שמיני עצרת צד, ואילך).

²²² ("דבאור מצד עצמו, גם לבית שמאי צריך להיות "מוסיף והולך", אלא שגרות חנוכה הם כנגד פרי החג (שהם כנגד אומות העולם) שבהם צריך להיות "פוחת והולך". ראה שבת כא, ב. . ועל פי זה יתורץ הא דרואי גם בית שמאי סבירא ליה דמעלין בקודש" - לקוטי שיחות חלק ע עמוד 446).

²²³ (זהר חלק ב פה, א. וראה שם קכא, א).

²²⁴ (ואם כן: בדפוס ראשון: ואחר כך).

²²⁵ (ראה דרך מצותיך לד, ב).

²²⁶ (בעלותך יא, כג).

²²⁷ (הגדה של פסח).

²²⁸ (היום יום . . שני ימים: נוסח ספירת העומר).

²²⁹ (ראה דבור המתחיל "וספרתם" - לקוטי תורה במדבר י, א).

²³⁰ (הל' אור: משלי ד, יח).

²³¹ (שער ספירת העומר פרק ג).

²³² (ברכות ב, ב במשנה).

²³³ (ועיין מה שנתבאר על פסוק "ראיתי והנה מנוחת זהב כו" (לקוטי תורה

בעלותך לג, ב).

²³⁴ (להפוך החשך לאור. ראה זהר בהקדמה ד, א).

וְלִהְיֶינָהּ ביאור הדברים הנ"ל בענין "שמונה נסיכי אדם":

דודאי הרועים הם יותר נעלים מהם במה שהם משפיעים מבחינת פנימיות, מה שאין כן ב"נסיכי אדם". והיינו לפי שהרועים נשמתם מבחינת פנימיות, והנסיכים מבחינת חיצוניות (ולכן משה הוא מהרועים ואלהו מהנסיכים, ונדוע דמשה הוא מבחינת פנימיות ואלהו מבחינת חיצוניות). אמנם בזאת יתרון מעלת "נסיכי אדם", שנשמתם הם מבחינת עולם העליון יותר מנשמות הרועים, אלא שהם מבחינת חיצוניות של העליון, והרועים הם מבחינת פנימיות של התחתון.²³⁵

והוא כמו על דרך משל שהעלים של מיני פירות החשובים ויקרים מאד יש בהם יתרון מעלה משאר פירות. אף על פי שהעלים הם חיצוניות ואין בהם טעם אפילו כבמיני פירות הפשוטים, מכל מקום הם ממין וסוג אחר החשוב הרבה יותר ממין פירות הגרועים. ונגד זה יש מעלה בפירות על העליון, במה שמכל מקום הם מין פרי ויש בהם טעם, מה שאין כן בעליון כו'.

והנה על דרך זה יש ב' מיני נשמות:

יש נשמות יראים ושלימים כמו "עולה תמימה" ואף על פי כן אינם יכולים ללמד לזולתם תורת ה'. ויש נשמות בעלי תורה ואינן שלימים בתכלית כל כך בלי שום דופי כמו נשמות הנ"ל.

והיינו שהיראים ותמימים נלקח נשמתם מעלמא דאתכסאי, ועל כן אינם פרנסי הדור, לפי שהם מעלמא דאתכסאי, בבחינת הסתר והעלם, והמשומר ממגע²³⁶ וכו'. ומכל מקום אינם בעלי תורה כל כך, להיותם רק בחינת חיצוניות-עליון. ובעלי תורה הם מבחינת פנימית, רק שהם מבחינת פנימית-תחתון - עלמא דאתגליא, לכן הם בהתגלות ללמד כו'.

ועל דרך זה הוא ענין "שמונה נסיכי אדם", ששרשם משמונה תקונים הראשונים שב"י"ג תיקוני דיקנא דאריה-אנפין, שהם בחינת מקיפים. כי תקון "לאֲלָפִים" הוא בחינת אור פנימי, כי "לאֲלָפִים" היינו "אֲלָפֶךָ חֲכָמָה אֲלָפֶךָ בִּינָה"²³⁷, שאבא ואימא יונקים מב' מזלות דאריה-אנפין, ויניקה זו היא בחינת אור פנימי, והוא כמו בחינת רועים - "ישראל מפרנסים כו'", "אכלו רעים" - אבא ואימא כו'. וזהו "נוצר חסד לאֲלָפִים" (תשא לר, ז).

ולכן האל"ף תמונתו יו"ד למעלה ויו"ד למטה, וי"ו באמצע²³⁸, כי ההמשכה בפנימית צריך להיות על ידי צמצום²³⁹ כו'.

אבל ח' מזלות הראשונים שקודם בחינת "לאֲלָפִים", הם בחינת מקיפים, ומשם שרש ח' נסיכי אדם. והרי הם למעלה ממקור

²³⁵ (ראה דרך מצותיך מצות נר חנוכה פרק ג. דבור המתחיל "למען דעת" תרס"ט).

²³⁶ (נכרי ואחיות החיצונים. תקע"א עמוד נא).

²³⁷ ("והיינו שההמשכה בחכמה הוא בבחינת אולפנא ולימוד שזהו על ידי צמצום" - תרס"ט עמוד מה).

²³⁸ (ראה גם לקמן ט, ג. דבור המתחיל "כל המאריך באחד" - ספר הפאמרים תרע"ח עמוד שפז ואילך).

²³⁹ (ראה בארובה ספר הערכים חב"ד ערך אות אלה שור תרנה מלואים להערה 125).

בחינת הרועים ששרשם מבחינת חכמה ובינה שהם בחינת "לאֲלָפִים" הנ"ל. אך מכל מקום הרועים הם מבחינת פנימית והנסיכי אדם מבחינת חיצוניות, רק שהם חיצוניות-עליון כו'.

ובחנוכה שטמאו כל השמנים שבהיכל, שהוא בחינת הפגם המגיע בחכמה ובינה, על כן הוצרכו לתקן על ידי מקיפים דוקא, שלמעלה משרש החכמה. ובסכות ממשכים גם כן "י"ג תיקוני דיקנא", וזהו ענין י"ג פרים כו'. רק שבסכות נכנעים על ידי זה ממילא הע' שרים כו', מה שאין כן בחנוכה כו' וכנ"ל. ועל זה נחלקו בית שמאי ובית הלל בענין הדלקת נר חנוכה וכמו שנתבאר לעיל.

עוד יש פירוש בענין ז' רועים וח' נסיכי אדם: כי בז' תחתונות הנה שבידה, ובינה - רקיעא-תמינאה נקרא "עלמא דחירו"²⁴⁰, וזו המשומר²⁴¹;

והנה ז' רועים נמשכים מז' תחתונות, ושמונה נסיכי אדם מבחינת רקיעא-תמינאה, לכן הם מועילים יותר לדחות בחינת "אשור"²⁴²:

— * —

והי"ג

כי עמך מקור חיים²⁴³

"כי עמך מקור חיים באורך נראה אור" (תהלים לו, ז):

הנה מה שכתוב "נראה אור" יש בו ב' פירושים: הא' הוא כפשוטו, שהאור נראה ומתגלה. והב' - לשון רבים מדברים בעדם, כלומר, אנחנו²⁴⁴ נראה את האור²⁴⁵. ולהבין זה.

²⁴⁰ (הרקיע השמיני נקרא עלם החרות. זהו חלק ג ריעא מהימנא קפ, ב. רמג, ב. חלק ב קיד, א. לקוטי תורה ראש השנה ס, ב. ושם נסמן).

²⁴¹ (ראה ברכות לד, ב. ב. זהו חלק א קלה, ב. במדרש הנעלם. חלק ג מ, א. ועוד. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב חלק א עמוד קיד. תקס"ח חלק א עמוד קפג. סידור עם דא"ח קב, ב. ואילך. ובכמה מקומות. לקמן קטו, א. לקוטי תורה במדבר ד, א).

²⁴² ועיין מה שנתבאר על פסוק "למנצח על השמינית כו'" (לקוטי תורה תזריע כב, א. וראה לקוטי שיחות חלק ב עמוד 346 הערה 186 הקשר בין ח' נרות דחנוכה עם כנור של ח' נימן).

²⁴³ (דבור המתחיל כי עמך מקור חיים וביאורו: שיערי אורה דבור המתחיל "כי עמך" [עמוד 88]. לקוטי תורה בהעלותך דבור המתחיל "ראיתי והנה מנורת" [לג, ב. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר).

נאמר שבת פרשת מקץ, חנוכה, ל' כסלו, א' דראש חדש טבת תקס"ג. נוסח אחר מהמאמר וביאורו - הנחת אדמו"ר האמצעי - מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג עמוד נט. וראה דבור המתחיל זה - אור התורה בראשית כרך א עמוד שה, א. ספר הפאמרים תרל"ב חלק א עמוד יט. תשכ"ה. תשל"ד).

²⁴⁴ ("היינו שהכח לראות אור זה בעולם הוא רק בידי ישראל. וכמובאר בכמה מקומות דכל הנבארים חוץ מישראל הרי הם בבחינת עומדי, שעומדים במקום ובמדידה והגבלה שלהם, ולכן אין ביכולתם להמשיך אלא ענין שבמדידה והגבלה, מה שאין כן ישראל שהם מהלכים ולמעלה ממדידה והגבלה, הרי יש ביכולתם להמשיך על ידי קיום התורה ומצות בחינת האור שלמעלה. - דבור המתחיל זה תשל"ד, עיין שם).

²⁴⁵ ("וההפך בין ב' הפרושים: שפאשר יראה אור מתוך האור הרי זה ענין

וְהַעֲנִי: כי הנה כתיב (תהלים קיג, ה-ו): "המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ" - "שמים" פירושו: שם מים, דהיינו בחינת מים, שהוא בחינת המשכה ממקום גבוה, מ"סובב כל עלמין" - למקום נמוך, להיות בחינת "ממלא כל עלמין", והוא בחינת השפלה וירידה אצלו יתברך.

ופירושו "בשמים ובארץ" (בביתין הנוספין) מתפרש לשני ענינים: הא': שהוא משפיל את עצמו כבכול לראות תוך השמים ותוך הארץ.

והב': כלומר, שעל ידי בחינת שמים וארץ משפיל את עצמו, שהם הם הגורמים לבחינת ירידה והשפלה זו.

וביאור הענין:

כי פירוש "המגביהי לשבת" אין רצונו לומר שהוא יתברך גבוה בבחינת מקום, שהרי "הנה מקום אתי" (תשא לג, כא) כתיב, והוא יתברך "מקומו של עולם" כו'²⁵⁶. אלא פירושו: גבוה במעלה, ועליו אחר עליו עד אין קץ ותכלית, שהוא קדוש ומובדל מגדר "עלמין".

כי "כלם בחכמה עשית" (תהלים קד, כד), ו"עולם חסד יבנה" (תהלים פט, ג), והוא יתברך גם ונשא ממדרגת חכמה-עילאה וחסד עליון, ואין להם ערוך אליו יתברך כלל. וכדכתיב (דברי הימים א כט, יא): "לך ה' הגדולה כו'", שמדת "הגדולה" היא בטילה אליו ואין עולה בשם "גדולה" כלל. וכן בחינת חכמה נחשבת לגבי הקדוש ברוך הוא כעשייה גשמית, כמו שכתוב: "כולם בחכמה עשית". אלא מה שמתלבש אור אין-סוף ברוך הוא בחכמה וחסד, ומתפשט תוך עלמין, הוא בחינת ירידה והשפלה גדולה.

והנה בחינת התלבשות זו היא בבחינת תורה ומצות. וכמאמר ר"ל²⁵⁷: "הקדוש ברוך הוא מניח תפילין", "הקדוש ברוך הוא מתפלל"; ואמרו: "מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כו'²⁵⁸, ואמרו: "ג' ראשונות יושב ועוסק בתורה כו'²⁵⁹, וכן על דרך זה כל המצות.

וזהו "אשר קדשנו במצותיו"²⁶⁰.

"במצותיו" דייקא, שהמצות - "רמ"ח פקודין" - הן "רמ"ח אברין דמלכא"²⁶¹. כלומר, כמו למשל אבר הגשמי שהוא בטל ומתאחד עם החיות הרוחני השוכן בקרבו, כך כל המצות הם בטלים

גם להבין מהו "כי עמך מקור חיים" ולא כתיב "כי אתה"²⁴⁶. >[ד.ו]. כי הנה כתיב (זכריה ד, ב-ג): "ראיתי והנה מנורת זהב כולה, וגולה על ראשה, ושבעה נרותיה עליה, שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה, ושנים זיתים עליה"²⁴⁷. וביאור הדבר:

כי הנה ענין המנורה הוא כמו שכתוב (שם, ו): "זה דבר ה' אל זרובבל". כלומר שהמנורה הוא בחינת "דבר ה'", הוא בחינת כנסת ישראל²⁴⁸ - מקור נשמות ישראל.

"ושבעה נרותיה" הם ז' מדות עליונות: אהבה ויראה והתפארות כו', שמאירים מלמעלה בכל נפש מישאל בבחינת אתערוותא-דלעילא, שאפילו ברשע שורה עליו מלמעלה בבחינת מקיף. ולכן כתיב "עליה", שבבחינה זו שהוא בבחינת השראה מלמעלה, בבחינת מקיף - כולם שוים לטובה. וכמאמר ר"ל²⁴⁹: "אכל בי עשרה²⁵⁰ שכינתא שראי"²⁵¹, וכמו שנתבאר בתנאי²⁵².

ו"שבעה ושבעה מוצקות" הם בחינת המשכות ממדרגות עליונות, מבחינת "סובב כל עלמין" לאתערוותא-דלעילא זו. ו"כמה דרגין דא לעילא מן דא"²⁵³ עד רום המעלות, וכולם הם בחינת "שבעה שבעה". וזהו "לנרות אשר על ראשה"²⁵⁴.

והנה כתיב: "מנורת זהב כלה" - שכל המשכות מלעילא לעילא, "מריש כל דרגין" - הוא על ידי בחינת "זהב", שהוא בחינת שמאל, כמו שכתוב (איוב לו, כב): "מצפון זהב יאתה על אלוה נורא הוד"²⁵⁵ :

"אספקלריא דלא נהרא", כמו שראוי האור דרך מסך כו', וכאשר אנחנו נראה את האור, היינו שנראה האור ממש בירון גדול". תקס"ג עמוד נט).

²⁴⁶ ("וכדי להבין כל זאת צריך תחלה להקדים ענין האור מהו" - תקס"ג).

²⁴⁷ (פולה - כל המנורה הייתה זהב. וגולה על ראשה - כמו (שופטים א, טו) "גלת עליה", לשון מעין. כמין ספל גדול עגול: ושבעה נרותיה - כמין בזיכין שנתנין השמן והפתילה לתוכה: שבעה ושבעה מוצקות. מוצקות - מלשון יציקה. והם צינורות, ודרך שם נצוק ונמשך השמן. לכל נר ונר באין שבעה צנורות קטנים, שהשמן זב מן הגלה דרך אותן מוצקות לכל נר ונר. רש"י ומצודות. וראה ביאור הפסוק - אור התורה נ"ך כרך א עמוד תקט).

²⁴⁸ (ראה ילקוט שמעוני צפניה רמז תקסו: ראיתי והנה מנורת זהב כלה - זו כנסת ישראל. וכן הראה למשה ועשית מנורת זהב סהוד - זו כנסת ישראל).

²⁴⁹ (סנהדרין לט, א).

²⁵⁰ (כך בי עשורה. מישאל [יהיו] מי שיהיו [גם הפחות ביותר, רשע ורע לו] - מראי מקומות, הגהות והערות קצרות [עם פענוחים] לתנאי סוף פרק יא).

²⁵¹ (ש"י): עליהם מלמעלה. - מראי מקומות וכו', (שם).

²⁵² (בתנאי: בכתב יד 1103: בלקוטי אמרים. ראה תנאי סוף פרק יא (ובמראי מקומות, הגהות והערות קצרות שם). אגרת הקדש סימן כג. לקוטי תורה במדבר יז, א).

²⁵³ (וכמה דרגות זו למעלה מזו. ראה זהר חלק א וישב כפג, א).

²⁵⁴ ("ששבעת הנרות הן שבעה מדות, והמוצקות הן המשכות ממדרגות עליונות להמדות" - לקוטי תורה נשא כט, ב בהגהה עיין שם. וראה לקמן בביאור לה, ד).

²⁵⁵ ("שהוא בחינת יראה". לעיל כו, ד. ראה גם לקמן פו, ד. מד, ג. אור התורה וישב עמוד רב, ב. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 159 הערה 51).

²⁵⁶ (בראשית רבה פרשה סח, ט: "מפני מה מכנין שמו של הקדוש ברוך הוא וקוראין אותו מקום? שהוא מקומו של עולם ואין עלומו מקומו, מן מה? דכתיב: והנה מקום אתי, הוי, הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם ואין עלומו מקומו").

²⁵⁷ (ברכות ו, א, ז, א. ראה לקוטי תורה שיר השירים ב, ב. אור התורה ואתחנן עמוד תצו).

²⁵⁸ ("כשליח צבור". ראש השנה יז, ב).

²⁵⁹ (עבודה זרה ג, ב: "שמים עשרה שעות הוי היום. שלש הראשונות הקדוש ברוך הוא וישב ועוסק בתורה").

²⁶⁰ (נסח ברכת המצות).

²⁶¹ (רמ"ח מצות עשה הן רמ"ח אברי המלך. תקוני זהר תקון ל).

שיהיה גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בחכמה וחסד בבחינת עצמותו ומהותו יתברך בכבודו ובעצמו, ו"אָר פֿניו" (תהלים טו, ב) - פנימיות רצונו כו'. והיינו על ידי המשכת התורה ומצות.

וזהו "הבט משמים וראה" ו"השקיפה ממעון קדשך מן השמים" ²⁷⁴ - שם מים ²⁷⁵, שהיא בחינת התורה שנמשלה למים ²⁷⁶, ואין "וברך את עמך את ישראל": כי על ידי בחינה זו נהיה אנחנו עם בני ישראל נראים לפניו לדבר חשוב ²⁷⁷ - שכל עיקר ההשגה והגילוי הוא על ידי התורה, והתורה היא אצלנו בהתגלות.

וזהו "נפתחו השמים וראה מראות אלקים" (יחזקאל א, א), בחינת "אספקלריא המאירה" ²⁷⁸, שעל ידי בחינת "שמים" הנה מתראה לפניו כביכול - כאלו על דרך משל רואה במראה המאירה שהיא מבלי זכוכית, שעל ידי המראה נראה הדבר שרואין בה לדבר גדול יותר ומשובח יותר ממה שרואין אותה כן בלא מראה - כן על ידי הבטה והשקפה בבחינת התורה, שם נראים לפניו ישראל שהם מקימים התורה בבחינת שבח וגדולה.

וזהו "ומי פעמך ישראל גוי אחד בארץ" (דברי הימים א יז, כא) - פירושו: שהם ממשיכים להיות שורה ומתגלה בחינת "הו"ה אחד" שיהיה שורה בארץ התחתונה.

והנה אמרו רז"ל ²⁷⁹: "מצות צריכות כוונה". היינו כוונת הלב, רעותא דלכא - להמשיך אור אין-סוף ברוך-הוא מ"מקורא דכולא" ²⁸⁰, שיומשך ויתגלה בבחינת חכמה וחסד. וזהו בחינת הזקב, שהזקב הוא מנוצץ ²⁸¹ כעין ניצוצי וגחלי אש לוחשות, וכך

איא אשר ענן ויקץ כישן הו' הוא בשם הו' ולא אר', וכן משמע בתנאי פרק יט (מדבאר על זמנה שבנפש)

ומפירושו הענינים בוהר חלק ג שם וספר הליקוטים להארי"ל לתהלים סימן מד מוכח דגם ענין למה תישן הו' הוא בשם הו' (מדפרשו על דורמיטא דן"א) - אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק יח עמוד רכב.

ראה אור התורה פְּרֶשֶׁת ראה עמוד תשנה).

²⁷⁴ ("וברך את עמך ישראל". דלכאורה צריך להבין מפני מה דוקא כשההשקפה הוא מן השמים אז נמשך להיות "וברך את עמך ישראל" דוקא.

דהנה כתיב "רם על כל גוים הו'", שאומות העולם מקבלים חיות מבחינת רוממות כו', על דרך "שממית בנידם תתפש כו'", וזהו "כד סליק קדשא בריך הוא לעילא כו'" והנהגת העולמות נמשך מבחינת שינה, אמנם על זה נאמר "עורה למה תישן ה'", והיינו שיהיה גילוי אור אין סוף בבחינת חכמה וחסד, ו"אָר פֿניו" בבחינת פנימיות רצונו, והיינו על ידי המשכת התורה ומצות. וזהו "הבט משמים וראה", "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" - פירושו: שם מים. - תרל"ב חלק א עמוד קב).

²⁷⁵ (חגיגה יב, א).

²⁷⁶ ("שנאמר) (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים, שזה קאי על בחינת התורה" - ספר המאמרים תש"ח שם).

²⁷⁷ (ראה אור התורה בלק עמוד איכח).

²⁷⁸ (ראה אור התורה תשא (שמות כרך ו) עמוד א'תתקמ וספר המאמרים תרל"ב חלק א עמוד קו: "מראות אלקים, לשון רבים, ב' בחינות מראה, אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה).

²⁷⁹ (ברכות יג, א. זהר חלק ג שו, ב).

²⁸⁰ (מקור הבל).

²⁸¹ (תנ"ך: בהגהות הרב הקסיר ר' אשר: מתנוצץ. אבל כן מוכח ככפנים ב"הל אור"

ומתאחדים באור אין-סוף ברוך-הוא ממש, ובהם ועל ידיהם נמשך גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא להתלבש בבחינת חכמה וחסד.

ו"קדשנו": שבאתערוותא דלתתא בעשיית האדם מצות ה' גורם אתערוותא דלעילא, ו"רוח אייתי רוח ואמשיך רוח כו" ²⁶² :

וזהו "הבט ²⁶³ משמים וראה" (ישעיה סג, טו), ו"השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל" ²⁶⁴ (תבוא, כו, טו):

כי הנה כתיב (תהלים קיג, ד): "רם על כל גוים ה'", שהעובדי כוכבים ומזלות ²⁶⁵ מקבלים חיות ²⁶⁶ מצד רוממות ה' והתנשאותו בעצמותו כביכול. שהוא מצד עצמותו ומהותו רם ונשא מגדר עלמין עליונים ותחתונים, ואין להם יחוס ושייכות אליו כלל. ומזה נמשך ממשלת העובדי כוכבים ומזלות ²⁶⁷ על ישראל בזמן הגלות, "גוים מרקדין בהיכלו כו" ²⁶⁸. כי "שממית בנידים תתפש, והיא בהיכלי מלך" (משלי ל, כח), שאינו תופס מקום כלל. וכך כל העולמות עליונים ותחתונים "כולא בלא ממש חשיבי קמי קודשא בריך-הוא", וכדכתיב (תהלים קמח, יג): "כי נשגב שמו לבדו" ²⁶⁹, רק "הודו" זיוו והארתו "על ארץ ושמים".

וזהו "כד סליק" ²⁷⁰ קודשא בריך-הוא לעילא כו' ²⁷⁰: רוצה לומר שנסתלק החיות מההארה למעלה מעלה לבחינת עצמותו ומהותו, ואין העולמות אינם תופסים מקום כלל, והנהגת העולמות הוא בבחינת שינה ²⁷¹ כביכול, כאדם הישן שנסתלק שכלו מהכלי שהוא הגוף למקורו ושרשו, ולא נשאר כי אם כח הדמיון שהוא רשימו כו'.

ולכן כתיב: "ויקץ כישן ה'" ²⁷², וכתיב: "עורה למה תישן ה'" ²⁷³,

²⁶² (רוח מבאיה רוח וממשיכה רוח. זהר חלק ב קסב, ב).

²⁶³ (הבט... השקיפה: ראה אור התורה פְּרֶשֶׁת זכור עמוד א'תשפו).

²⁶⁴ (ראה ספר המאמרים תש"ח עמוד 115. 272. וראה גם ספר המאמרים תרכ"ז עמוד קיב. תרל"ד עמוד נג. תרנ"ג עמוד קיב).

²⁶⁵ (שהאמות).

²⁶⁶ (ראה ספר המאמרים תש"א עמוד יא).

²⁶⁷ (האמות).

²⁶⁸ (על פי יומא טו, ב בגירסת העין יעקב. ילקוט שמעוני על הפסוק עקב י, יז - רמו תתנו. נחמיה ח, ו - רמו תתרא).

²⁶⁹ ("שגם בחינת נשגב, טובב כל עלמין, הוא גם בן מבחינת שמו" - ספר המאמרים תרכ"ט עמוד לג).

²⁷⁰ (ראה זהר חלק א ויגש ר, א ("כד אתקרב בי מקדשא וגרמו חובין, ואתגלו ישראל מארעא. אסתלק קדשא בריך הוא לעילא לעילא"). חלק ב בשלח נח, ב ("בשעתא דחובי עלמא גרמו, קודשא בריך הוא סליק לעילא לעילא"). חלק ג ויקרא כ, ב ("קודשא בריך הוא בגלותא סליק לעילא"). ראה לקמן בבאור (לה, סוף עמוד ב): על פי מה שכתוב במאמר ד' פתח אליהו": וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כגופא").

²⁷¹ (ראה וזהל אור עמוד 260. הנסמן בספר המאמרים תש"ח שם).

²⁷² (תהלים עח, סה. ושם אך).

²⁷³ (תהלים מד, כד. ושם אך. "בוהר חלק ג רצג, ב (עוד בכמה מקומות בוהר חלק ג)

צריך להיות בחינת רעותא דלבא ברשפי אש האהבה.

והיינו כשיקיים מאמר ר"ל²⁸²: "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". דהיינו כשישים אל לבו ויתבונן במוחו ושכלו מה שכתוב: "אני ראשון ואני אחרון" (ישעיה מד, ו), ו"אני הוי"ה לא שנית" (מלאכי ג, ו), ו"אתה הוא קודם שנברא העולם כו"²⁸³. וזהו פירוש הא' של "בשמים ובארץ", דהיינו שמשפיל את עצמו לתוך בחינת שמים וארץ:

וביאור פירוש הב' - ש' בחינת "שמים וארץ" הוא הגורם ההשפלה, יובן עם מה שכתוב (זכריה ד, ב): "וגלה על ראשה", שפירוש "גולה" הוא מלשון "גולת הכתרת" (מלבי"ם א, ז, מא), שהיא בחינת כתר למעלה מן הראש. והיינו בחינת "כתר מלכות" - "עטרת תפארת"²⁸⁴.

והענין, כי זה כלל גדול בעבודת ה': שהעבודה שמצד הרצון וההבירה שמחמת השגת המשכילים קרבת אלקים כי טוב²⁸⁵, אין זו נקרא בשם "עבודת עבד". כי עיקר העבודה היא לקבל עליו עול מלכות שמים, שהיא למעלה מן הטעם והדעת המושג, וכמו שכתוב (שופטים יז, טו): "שום תשים עליך מלך". וכמאמר ר"ל²⁸⁶: "בטל רצונך מפני רצונו", שיהיה לו ביטול רצון, ובאלו אין לו רצון אחר כלל, רק לקיים מה שמצוה עליו השם יתברך. ובקבלה זו "אתכפיא סטרא אחרא, ואסתלק יקרא דקודשא בריך הוא כו"²⁸⁷.

וזהו "ברוך אתה הוי"ה אלקינו מלך העולם": שנמשך להיות בחינת מלכותו על העולם מחמת ביטול רצון להיות עבד לו, ואין נמשך מלמעלה להיות בחינת "מלך", כי "אין מלך בלא עם"²⁸⁸.

וזהו "פי לי בני ישראל עבדים" (בבבא כה, נה) - פירושו: שעל ידי שיהיו בבחינת "עבדים" אין יהיו²⁸⁹ "לי", ואין יומשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא מ"מקורא דכולא".

וזהו "המשפילי לראות בשמים ובארץ" - פירושו: שעל ידי בחינת "שמים וארץ" שהם בחינת תורה שבכתב ותורה שבעל פה²⁹⁰, ופעמים שהם נקראים בחינת תורה ותפלה²⁹¹, ועל ידי זה

גורם ירידת והמשכת אור אין סוף ברוך הוא.

כי התפלה היא מבחינת "ארץ" - שהיא בחינת ביטול רצון, להיות כעפר. וזהו ענין הצעקה במרירות, "צעק לבם" (איכה ב, יח), ו"יצעקו אל ה' בצר להם" (תהלים קז, ו, ד. שם כח). ועל ידי זה ופירעה הקריב²⁹², כי על ידי אתערותא דלתתא מעומקא דלבא במרירות נפשו מפנימיות נקודת הלב, אין "אתכפיא סטרא אחרא" ו"אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא" כו.

וכן על ידי התורה והמצות "אשר קדשנו במצותיו", שהעלנו בקדש העליון כו, כמו שנתבאר במקום אחר, "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח" ה', וגילוי אור אין סוף ברוך הוא מ"מקורא דכולא". וזהו בחינת "מנורת זהב כו" - בחינת שמאל, וכמו שכתוב: "מצפון זהב יאתה כו"²⁹³.

אף הגורם לבחינה ומדרגה רבה זו וביטול רצון זה, הנה כתיב (זכריה ד, א): "ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה", וכתוב אחד אומר²⁹³: "אשר הם מריקים הזהב". פירושו: שעל ידם נמשך בחינת הזהב. והם הם בחינת התורה והמצות בשרשם, שמהם נשפע בחינת התעוררות בנצוץ אלקות שבאדם, לעורר את האהבה ברשפי אש ומרירות על נפשו מעומקא דלבא, בצר לו בגלותא במאסר הגוף, ולהיות בלתי נפשו להשתפך אל חיק אביה²⁹⁴ בכלות הנפש לצאת מנרתה.

וזהו "פי עמך מקור חיים": רוצה לומר, שמקור החיים והמשכות שפע אור אלקי בכל העולמות עליונים ותחתונים, הוא בטל וטפל לגבי קודשא בריך הוא בכבודו ובעצמו. כי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו אינו בגדר המשכה והשפעה כלל, אלא ש"באורה נראה אור", דהיינו על ידי הארת אור התורה ומצות, שהן הן בחינת "אברין דמלכא" - שם בחינת המשכה להיות "נראה אור" ונתגלה בבחינת גילוי. וגם אנחנו נראים באור זה, ומתגלה הארת קדושת מתראה האור, הרי אנחנו נראים באור זה, ומתגלה הארת קדושת ישראל כמו שכתוב: "ומי כעמך ישראל כו"²⁹⁶.

— * —

עמוד עג. ועוד).

²⁸² (רש"י ואתחנן ו, ו. בשם הספרי).

²⁸³ (נסח תפלת השחר).

²⁸⁴ (ישעיה סב, ג. משלי ד, ט. טז, לא).

²⁸⁵ ("קרבת אלהים לי טוב". תהלים עג, כח).

²⁸⁶ (אבות פרק ב, משנה ד).

²⁸⁷ (ראה זהר חלק ב, קכב, ב. ואילך. לקמן פט, ד ושם נסקן).

²⁸⁸ (נסמן לעיל ה, א).

²⁸⁹ (שעל ידי שיהיו... אין יהיה). שעל ידי שיהיה... אין יהיה).

²⁹⁰ (ראה ערכי הכנויים (לבעל מחבר סדר הדורות) מערכת שמים. ראה גם לעיל א, ג. לקוטי תורה האזינו ע, ד. ברכה צד, א).

²⁹¹ (ראה תקוני זהר תקון טז, דף קיח, א).

²⁹² (בשלח יד, י. ואמרו ר"ל (ראה שמות רבה כא, ה. ועוד): "שהקריב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים" - לקמן פו, ב ובכמה מקומות).

²⁹³ ("אשר ביד שני צנתרות הזהב המריקים מעליהם הזהב". זכריה ד, יב).

²⁹⁴ (על פי איכה ב, יב: בהשתפך נפשו אל חיק אמתם". ראה תנאי פרק נ).

²⁹⁵ (באחד מכתבי היד הוגה: שעל ידם).

²⁹⁶ ("יש להוסיף בזה, דסיים הכתוב (מי כעמך ישראל") הוא: "גוי אחד בארץ". היינו שישאל הם למעלה מכל האומות. [וצריך עיון מדוע לא הובא סיום הכתוב בהדרוש, אם זהו מחמת השמטת הצנזור או שכן אמר רבנו הגון דבור]. - "כי עמך מקור חיים תשל"ד, עיין שם.

בהנחת אדמו"ר האמצעי (מאמרי אדמו"ר הקון תקס"ג עמוד סד) מובא הפסוק בתחילת הביאור ושם: "כתיב 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', שעל ידי תורה ומצות שהן עושים גורמים יחוד עליון להיות אחדות אורות בכלים ויקרא אה"ד כו".

והב' - כשהאדם עושה את המצוה ומקיימה, דהיינו שמניח התפלין ומתעטף בציצית, וזהו העיקר וגמר מעשה המצוה, שאז תהיה מצוה. כי בלתי ההנחה של התפלין על הראש והיד, הגם שכתובים הד' פרושיות בטוב, ויש בהם קדושה, עם כל זה אין בזה עדיין גילוי רצון העליון עד שיניחם האדם בראשו וזרועו.

ועל דרך זה יוכן למעלה:

התפלין עצמם הן בחינת ד' מוחין: חכמה, ובינה, ודעת המתחלק לחסד וגבורה וזהו בחינה אחת.

אך העיקר הוא כשהקדוש ברוך הוא מניח התפלין, דהיינו התלבשות אור אין-סוף בחכמה, וזהו גמר מצותו. מה שאין בן הד' מוחין מצד עצמן אין ערוך כלל לכשהקדוש ברוך הוא מניח אותן. וכמו למטה שהמצוה הוא כשמניחין התפלין בנ"ל.

אך איך שייך בנמשל לומר כן? בשלמא במשל, התפלין יש להן מציאות חוץ מאדם, על כן גם קודם שהניחם האדם יש להן מציאות ולהיות דבר שבקדושה. אבל למעלה הרי "ממך הכל" (דברי הימים א כט, יד) כתיב, והתהוות החכמה הוא ממנו יתברך, ו"הוא היודע והוא הדיעה כו"³⁰⁶ - אם כן איך יצויר התפלין למעלה קודם ההנחה?

אבל הענין, על פי מה שכתוב במאמר ד' פתח אליהו³⁰⁷: "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כגופא כו". דקשה בנ"ל: איך יש להם מציאות אפילו "כגופא כו"? בשלמא באדם, הגוף יש לו מציאות בפני עצמו, שאין התהוותו מהנשמה כי אם מטפות אביו ואמו כו. מה שאין כן למעלה³⁰⁸ הרי "ממך הכל", ואם כן, "כד אנת תסתלק כו" איך יש שום מציאות להן?

אך התירוץ, דפירוש "תסתלק" אין רוצה לומר הסתלקות לגמרי, רק הסתלקות מוחין-דגדלות, ונשארו מוחין-דקטנות כמו באדם כשדשן. וגם, כי הכלים הנקרא "גופא" יש להן שרש בפני עצמו מאור אין-סוף, היינו מבחינת "מטי ולא מטי"³⁰⁸. רק שאחר כך מתלבש בהן האור ששרשו למעלה מבחינה זו, והתלבשותו "כנשמתא בגופא"³⁰⁹, ויש בזה קטנות וגדלות. על כן גם בהסתלק המוחין-דגדלות "אשתארו" הכלים "כגופא", שהרי יש להן שרש בפני עצמו. רק לפי שאין ערוך בחינה זו לגבי הבחינה כשהאור ומוחין-דגדלות מאיר בהן, לכן נקרא "כגופא בלא נשמתא".

ועל דרך זה יוכן בענין "הקדוש ברוך הוא מניח תפלין", היינו תוספת אור בבחינת חכמה ומוחין גדולים, עד שהן בולטים על הראש והכלי. מה שאין כן התפלין מצד עצמם יש להם גם כן מציאות על דרך "כגופא בלא נשמתא", וכן בשאר כל המצות יוכן כן.

³⁰⁶ (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה ו).

³⁰⁷ (תקוני זהר בהקדמה "פתח אליהו" זו, א).

³⁰⁸ (עץ חיים שער ז (שער מטי ולא מטי). על פי זהר חלק א טז, ב. סה א. ועוד. ראה לעיל ב, ג, ג, ג).

³⁰⁹ (תקוני זהר שם: כנשמתא לגופא).

ביאור על הנ"ל²⁹⁷

ביאור הדברים על פסוק (תהלים לו, י) "כי עמך מקור חיים":

ענין תרני"ג מצות הן תרני"ג ארחין שבגולגלתא דנ"א²⁹⁸. ושרשן מ"חד ארקה דאריך אנפין". והענין, דכל המצות נקראים (ויקרא ד.ב. ועוד): "מצות הו"ה"²⁹⁹ - "הקדוש ברוך הוא מניח תפלין, ומתעטף בציצית, ומתפלל"³⁰⁰.

וביאור הענין הוא:

להיות כי ידוע דאין ערוך כלל האצילות לגבי עצמות אור אין-סוף ברוך הוא, ו"כלא - ממש - חשיבי קמיה" יתברך, ומקור האור הנמשך להם הוא רק מבחינת קו והארה לכו, וגם אחר כך עוד צמצומים רבים עד שיומשך האור בבחינת חכמה וחסד, והוא הנקרא בחינת שערות, "אבא יונק ממזלא"³⁰¹, שבחינת השערה הוא המשכה בדילוג הערך.

וכדי שיהיה הירידה הגדולה והשפלה זו, זהו נקרא "מצות הו"ה" - שהקדוש ברוך הוא מקיים המצות. היינו: ש"מניח תפלין" רוצה לומר: ההמשכה להיות אור אין-סוף מתלבש בחכמה³⁰². ותפלין לשון התקשרות³⁰³ והתחברות מלמעלה למטה. ולכן "מה כתיב בהו? כי מי גוי גדול כו"³⁰⁴. שעיקר השפעת החכמה הוא בשביל נשמות ישראל³⁰⁵, כמו שיתבאר לקמן בסיעתא דשמאי. ומצות צדקה שלו יתברך הוא ההמשכה בבחינת חסד להיות "עולם חסד יבנה" (תהלים פט, ג).

והנה כמו על דרך דוגמא בקיום המצות באדם, הנה יש בזה שני דברים:

הא' - המצוה בפני עצמה קודם שיעשה אותה האדם, כמו התפלין עצמם או הציצית.

²⁹⁷ (נוסח אחר - הנחת ארמו"ר האמצעי - מאמרי ארמו"ר הנזקן תקס"ג עמוד סד).

²⁹⁸ (תרני"ג דרכים שבגולגלת נ"א ושרשן מדרך אחת של אריך אנפין. ראה זהר חלק ג קט, א ובביאור הארז"ל שם. משנת חסידים מסכת אריך אנפין סוף פרק ד. לקוטי תורה פרשת ראה כא, ד).

²⁹⁹ (ראה לעיל לד, א).

³⁰⁰ (ברכות ו, א. ראש השנה יז, ב. פסיקתא דרב כהנא ה, פרשת החודש).

³⁰¹ (ראה זהר חלק ג פט, ב. ובכמה מקומות).

³⁰² (ראה ספר המאמרים תש"ב עמוד 23).

³⁰³ (ראה ספר ערכי הכינויים (לבעל מחבר ספר סדר הדורות) מערכת תפלין).

³⁰⁴ (ברכות ו, א ורש"י: "אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין: הני תפלין דמרי עלמא מה כתיב בהו? אמר ליה (דברי הימים א יז, כא): "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי? [שהרי ארבעה בתים הם!] אמר ליה (דברים ד, ז): כי מי גוי גדול . . ."

ראה אור התורה ואתחנן עמוד שלב ואילך. ספר המאמרים תר"ל עמוד רצו ואילך).

³⁰⁵ (ראה גם לקמן טז, א).

במצוה שלהם צריך להיות לברר הנר"נ שלהם³¹⁷ על ידי זה.

ויש להבין בזה: דהלא המצוה אחת היא בין לצדיקים בין לבינונים. כי התפלין דמשה ואהרן הם ד' פרשיות דתפלין³¹⁸ שלנו ממש, ואיך ישתנה עיקר הפנונה כל כך?

אך הענין הוא, דבאמת הכל פנונה אחת היא. שבהיות הוספת האור באצילות על ידי מצות הצדיקים, אזי ממילא יש כח לברר הרע מנוגה דבי"ע כו'.

וזהו ענין "המשפילי לראות בשמים ובארץ" כפירוש הראשון, שנשפל להתלבש בתוך בחינת "שמים וארץ", שהן ז' אונקבא:

כי הנה "רם על כל כו"³¹⁹, ובחינת "כד אנת תסתלק מינייהו" – מהפלים דעשר ספירות. דהיינו כמו ענין השינה שהוא הסתלקות המוחין אל עצמות הנפש. והגם שיש לו צירופי אותיות המחשבה בחלומות. הרי הוא רק מחשבה בלא חכמה, רק בחינת הדמיון. מה שאין כן כאשר יקיץ מהשינה, הנה יאיר השכל במחשבה.

ועל דרך זה יוכן הנמשל, שבחינת הסתלקות האור ומוחיין דגדלות המלוכב בעשר ספירות לבחינת העצמות אור אין-סוף, אז הגילוי למטה נקרא על דרך משל בחינת "שינה". ועל ידי זה היה שליטה גם לעובדי כוכבים ומזלות³²⁰, מצרים ובבל.

אבל על ידי התלבשות האור ומוחיין דגדלות בעשר ספירות; וזהו ענין "הקדוש ברוך-הוא מניח תפלין כו" כנ"ל; והיינו פירוש "המשפילי" – להתלבש בתוך שמים וארץ – הנה על זה נאמר (תבוא כו, טו): "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" ואז על ידי זה (שם): "וברך את עמך³²¹ ישראל", על דרך "באורך נראה אור" (תהלים לה, י) – שגוראים לדרך חשוב, כי המכוון בהשתלשלות העולמות הוא בשביל קיום התורה ומצות.

והנה להבין ענין פירוש השני בפסוק "המשפילי לראות", דהיינו שעל ידי שמים וארץ נעשה סבת השפלה זו, יש להקדים ענין מנורת זכריה ויגלה על ראשה כו" (זכריה ה, ב):

כי הנה סדר ההשתלשלות וההמשכה מהמאציל³²² לנאצלים הוא על ידי בחינת כתר, שיש בו מבחינה תחתונה שבאין-סוף, והוא בחינת עתיק.

והיינו, דכמו שמלכות דאצילות נעשה עתיק לבריאה³²², ונמצא שבחינת כתר דבריאה יש בו מבחינה תחתונה שבאצילות ממש, דהיינו מבחינת מלכות דאצילות – כך מבחינת מלכות דא"ק

³¹⁷ (ראה לקוטי תורה בלק סט, ב).

³¹⁸ (דתפלין: בהגהות הרב הסידר ר' אשר: בתפלין).

³¹⁹ ("גוים ה... תהלים קיג, ד).

³²⁰ (אמות העולם).

³²¹ (את).

³²² (ראה עץ חיים שער כללות דרושי אבי"ע פרק יג. ונא פרק כ. לקוטי תורה שלח לט, ד. מסעי צב, ב).

ו"הקדוש ברוך-הוא יושב ועוסק בתורה"³¹⁰ הוא המשכת אותיות מבחינת "שמו הגדול" כו' (שמואל-א יב, כב).

והקדוש ברוך-הוא מתפלל "יהי רצון כו"³¹¹ – שיומשכו מדות דארץ-אנפין בן"א כו', ו"רב חסד כו" (תשא לה, ו).

ויש פירוש אחר³¹²: ד"הקדוש ברוך-הוא" – רוצה לומר ז' א-דאצילות; והתפלין הן מוחין מאבא-ואימא הנמשכים לו³¹³, ואם כן הם למעלה ממנו. ואתי שפיר לפי זה ביותר בענין "הקדוש ברוך-הוא מתפלל שייכבשו רחמי כו" – שיומשכו לו מדות דארץ-אנפין כו'.

(וב' פירושים הנ"ל³¹⁴ בענין "קודשא בריך-הוא", נתבאר בפירוש הזהר בענין "קודשא בריך-הוא אתי לאשתעשע בגן-עדן כו"³¹⁵. ושני הפירושים אמת. והוא כמו שנתבאר במקום אחר, שיש בחינת "מצותי" (תולדות כו, ה. ועוד) – של המאציל יתברך עצמו, ובחינת "מצות הו"ה" (ויקרא ד, ב. ועוד) – דן"א דאצילות. ובודאי בן"א המצות הן המשכה שלמעלה ממנו. מה שאין כן למעלה יותר באין-סוף ברוך-הוא, "מצותי" הן המשכות ממנו לשרשי הכלים כו'. ודי לחכימא).

וזהו שנקראו המצות "דרך הו"ה" (ויקרא יח, יט. ועוד); ו"ארחות הו"ה" (תהלים כה, י), שהם, כמו על דרך משל, דרך ושביל שבהן נמשך אור אין-סוף ברוך-הוא להתלבש באצילות, וכך המשכה הוא על ידי שם הו"ה כנודע.

והנה עיקר הפנונה במעשה המצות למטה באדם, הוא שעל ידי זה נמשך כן למעלה להיות הקדוש ברוך-הוא מקיים המצות על דרך הנ"ל. וזהו הנקרא "להוסיף אור באצילות"³¹⁶. אך זהו דוקא בצדיקים שאין רע בגר"נ שלהם כלל. אבל בבינונים, עיקר הפנונה

³¹⁰ (עבודה זרה ג, ב).

³¹¹ (ברכות ז, א: "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר (ישעיה נו, ז): "והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי" – "תפלתם" לא נאמר אלא "תפילתי", מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מאי מצלי? אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: ודי רצון מלפני שייכבשו רחמי את כעסי, ויגלו רחמי על מדותי, ואתנהג עם בני במדת רחמים, ואכנס להם לפנים משורת הדין").

³¹² (ראה אור התורה ויצא תנהג, ב. ויקרא כרך ג עמוד תתקטו. כרך ד עמוד א'קמב ואילך. במדבר כרך א עמוד ח. ואתחנן עמוד שלב. ספר המאמרים תרכ"ו עמוד קיא ואילך. פלח הרמון ויקרא עמוד תו. דבור המתחיל "את ה' האמת" תש"ל סעיף ד. תורת מנחם חלק נו עמוד 228).

³¹³ (ראה זר חלק ג רסב, א: "ומשירוהא ומשיכוהא דמוחא עלאה סתימאה דעתיקא קדישא דאתמשיך בההא זעיר אנפין, אשתכח ד' מוחי". הובא באור התורה תבוא עמוד תרפוף עיין שם. ראה סידור עם דא"ח ז, ג).

³¹⁴ (ראה ספר המאמרים תרכ"ו עמוד קא. תרס"ח עמוד צו. תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ב (כסלו-שבט) עמוד קמה הערה 42).

³¹⁵ (זהר חלק א לך עו, א. חלק ג אהרי סו, ב. באורי הזהר להצמח צדק חלק א עמוד שמו. אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תשח).

³¹⁶ (ראה עץ חיים שער מ"ג ומ"ד שער לט דרוש יא כלל טו. פרי עץ חיים בהקדמה).

אך הנה בחינת בטול הרצון יש בו מעלה יתירה ו"אתכפיא סטרא אחרא" - ביותר מצד בטול רצון הגוף בסתם, שמבטל כל רצונותיו ויקבע בלבבו לילך אחרי ה', וכאלו אין לו שום רצון, רק מה שירצה ה' זהו רצונו. וזהו "אתכפיא סטרא אחרא" ממש, ביתר שאת יותר עז מבקיום מצוה אחת.

וכך ההמשכה על ידי זה הוא בחינת "וגלה על ראשה", שהוא בחינת "רעוא דכל רעוין"³²⁷, דהיינו מקור כל הרצונות. מה שאין כן תרי"ג מצות הם "תרי"ג ארצין שבגלגלתא דן"א", שהוא על דרך משל למטה בחינת פרטי הרצונות. אבל מקורן ושרשן הוא בחינת "רעוא דכל רעוין", וזה נמשך דוקא על ידי בטול רצון, שבזה מתקשר לבעל הרצון ממש.

ובחינת בטול רצון זה נקרא "ארץ" - שמיים עצמו כעפר ממש. (ו"שמים" היינו מקיף - זהו בחינת אהבת "בכל מאדך" (ואתחנן ו. ה), בלי גבול ממש. שעל ידי זה ממשיכים להיות מקור ההמשכה מהמאציל בנאצלים. היינו שעושים בחינת ה"גולה" כו', וגם ה"מוצקות" שהם הכל למעלה מהשכל).

וזהו "המשפילי לראות בשמים ובארץ": שעל ידי שמים וארץ, שבבחינה זו נעשה ההשפלה מאין סוף ממש להיות נמשך כתר לאצילות;

ואחר כך על ידי תורה ומצות נעשה התלבשות האור מהכתר ב"תרי"ג ארצין דן"א" ו"רמ"ח איברין דמלכא" כו'. וזהו פירוש "המשפילי בתוך שמים וארץ שהם זו"נ דאצילות.

(וכמו שכתוב בכתבי האר"י ז"ל³²⁸: שלהמשיך יחוד אבא ואימא - הוא על ידי מסירת נפש, ויחוד זו"נ - הוא על ידי תורה ומצות. ובי המשכות אלו זהו ב' פירושים שנתבאר כאן בענין "המשפילי לראות בשמים ובארץ". וכמו שנתבאר במקום אחר³²⁹ שיש "שמים וארץ עילאין" ויש "שמים וארץ תתאין").

וזהו ענין מה שאמרו רז"ל³³⁰: "למה קדמה שמע" (ואתחנן ו. ד) ל"והיה אם שמוע" (עקב יא. יג) <ל"א> - שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצות". כי בפרשת שמע נאמר: "בכל מאדך", והיא בחינת "שמים" לפירוש הב'.

וגם מאמר רז"ל³³¹: "בכל מדה שמודר לך הוי מודה לו במאד מאד" - זהו בחינת "ארץ", בטול רצון.

³²⁷ (זהו חלק ג אדרא זוטא רפח, ב).

³²⁸ (בדבור המתחיל חביב אדם תש"ג עמוד קסח נסמן לעץ חיים. וכן הוא גם בלקוטי תורה אמור לג ו בכמה מקומות. ובדרך מציאות קדוש השם נסמן לפרי עץ חיים שער נפילת אפים פרק ד, ה, ו. וראה גם כן עץ חיים שער טל דרוש י' יא. ועיין לקוטי תורה נשא כב, א. אמור לב, ד ובכמה מקומות. - הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים תש"ג שם).

³²⁹ (זהו חלק ב ויקהל רט, א על הפסוק "השמים שמים לה". נתבאר באור התורה לך לך (בראשית כרך ד) עמוד תשכה).

³³⁰ (ברכות יג, א).

³³¹ (ברכות נד, א במשנה: בכל מאדך - בכל מדה ומדה שהוא מודר לך הוי מודה לו במאד מאד).

(שנקרא "מלכות דאין סוף") נעשה עתיק וכתר לאצילות;

וזהו ה"גולה" ש"על ראשה", וכמו שכתוב³²³: "גולת הכותרת", שכותרת ומקפת למעלה סביבות ראשה, וכך בחינת כתר הוא בחינת עטרה ומקיף על המוחין.

"ושבעה נרתיה" הם המדות דאצילות. "ושבעה מוצקות לנרות" הם ז' תחתונות דעתיק-יומין שהם בחינת מקור ההשפעה להמדות דאצילות. לכן נקראים "מוצקות לנרות" כו'.

וכמו שנתבאר במקום אחר שיש ב' בחינות מדות:

הא' - המדות שלמטה מהשכל וההתבוננות, ונקראים "טורי נהורא"³²⁴.

והב' - המדות שלמעלה מהשכל והטעם המובן, ונקראים "אהבה רבה" ו"טורי חשוכא". ומדות אלו שלמעלה מהשכל נקראים "מוצקות" למדות הנמשכים מהשכל הנקראים "נרות" כו'.

"ושנים זיתים עליה אחר מימין הגלה כו'" הם בחינת חכמה ובינה דעתיק-יומין. וגם הם בחינות ב' מזלות - "נוצר .י. ונקה" (תשא לד, ז) - שהם מקורות דחכמה ובינה דאצילות.

והנה הזית הוא מר, רק שמוציאין ממנו שמן על ידי בתישה. והיינו בחינת בירור רפ"ח נצוצין על ידי אתכפיא ואתהפכא. כמאמר: "כד אתכפייא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא"³²⁵. ומקור המשכת מ"ן ומ"ד שעל ידי הבירורים - נמשך מב' מזלות ה"ל: מזל "ונקה" הוא שרש כל המ"ן, ומזל "נוצר"³²⁶ - שרש המ"ד. לכן הן הן ב' זיתים ה"ל.

והיה עיקר סבת המשכת בחינת "גולה" ש"על ראשה" ה"ל, הוא על ידי בטול רצון, שהוא בחינת עבודה שלמעלה מהבחינה שעל פי שכל ודעת. שבזה עושים המשכת הגולה, שהוא בחינת הכתר ומקיף שלמעלה מהשכל.

וביאור הענין:

כי הנה מבירורי רפ"ח נצוצים נעשה אור-חוזר מלמטה למעלה עד רום המעלות, שגם בחכמה-סתמימה האור חוזר למעלה יותר. וזהו "בקיעת שערות הראש". ועל ידי זה נמשך אחר כך מלמעלה תוספת אור ושפע רב, ונמשך למטה על ידי שערות דדיקנא שהם המשכה מלמעלה למטה.

ולכן כל המצות מעשיות הם מבחינת נוגה, כמו הצמר דציצית וקלף התפלין, שעל ידי שמתבררים הנצוצין שבנוגה על ידי קיום המצוה נמשך תוספת אורות באצילות כנ"ל.

³²³ (גלת הכתרת" מלכים א ז, מא. ועוד).

³²⁴ (טורי נהורא . . טורי חשוכא: הרי האור . . הרי החשך. זהו חלק ג פנחס רמט, ב).

³²⁵ (באשר נכפית הסטרא אחרא מתעלה כבודו של הקדוש ברוך הוא. ראה לעיל לה, א).

³²⁶ (נוצר: ברפוס ראשון: ונוצר. וראה אגרות קודש כבוד קדושת אדמו"ר חלק א, עמוד קכ).

לְהִבִּין לְמַה נִּקְרָאת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם "בֵּת", כְּמוֹ "בֵּת צִיּוֹן"; בֵּת יְרוּשָׁלַיִם" (זכריה ט, ט. ועוד).

הִנֵּה אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ (שְׁמוֹת רַבָּה נב, ה):

מִשָּׁל לְמֶלֶךְ כִּי³³⁴, לֹא זָו מְחַבְּבָה עַד שֶׁקָּרָאָה "בֵּתִי", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים מו, יא-יב): "שִׁמְעֵי בֵּת וְרֵאֵי וְהִטִּי אָזְנוֹךָ, וְשִׁכְחֵי עִמָּךְ וּבֵית אֲבִיךָ. וַיִּתְאַוּ הַמֶּלֶךְ יִפְיֹךְ כִּי". (ופירוש "יִפְיֹךְ" הוּא כְּמוֹ בַחֲיִינַת "רְעִיתִי יִפְתִּי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ז)).

לֹא זָו מְחַבְּבָה עַד שֶׁקָּרָאָה "אַחֹתִי", וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב): "אַחֹתִי רְעִיתִי".

לֹא זָו מְחַבְּבָה עַד שֶׁקָּרָאָה "אִמִּי", וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא): "צִאָנָה וּרְאָנָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה לֹא אָמוֹ כִּי". (וּכְתִיב (ישעיה נא, ד): "הִקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי, וְלֹאֲמוּי אֵלַי הֲאִיזִינוּ" - "וְלֹאֲמוּי" כְּתִיב³³⁵).

וְהִנֵּה, לְהִבִּין עֲנָן ג' בַּחֲיִינֹת אֵלוֹ בְּעִבּוּדֹת ה', שִׁישׁ ג' מִדְּרֻגּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל שֵׁם כֶּךָ נִקְרָאוּ בְּבַחֲיִינֹת הַלָּלוּ.

וְצִרִיף לְהִבִּין מִה שֶׁכְּתוּב (מִשְׁלֵי כ, כז): "נֵר הַיּוֹנָה נִשְׁמַת אָדָם", שֶׁהַנִּשְׁמָה קְרוּיָה נֵרָה שֶׁל שֵׁם הַיּוֹנָה - וְהָרִי פִּעַם אָמַר הַכְּתוּב (שְׁמוּאֵל־ב כב, כט): "כִּי אֲתָה נֵרִי ה'" - שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְהַעֲנֵן, כִּי הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קנ, ו): "כֹּל הַנִּשְׁמָה תִּהְלַל יְהוָה". פִּירוּשׁ "תִּהְלַל" - מְלִשׁוֹן "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ כִּי" (איוב כט, ג), לְשׁוֹן הָאָרָה.

וּבִיאֹר הַדָּבָר:

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (מִלְאֲכֵי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", וְ"אֲתָה הוּא קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" וְ"אֲתָה הוּא כִּי³³⁶". וְאֵינּוּ כְּדַמִּיּוֹן הַנִּשְׁמָה שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמְקַבֶּלֶת שִׁינוּיִים מִמִּקְרֵי הַגּוֹף - לְפִי שֶׁמְלוּבוּשֶׁת מִמֶּשׁ בְּתוֹךְ לְבוּשֵׁי הַגּוֹף גַּ' לְבוּשֵׁיהָ שֶׁהֵם מַחְשָׁבָה, דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה; שֶׁמְחַשְׁבֹּתוֹ שֶׁל הָאָדָם מְלַבֶּשֶׁת אֶת הַנִּשְׁמָה וּמְקִיפָהּ מִכָּל צַד, וּמְמַשִּׁיכָהּ לְהִטּוֹתָהּ אֶל כָּל אֲשֶׁר תַּחְפוֹץ שֶׁשֵׁם תִּהְיֶה מְשַׁכֵּן הַנִּשְׁמָה וְהַשְׂרָאָתָהּ, וְכֵן בְּדִבּוּר וּמַעֲשֵׂה.

מִה שָׂאִין כֵּן אֲצִלוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּתִיב (ישעיה נה, ח): "כִּי לֹא מְחַשְׁבוֹתֵי מְחַשְׁבוֹתֵיכֶם", שָׂאִינוּ מְקַבֵּל שׁוּם שִׁינוּי חֶסֶד־וְשְׁלוֹם מִבְּרִיאת הָעוֹלָמוֹת. וְכִמּוֹ שֶׁהִיָּה הוּא לְבָדוֹ קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, כֶּךָ הוּא לְבָדוֹ אַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, שָׂאִין הָעוֹלָמוֹת תּוֹפְסִים מְקוּם אֲצִלוֹ יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל³³⁷.

וְהִגֵּם שֶׁהוּא מְחִיזָה אֶת כּוֹלָם, וְ"צוּפָה וּמְבִיט עַד סוּף כָּל

³³⁴ ("שִׁהִיָּתָה לֹו בֵּת יִחִידָה וְהִיָּה מְחַבְּבָה בִּיּוֹתֵר מִדָּאִי").

³³⁵ ("לְאִמִּי" כְּתִיב. בְּתוֹרָה אֹר דְּפוּס לְעַמְבֵּרֵג שְׁנַת תּוֹרָה וּבְכַמָּה כְּתָבֵי יָד: אֵל תִּקְרִי לְאֹמוּי אֲלָא לְאִמִּי).

³³⁶ ("מִשְׁנִבְרָא הָעוֹלָם". נוֹסַח תְּפִלַּת הַשַּׁחַר).

³³⁷ (בְּקָל: בְּכַתְבֵי יָד 1824: כָּלֵל וְכָלֵל).

וְכָל זֶה נִקְרָא "קְבֻלַּת עוֹל מְלַכּוֹת שָׁמַיִם" - פִּירוּשׁ: "מְלַכּוֹת דָּאִין־סוּף", שֶׁנִּקְרָא "מְלַכּוֹת שָׁמַיִם", בַּחֲיִינַת מְקִיפָה, שֶׁעַל יָדֵי זֶה נִמְשָׁךְ "וְגִלְגָּה עַל רֵאשֵׁה כִּי", שֶׁנַּעֲשֶׂה עֵתִיק לְאַצִּילוֹת. וְאַחֵר כֶּךָ "וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ" הוּא הַמְשַׁכֵּת הָאוֹר בְּכָלִים עַל יְדֵי הַמְצוֹת, בְּתוֹךְ שָׁמַיִם וְאַרְץ כְּנִ"ל :

וְזֶהוּ "כִּי עִמָּךְ מְקוֹר חַיִּים" - פִּירוּשׁ: בַּחֲיִינַת הַמְלַכּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הָאַצִּילוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה עֵתִיק לְבִי"ע נִקְרָא "מְקוֹר חַיִּים" דְּבִי"ע - שֶׁהַכְּתָר הוּא מְקוֹר וְשֶׁרֶשׁ כִּי, וְהוּא בְּאֵמֶת רַק בַּחֲיִינַת "עִמָּךְ" - טְפַל וּבִטּוֹל לְבַחֲיִינַת עֲצָמוֹת הָאַצִּילוֹת, וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר "כִּי אֲתָה" רַק "כִּי עִמָּךְ". וְכֵן לְמַעֲלָה יוֹתֵר - מְלַכּוֹת־דָּא"ק הִיא "מְקוֹר חַיִּים" דְּאַצִּילוֹת, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה עֵתִיק לְאַצִּילוֹת, וְהִיא בַּחֲיִינַת "עִמָּךְ" - טְפַל וּבִטּוֹל לְמַהוּת וְעֲצָמוֹת א"ק. וְזֶהוּ "הַמְגַבִּיחַ לְשֶׁבֶת כִּי".

אֶךְ פִּירוּשׁ "הַמְשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאַרְץ" כְּפִי שְׁנֵי פִירוּשִׁים הַנִּ"ל, הֵינּוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְמַשִּׁיכִים תּוֹסֶפֶת אֹר מְמַהוּת וְעֲצָמוֹת הָאוֹר שֶׁבָּא"ק, שִׁיוּמֶשֶׁךְ בְּבַחֲיִינַת הַ"גּוֹלָה" שֶׁ"עַל רֵאשֵׁה".

(וְלָכֵן הַגּוֹלָה עִם שֶׁהִיא כְּמוֹ "גּוֹלַת הַכּוֹתֶרֶת" וּמְקִיפָה הָרִי הִיא כְּמוֹ בַּחֲיִינַת מְקַבֵּל, כְּדִפִּירוּשׁ רַש"י בְּזִכְרֵיהָ שֵׁם: "כְּמוֹ סֶפֶל שְׁבוֹ הַשְּׁמֶן". הֵינּוּ שֶׁמַּעֲצָמוֹת הָאוֹר דָּא"ק יוֹמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת אֹר בְּגוֹלָה זו).

וְזֶהוּ "בְּאוֹרֶךְ נֵרָאָה אֹר": פִּירוּשׁ "בְּאוֹרֶךְ" - לְנוֹכַח, הֵינּוּ כְּמוֹ בַּחֲיִינַת אֲתָה, וְלֹא בַּחֲיִינַת "עִמָּךְ". שִׁיוּמֶשֶׁךְ מַעֲצָמוֹת הָאוֹר דָּא"ק לְהִיּוֹת נֵרָאָה הָאוֹר בְּאִבֵי"ע כְּנִ"ל. וְגַם "נֵרָאָה" - אֲנַחְנוּ, שֶׁבְּבַחֲיִינָה זוֹ נִהְיָה חֲשׁוּבִים, כְּנִ"ל בְּפִירוּשׁ "הַשְּׁקִיפָה כִּי וּבְרַךְ אֶת עִמָּךְ כִּי". :

— * —

[זו, א]

רְנִי וְשִׁמְחֵי [א]

"רְנִי וְשִׁמְחֵי בֵּת צִיּוֹן כִּי"³³³.

³³² (דְּבוּר הַמִּתְחִיל רְנִי וְשִׁמְחֵי: אֹר הַתּוֹרָה דְּבוּר הַמִּתְחִיל רְנִי וְשִׁמְחֵי (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ב שִׁיג, ב - הַמְאָמֵר שֶׁלְּפָנֵינוּ עִם הַגְּהוּת וְקִיצוּרִים מִשְׁנֵת תִּרְט"ו). - צִיּוֹן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמוֹר.

נֶאֱמַר שֶׁבֶת פְּרַשְׁת מְקָן, חֲנוּכָּה, כַּח כְּסֵלוֹ תִּקְס"ה. נְדַפְסָ גַם בְּתוֹרָה אֹר לְעַמְבֵּרֵג. תִּרְי"א עֲמוּד יד, א. נוֹסַח ב - מִאֲמָרֵי אֲדֹמוֹר הַזֶּקֶן תִּקְס"ה עֲמוּד כַּד. בִּיאֹר - שֵׁם עֲמוּד קל

מִיּוֹסֵד עַל מִאֲמָר זֶה וּבִיאֹרוֹ - דְּבוּר הַמִּתְחִיל זֶה תִּקְפ"ו - מִאֲמָרֵי אֲדֹמוֹר הַאֲמֻצֵּי בְּרֵאשִׁית עֲמוּד שֶׁכַּח.

רָאָה אֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ה' תִּתְקַלָּא, א (הַעֲרָה). נ"ך כֶּרֶךְ ג עֲמוּד א'רִסְט (קִיצוּר הַמְאָמֵר, הַבִּיאֹר שֶׁלְּפָנֵינוּ וּבִיאֹר מִיּוֹסֵד עַל הַבִּיאֹר בְּתִקְס"ח). הַמְאָמֵר עִם הַגְּהוּת וְקִיצוּרִים - סֵפֶר הַמְאָמָרִים תִּרְכ"ז עֲמוּד שֶׁכַּח. שֶׁכַּח.

רָאָה דְּבוּר הַמִּתְחִיל "רְנִי וְשִׁמְחֵי" תִּשְׁמ"ה).

³³³ (זְכַרְיָה ב, יד. הַפְּטֵרַת שֶׁבֶת (רֵאשׁוֹנָה שֶׁל) חֲנוּכָּה).

המוחלט צריך להיות בחינת צמצום.

והנה "שכר מצוה - מצוה" - פירושו: שהמצוה בעצמה ממשכת מתן שכרה. וכמו שכתוב (תהלים קכח, ב): "יגיע כפיך כי תאכל", שעל ידי המצות שאדם עושה בעולם הזה הוא ממשיך להיות גילוי הגן-עדן, שיומשך התגלות תענוג הנשמות. וכמו שכתוב (בראשית ב, טו): "וינחחו בגן-עדן לעבדה" - "אלו רמ"ח מצות-עשה", שעל ידי זה הוא עושה את הגן-עדן.

וזהו "כל הנשמה תהלל יה" (תהלים קנ, ו) - פירושו: "תהלל" ותאיר הארת והמשכת היו"ד, שהיא בחינת הצמצום - להיות בה' עלאה, בחינת עולם-הבא, שהיא בחינת יש מאין, "להנחיל אוהבי יש" כנ"ל.

א היינו "כל הנשמה" דייקא. כי "נשמה" - מלשון נשימה שבאדם³⁴⁴, שהיא בחינת "רצוא ושוב". כי הנשמה היא כמו שכתוב: "אשום ואשוף"³⁴⁵ יחד, ששואף ההבל ונכנס ויוצא, ועל שם זה נקראת נשמה - שהיא מקור כל הנשימות וכללותן. ולכן הלב דופק תמיד ב"רצוא ושוב". מה שאין כן שאר כל האברים שוקטים ונחים ועל עמדם יעמודו, כי רוח החיות של הנפש הוא **בדם הלב דוקא**.

והנה בחינת ה"רצוא" של הנשמה הוא בחינת **מסירת נפש בקריאת שמע**. והיינו **מסירת הרצון**. כי נפש הוא הרצון, כמו שכתוב: "אין נפשי אל העם הזה כו"³⁴⁶. דהיינו, שיעקור רצונו המלוכש בהבלי עולם, ולהיות לו רק רצון אחד לאביו שבשמים. וכמו שכתוב (תהלים עג, כח): "מי לי בשמים, ועמך לא הפצתי בארץ", שאין לו חפץ ורצון אחר כלל.

והיינו בשומו ללבו ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה), והכל בטל אליו ותברך. וכל הדברים שבעולם הזה הנפרדים ליש ודבר בפני עצמו, הוא רק לפי שנפלו ב"שבירת הכלים".

וכמו שכתוב (חגי ב, ח): "לי הכסף ולי הזהב נאם ה'" - שהכסף והזהב הגשמיים הם נתגשמו בירידתם מטה מטה בהשתלשלות רבות ועצומות, אבל במקורם למעלה הם "לי" ובטלים אלי, לפי ששרשם הוא מבחינת "נאם" ו"דבר ה'".

וכל מה שיעמיק בזה ויותר מזה - לבבו יבין שלא לנטות ולא לימשך בלתי לה' לבדו, ויהיה רצונו רק אליו ותברך לדבקה בו עד מיצוי הנפש.

ואחר שיהיה כן ב"רצוא", יהיה כן ב"שוב" להיות: "והיו

הדורות"³³⁸ בהשגחה פרטית על כל דרכי איש³³⁹ ועלילות מצעדי גבר³⁴⁰, וכמו שכתוב: "עיניך פקחות על כל דרכי כו"³⁴¹ - אין זה אלא כמאמר: "לפניך נגלו כל תעלומות [הכל גלוי וידוע לפניך]."

פירושו "הכל גלוי וידוע": שהם נעשים בבחינת גילוי וידיעה לפניו, אבל לא שייך עליו לומר "ש"יודע בהם כידעת האדם שידיעתו מלבשתו ומקפתו; שהוא יתברך רם ונשא מזה רבבות מדרגות עד אין קץ, והוא "קדוש" ומובדל, וג' פעמים "קדוש קדוש קדוש" (ישעיה ו, ג), עד ש"הוי"ה צבאות" (שם) - להוות עולמות, מלאכים ונשמות:

וביאור ענין ג' פעמים "קדוש" הוא:

כי הנה ב' ההי"ן שבשם הוי"ה: ה' הראשונה - בחינת מחשבה, וה' השנייה - בחינת דבור. והנה בחינת דבור הוא מקור התהוות העולמות, מלאכים ונשמות. וכמו שכתוב (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם". וג' אותיות הראשונות הם ג' פעמים "קדוש", שהוא השתלשלות מעילה לעילה כו, עד שיהיה בחינת ה' אחרונה - בחינת דבור.

כי כדי להיות ה' ראשונה, בחינת מחשבה, והתפשטות החיות, והתהוות איזו הארה - צריך להיות תחלה בחינת יו"ד שהוא צמצום; שמאין-סוף ברוך-הוא בעצמו לא היו העולמות יכולים לקבל הארה כלל, ולא היה יכול להתהוות יש מאין כלל אלא על ידי צמצום.

וכמאמר³⁴²: "מכלכל חיים בחסד". ופירושו "מכלכל" - מלשון בלי תוך בלי; שלהיות חיים להחיות העולמות צריך להיות צמצום בבחינת כלי תוך כלי, כי הוא יתברך חיי החיים כו:

והנה כתיב (ישעיה כו, ד): "כי ביה ה' צור עולמים" - "ביו"ד נברא העולם-הבא"³⁴³ - פירושו:

"העולם הבא" הוא תענוג הנשמות ש"נהנין מזיו השכינה כו", והתגלות תענוג זה הוא על ידי צמצום אור אין-סוף ברוך-הוא, שהוא בחינת יו"ד, כי מאור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו כביכול לא היו הנשמות יכולים לקבל מאחר שהם בבחינת נברא וגבול;

והעולם-הבא עצמו הוא בחינת ה"א, ועל ידי יו"ד נברא - שתענוג זה שמשגיגים הוא בחינת יש, כמו שכתוב (משלי ה, כא): "להנחיל אוהבי יש" - "ש"י עולמות". וכדי להתהוות יש מאין

³³⁸ (ברכת זכרונות. תפלת מוסף לראש השנה: "לפניך נגלו כל תעלומות... הכל גלוי וידוע לפניך ה' אלקינו, צופה ומביט עד סוף כל הדורות").

³³⁹ (על כל דרכי איש על פי איוב לר, כא. משלי ה, כא. ירמיה לב, טו).

³⁴⁰ (ועלילות מצעדי גבר. ברכת זכרונות).

³⁴¹ ("בני אדם". ירמיה לב, טו).

³⁴² (ברכה שונה של תפלת העמידה).

³⁴³ (מנחות כט, ב).

³⁴⁴ (נשמה... נשמה: רש"י חגיגה יב, ב דבור המתחיל "ונשמות"). "כל הנשמה תהלל יה" - כל הנשימה תהלל יה. בראשית רבה פרשה יד, ט. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ד הלכה ט. - הערת כבוד קדשת אדמו"ר בספר המאמרים תש"ד עמוד 254).

³⁴⁵ (ישעיה מב, יד. ישום: ואשאף. "אשם" שרשו נשם. הוראתו: הוצאת נשמת האויר לחוץ, ונשמת מי יצאה מקו"ר (איוב כו, ד), ונשמה הנו"ן בדרגה. "ואשאף", היא שאיפת האויר לפנים מלבי"ם).

³⁴⁶ (ירמיה טו, א. ובפירושו רש"י: "נפשי - רצוני").

מזבח. ואף אם עלו על גבי מזבח מורדין אותן.

וכשם שהוא בקרבנות, כך הוא בכל³⁵¹ אשר יקריב נפשו לה: "כל איש אשר בו מום" לא יוכל ליקרב בקריאת שמע, להיות לו מסירת נפש באמת, ומורידים אותו מלמעלה, ומפילים אותו למטה, עד אשר "ישוב אל ה' וירחמהו כו" (ישעיה נה, ז), ואז נותנים לו סיוע מלמעלה להיות מעורר את האהבה לה בקריאת שמע.

והנה בחינה זו נקראת "בת", בחינת מקבל, שאין נפשו בטילה לה במסירת נפש בטבע³⁵², עד אשר יערה עליה רוח ממרום³⁵³. ועל זה נאמר (תהלים מה, יא): "שמעי בת וראי, והטי אזנה, ושכחי עמך ובית אביך".

פירושו: "עמך ובית אביך" היינו מה שהורגלת בו ונמשכת אחריהם בהבלי העולם, על כל פנים "שכחי" – לפנות דעתך, לקבל על עצמו עול מלכות שמים, שצריך להיות כלי לקבל את אור האהבה הבאה מלמעלה.

ואזי (שם, יב): "ויתאו המלך יפיק" – יופי ההארה, שיאיר את האהבה שהיא בחינת "נר" כנ"ל.

ועל זה נאמר (מכה ז, ב): "תתן אמת ליעקב": כי נשמות ישראל הם ב' בחינות – יעקב וישראל: ישראל הוא בחינת "כי שרית [.] ותוכל" (וישלח לב, כט), שכבר גבר ונצח המלחמה. מה שאין כן יעקב – יו"ד עקב, דהיינו שירד מטה³⁵⁴ בבחינת "עקב", אלא שיש לו בחינת יו"ד בראשו שאליו יומשך ממש למעלה, ועדיין אין לו בחינת "אמת" בנפשו בטבע ממש, רק שה' יתן אמת על ידי סיוע מלמעלה.

ו"חסד לאברהם" (מכה שם) – פירושו: שיהיה בחינת אברהם, הוא בחינת האהבה שהיא באה בתורת חסד מלמעלה.

וכל זה הוא "מימי קדם" (שם) – מבחינת תשובה שקדמה לעולם :

וביאור ענין "אחותי" – הוא בחינת ומדרגת "מארי תורה", ש"תורתם אומנותם". כי במעלת התורה איתא במדרש³⁵⁵: "מצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על גילוי עריות ושפיות דמים, ולא ויתר על בטול תורה".

והענין: כי הנה עסק התורה הוא המשכת דירתו יתברך בתחתונים. כי כל עניני התורה – אסור ומוותר; כשר ופסול; טמא וטהור – הוא רק הבדלה בין ³⁵⁶ טוב לרע. וכמו שכתוב: "להבדיל בין [.] החיה הנאכלת ובין כו"³⁵⁶.

הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, [.] ודברת בם בשבתך בביתך ובכלתך בדרך כו" (ואתחנן ו, יז).

כי "אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד – פירושו: מאחר שהוא קדוש כו, אין לו ³⁵⁷ שויות להיות שורה ומתלבש בעולם אלא על ידי ד' אמות של הלכה", שעל ידי זה נעשה "דירתו – ממש – בתחתונים", שהיא חכמתו ורצונו כו. וזה כל האדם: להיות "רץ לבך ושוב לאחד כו", כי ב' על כרחך אתה חי כו". ובה תהיה "כל הנשמה תהלל יה".

כי על ידי אתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא: שעל ידי בחינת "רצוא" שבעבודת האדם – כך הוא למעלה בחינת הסתלקות וצמצום אור אין-סוף ברוך הוא; ועל ידי בחינת "שוב" – כך הוא בחינת המשכת אור אין-סוף ברוך הוא בהשתלשלות המדרגות למטה מטה כדי להאיר התגלות התענוג של הנשמות להתענג על ה'.

וזהו "ה' צלה" (תהלים קכא, ה): כצל שהוא פונה אחרי האדם, כך הוא יתברך כביכול צל שלך. והיינו "על יד ימינה" (שם), דהיינו על ידי אהבה במסירת נפש, בבחינת "רצוא" כנ"ל.

וזהו "נר הנו"ה נשמת אדם": ש"נשמת אדם", שהוא בחינת נשימה ב' רצוא ושוב", היא בחינת "נר" להאיר ולהמשיך אור אין-סוף ברוך הוא בגן עדן כו. :

א כדי לבא למדרגת בחינת "רצוא ושוב" הנ"ל, אי אפשר לאדם להגיע על ידי התבוננות בה' אחד ברוח בינתו לבד, שמשכלו ובינתו לא תוליד אהבה כזו. הגם שעל פי שכלו ותבונתו יבין שכן יאתה, מכל מקום לא יגרום כח המושך בפועל ממש;

אלא על זה נאמר (שמואל ב כב, כט): "כי אתה נירי הנו"ה", "אתה" הוא בחינת תורה ומצות. כי א"ת הם בחינת אותיות התורה מא' ועד תי"ו, וה' הוא בחינת המצות;

ועל ידי זה "וה' יגיה חשבי" (שם): שיש חשך המחשיך ומונע מלהאיר אור האהבה לה³⁴⁷ הגם שיתבונן שכן יאתה. והוא חשך הגוף ונפש החיונית המלבישים את נפש האלקית. וצריך להיות תחלה "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לה, טו), על ידי שיהיה מ"מארי דחושבנא"³⁴⁸, ממעשים ודבורים ומחשבות אשר לא לה' המה כל ימי חיי הבלו, כל חד לפום מאי דידע בנפשו נגעי לבבו, שהם המונעים ומעכבים את אור האהבה;

"כי כל איש אשר בו מום לא יקרב" (אמור בא, יח), "לחם אלקיו לא יגש להקריב כו" (שם, כא). וכדכתיב: "ותמימים ינחלו טוב", "ואין טוב כו"³⁴⁹. מה שאין כן בעלי מומין – שבעלי מומין פסולין לגבי³⁵⁰

³⁴⁷ (זה: בכתב יד הנ"ל נוסף: לבדו).

³⁴⁸ (מבעלי חשבון. ראה זהו קרבן קעה, א. תנאי פרק כט).

³⁴⁹ ("ואין טוב אלא תורה". משלי כח, י. אבות ו, ג).

³⁵⁰ (גבי: בכתב יד הנ"ל: על גבי).

³⁵¹ (בכתב יד הנ"ל נוסף: איש).

³⁵² (בסוגי: בכתב יד 633: בטבעה).

³⁵³ ("יערה עלינו רוח ממרום": ישעיה לב, טו).

³⁵⁴ (משה: בכתב יד 533: מטה מטה).

³⁵⁵ (פתיחתא דאיכה רבה ב).

³⁵⁶ ("החיה אשר לא תאכל". שמיני יא, מז).

"ועשיתם אתם" – אתם כתיב³⁵⁹, וכתיב (אחרי יח, ה): "אשר יעשה אתם האדם" – כי על ידי האדם נמשך בחינת תורה ומצות.

והיינו על ידי מסירת נפש ב"אחד", שאז "כל הנשמה תהלל יה" כו"כ. ובחינה זו נקראת "אמי", שהוא בחינת "אם הבנים" (תהלים קיג, ט), שהיא היא המוליד הגילוי אלקות אור אין-סוף ברוך-הוא בגן-עדן, ותענוג הנשמות זו תורה ועבודה כו".

ולעיתיד לבא כתיב: "רני ושמחי בת כו", שבחינת "בת" תעלה ביתר שאת כנ"ל, ולהיות "אשת חיל עטרת בעלה" (משלי יב, ד) כו, כמו שנתבאר במקום אחר. :

— * —

[מ.ז.]

קצת ביאור על זה³⁶⁰

הנה "בת" הוא בחינת המתברר, ו"אחותי", שהוא בחינת "מארי תורה" הוא המברר. וכמו שכתוב ב"תקוני זהר": "פקודא לאפרשא בין דבאי כו" (שהוא בחינת תורה – להבדיל בין הטמא לטהור כו). "ודברי אשר שמתני בפיה" (ישעיה נט, כא). והוא ענין "כשר לפני המלך", מה שאין כן "בת", בחינת מצות – "כעבד לפני המלך".

והכל נרמז בנר חנוכה³⁶¹.

ג' יחודים: "הויה – אהיה"; "הויה – אלקים"; "הויה – אדני" – גימטריא נר.

יחוד "הויה אהיה" שהוא יחוד אבא-ואימא, הוא על ידי מסירת נפש בקריאת שמע, הארת הכתר.

ויחוד זו"ג (היינו יחוד "הויה – אלקים") הוא על ידי התורה.

ויחוד הג' ("הויה – אדני") בחינת המצות, הוא כשבאים כל האורות בבחינת "חותם".

והוא ענין "תתן אמת ליעקב": כי "תורת אמת" (מלאכי ב, ו) הוא בן"א, ומלכות מקבלת בבחינת "חותם". ולעיתיד לבא יתעלה בחינת "בת", כי יהיה גדול כח המתברר שהוא משם ס"ג בנודע, כי "נעוץ סופן כו", ו"סוף מעשה כו", ויהיה בבחינת "תגא על הפסוק "אשר תקראו אותם" – "אתם אפילו שוגגין כו").

³⁵⁹ (קדושים כ, ח): "ושמרתם את חקותי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם"; בחקותי כו, ג. "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם". ובוהר ריש פרשת בחקותי קיג, ב: "מאן דעביד פקודי דאורייתא ואזיל באורחיו כבניכול, כאילו עביד ליה לעילא, אמר הקדוש ברוך הוא, כאילו עשאוני, ועל דא ועשיתם אותם, אתם כתיב". ויקרא רבה על הפסוק ריש פרשת בחקותי (פרשה לה, ז): "אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו אתם עשיתם אותם, ועשיתם אתם". וראה סנהדרין צט, ב על הפסוק (תבוא כט, ח) "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם". [המלמד בן חבירו תורה] כאילו עשאו לעצמו, שנאמר ועשיתם אותם, אל תקרי אותם אלא אתם". ראש השנה כה, א על הפסוק "אשר תקראו אותם" – "אתם אפילו שוגגין כו").

³⁶⁰ (נוסח אחר – מאמרי אדמו"ר ה"קן תקס"ה עמוד קל. מיוסד עליו – מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד שנג).

³⁶¹ (עיין "פרי עץ חיים" שער חנוכה, פרק ד'. וכן בשער השבת בתחלת פרק ד').

והנה כתיב (משלי ח, טו): "בי מלכים ימלכו". ואמרו: "מתניתין – מלכתא" שהיא כמלך שמצוה לעשות כך וכך כו, כמו שנתבאר במקום אחר. והנה כתיב (עובדיה א, ד): "אם תגביה כנשר כו, משם אורידך נאם ה'". ש"נאם ה'" ודבורו הוא המוריד ומשפיל הקליפות וסטרא אחרא למטה, ו"יתפרדו כל פעלי און" (תהלים צב, ו).

וכך האדם על ידי עסקו בתורה, ומבדיל בין איסור והיתר³⁵⁷ ובין כשר לפסול כנ"ל, הנה הוא מוריד האיסור והפסול ומדחהו למטה; על ידי דבר ה' אשר בפיו – זו דבר הלכה, נתקיים בו ועל ידו "משם אורידך נאם ה'".

ולכן נקראו ישראל "אחים וריעים" להקדוש ברוך-הוא, וכמו שכתוב: "להנחיל אוהבי יש"; "למען אחי וריעי כו" (תהלים קכב, ח). :

וזהו (תולדות כו, כב): "הקל קול יעקב והידיים ידי עשו" – שבזמן ש"הקל קול יעקב" אין "ידי עשו" שולטות בו. כי אין יניקה לחיצונים מאחר שמבדילים ומבררים. והיינו בזמן ש"הקל – קול" – פירוש: שהקול עליון הוא דבר ה' מתחבר בקול שלמטה להיות כמו שכתוב (ישעיה נא, טו): "ואשים דברי בפיה", וכתיב (ישעיה נט, כא): "ודברי אשר שמתני בפיה" – "דברי" ממש, שאז הוא בחינת "מתניתין – מלכתא".

ובחינה זו נקראת "אחותי, רעיתי, יונתי תמתי" (שיר השירים ה, ב), "אל תקרי תמתי אלא תאומתי", שנעשו בחינת אחים תאומים ממש כבניכול.

אך "כל האומר אין לי אלא תורה – אפילו תורה אין לו". כי מעלת התורה היא משום ד"אורייתא וקודשא בריך-הוא כולא חד"³⁵⁸. וצריך להיות גם באדם למסור נפשו ב"אחד", שמשם מקור התורה, ולהיות לו רק רצון אחד כו כנ"ל, שעל ידי זה הוא ממשיך גילוי התורה, שמשם מקור חוצבה ושרשה, ד"אורייתא מהחמה נפקת".

וכתיב (תהלים עח, ה): "ויהם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" – פירוש:

כי הנה יש ב' בחינות – ישראל ויעקב, וכנגד זה יש ב' בחינות בתורה – עדות ותורה. ומבחינת יעקב נמשך בחינת עדות, ומבחינת ישראל נמשך בחינת תורה. וכמו שכתוב (קדושים יט, לו):

³⁵⁷ (איסור וחיוב: בבבן 633: היתר לאיסור).

³⁵⁸ (ראה זהר חלק א כו, א. חלק ב ס, א. וראה תקוני זהר תקון ו ותקון כו. וראה הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים ה"ש"ת עמוד 66).

רישיה³⁶²:

— * —

[ז.ו.]

בבחינת "צדקתך", "כי צדק" היא "מלכותא קדישא" (מאזני צדק" קדושים יט, לו) - פירושו שיש בחינת מאזנים ששוקלים בחינת "עול מלכות שמים" שנמשך לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה).

וכתיב (תהלים מח, יא): "צדק מלאה מינך", כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג) כתיב, שאין ערך לבורא עם נברא, להיות הנבראים מקבלים חיות מן הבורא יתברך, אלא על ידי בחינת מלוכה, שלפי שהוא יתברך מלך עליהם הם חיים וקיימים;

וזהו "מלכותך מלכות כל עולמים, וממשלתך בכל דור ודור" (שם): "עולמים" הם בחינת מקום, ו"דור דור"³⁶⁶ הוא בחינת זמן - הכל נמשך מבחינת "מלכותך"; שהרי הזמן והמקום הם נבראים ומחודשים מאזן ליש, שקודם בריאת העולם לא היה בחינת זמן ומקום כלל, ולא היו יכולים להיות נבראים שהם בעלי גבול בבחינת זמן ומקום, אלא על ידי בחינת מלכותו יתברך שבה שינה בחינת זמן - "מלך", "מלך", "ימלוך" כו. מה שאין כן באור אינסוף ברוך הוא עצמו שכשמו כן הוא - אין לו סוף כו;

ולפי שהחיות נמשך מבחינת מלכותו יתברך, היא בחינת "צדק", לכך "מלאה מינך" - בחינת זמן וחסד, כמאמר: "מכלכל חיים בחסד".

וכתיב (נחמיה ט, ו): "ואתה מחיה את כולם, וצבא השמים לך משתחווים", פירושו: כי לפי שאתה "מחיה את כולם", לך וצבא השמים לך משתחווים" בבחינת בטול והתכללות.

והנה בחינת בטול זה הוא באור אינסוף ברוך הוא הנמשך ומתלבש בבחינת מלוכה להחיותם, כי "אליו - ולא למדותיו כו".

וזהו "זכר רב טובך יביעו, וצדקתך ירננו" (תהלים קמה, ז) - פירושו:

"טובה" הוא השפעה וחיות שנמשך "מעולם ועד עולם" (תהלים קג, יז), כמו שכתוב (ישעיה ג, י): "אמרו צדיק כי טוב, שה טוב" הוא בחינת "צדיק", שהוא המקשר ומשפיע "מעולם ועד עולם", כמו שכתוב (דברי הימים א כט, יא): "כי כל בשמים ובארץ, ותרגמו³⁶⁷: "דאחיד³⁶⁸ כו";

ו"רב טובך" היינו כמה רבוא רבבות מדרגות עד אין קץ, שהן בבחינת השתלשלות וירידת המדרגות "מעולם ועד עולם", עד שיאיר אור אינסוף ברוך הוא בבחינת מלכותו להוות ולהחיות נבראים עד אין קץ.

והנה, פירושו "זכר רב טובך" היינו שרק בחינת "זכר" והארה מבחינת "רב טובך - יביעו", ולכך "ירננו" - שמשותקים ונכספים להתכלל באור אינסוף ברוך הוא, שאומרים: "איה מקום כבודו כו", רק שאין להם השגה באור אינסוף ברוך הוא עצמו אלא על ידי בחינת מלוכה ובחינת³⁶⁹ "צדקתך".

³⁶⁶ (אולי צריך להיות: ודר).

³⁶⁷ (בויהר בכמה מקומות).

³⁶⁸ (שאחוז).

³⁶⁹ (ובחינת: בכתב יד 1824: בחינת).

רני ושמחי [ב]³⁶³

"רני ושמחי בת ציון כי הנני בא" (זכריה ב, יד):

להבין ענין "רני ושמחי".

וגם מה ענין זה להפטורת³⁶⁴ חנוכה שמתחילין ב"רני ושמחי וגו", והיה >"< להתחיל מן "ראיתי והנה מנורת זָהב וגו" (זכריה ה, ב) שבסוף הפרשה?

והענין הוא דכתיב (תהלים ק, ב): "עברו את ה' בשמחה, באו לפניו ברננה". ואיתא בזהר³⁶⁵: "שמחה בצפרא, ורננה ברמשא". וצריך להבין מהו "צפרא" ומהו "רמשא", מהו "שמחה" ומהו "רננה".

ויובן בהקדים, כי מודעת זאת שעבודת המלאכים היא רנה וזמרה בשירות ותשבחות, כנודע מענין "פרק שירה" שכל הברואים אומרים שירה, וכן המלאכים שבכל עולם עד רום המעלות, כולם אומרים שירות ותשבחות ברנה וזמרה.

וענין רנה זו - היא גילוי עוצם תשוקתם להיות נכספה וגם כלתה נפשם לדבקה בו יתברך ולהתכלל באור אינסוף ברוך הוא. ותמיד כל ימיהם עומדים בתשוקה זו בלי הפסק, מחמת שאין להם אהבה ותשוקה אחרת, וגם אין להם עבודה אחרת כמו תורה ומצות שהם בחינת המשכה מלמעלה למטה, רק עבודתם היא השתוקקות נפשם ממטה למעלה. ותשוקה זו היא ברנה וזמרה, כנודע מענין הניגון שהוא ענין התפעלות הלב (כי יש ניגון של שמחה ויש של מרידות כו).

והנה זו היא בחינת חיזוניות, כנודע על דרך משל, מי שהוא עומד בפנים בבית המלך - מה לו להגיד ולספר בשבחו?! רק כשיצא לחוץ ידבר ויספר בשבחו, להפליא ולהגדיל גודל עוצם שבח המלך כמה הוא גדול, ומתפעל כו.

והוא ענין מה שכתוב (תהלים קמה, ז): "וצדקתך ירננו", שהרנה היא

³⁶² (כמו שכתוב ב"רעיא מהימנא" פרשת תרומה, דף קנ"ח, א'. ושאר דוכתי).

³⁶³ (דבור המתחיל רני ושמחי וביאורו: שערי אורה דבור המתחיל "רני ושמחי" [עמוד 48]. סידור דבור המתחיל "רני ושמחי" [חלק ב, תו, א]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר שבת פרשת מקץ, חנוכה, ל כסלו, ראש-חודש טבת תקס"ו. נוסח המאמר שלפנינו הוא מהנחת המהרי"ל נוסח ב - הנחת אדמו"ר האמצעי - סידור עם דא"ח הנ"ל נוסח ג - הנחת רבי משה בן אדמו"ר הנקן - מאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ו חלק א עמוד ריב.

ראה דבור המתחיל "רני ושמחי" תשכ"ז - תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ג (אדר-סיון) עמוד שנה).

³⁶⁴ (בכתב יד 1824 נוסף: ש[ת] חנוכה).

³⁶⁵ (חלק א, וחי רכט, ב).

(ואתחנן ו.ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום וגו'" - "אנכי מי שאנכי כו".

כי הגם שממטה למעלה כתיב: "באו לפניו ברננה", שאי אפשר להיות בחינת העלאה והתכללות כי אם בבחינת "צדקתך" ובחינת "רננה ברמשא", אבל מלמעלה למטה - אור אין-סוף ברוך-הוא מאליו וממלא נמשך גם מבחינת "אנכי מי שאנכי", כי לפניו יתברך "כחשיכה כאורה" (תהלים קלט, יב). וכמו שכתוב (תהלים קיג, ו): "המשפילי לראות בשמים ובארץ", שמים וארץ - רוחניות וגשמיות - הכל שוה לפניו יתברך, "השוה ומשוה קטן וגדול"³⁷⁵.

והמשכה זו היא על ידי תורה ומצות - "הדברים האלה אשר אנכי וגו", רמ"ח מצות הם "רמ"ח איבריך דמלכא", דהיינו כמשל האיברים שבהם מלובשת הנשמה ובהמשכת האברים נמשכת גם הנשמה המלובשת בהם.

ודרך כלל נחלקים לג' קוין: "חסד - דרועא ימינא" היא בחינת צדקה כו, ותורה היא קו הממוצע (וכנודע שהתורה היא בחינת אברים הפנימיים, ושאר מצות הם אברים החיצונים כו).

וזהו "עבדו את ה'" - הוא אין-סוף ברוך-הוא הנמשך אורו מלמעלה למטה בתורה ועבודה כו, "בשמחה" - היא "שמחה של מצוה". ואמרו רז"ל: "וכן לדבר הלכה"³⁷⁶. והשמחה היא מבחינת גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא ממש על נפשם כו. והיינו על ידי כי "באו לפניו ברננה" תחלה כנ"ל. והכתוב מדבר מלמעלה למטה: "עבדו את ה' בשמחה", והיאך תבואו למדרגה זו? - כשתבאו "לפניו ברננה":

ויבזה יובן מה שכתוב "רני ושמיחי בת ציון":

כי כנסת ישראל בגלות נקראת "בת ציון".

וביאור ענין "ציון" יובן בהקדים להבין מה שכתוב (תהלים קמו, י): "ימלך ה' לעולם, אלהיך ציון, לדור ודור הללו זה". וביאור הענין: כי להיות "ימלך ה' לעולם" - בחינת מקום, "לדור ודור" - בחינת זמן, היינו על ידי בחינת "ציון".

כי הנה כתיב (בראשית א, כו): "בצלמנו כדמותנו", הן "רמ"ח פקודין - רמ"ח אבריך דמלכא". והיינו רוחניות המצות ורוחניות התורה כמו שהן למעלה באור אין-סוף ברוך-הוא, שהן הן "בצלמנו"³⁷⁷ ממש.

אך גשמיות המצות כמו שנתלבשו בעינים גשמיים - ציצית³⁷⁸ של צמר, ותפלין על הקלף, הם רק בחינת "ציון" - מלשון סימן, כמו "ציון המצוינות"³⁷⁹. דהיינו, שהמצות הגשמיות ^ל הם

³⁷⁵ (פיוט לזמים נוראים "וכל מאמינים").

³⁷⁶ (פסחים קיז, א: "אין השכינה שורה... אלא מתוך דבר שמחה של מצוה... וכן לדבר הלכה").

³⁷⁷ (בכתב יד הנ"ל נוסף: כדמותנו).

³⁷⁸ (ציצית: בכתב יד הנ"ל: כמו ציצית).

³⁷⁹ (נוסח סדר הושענות ליום ב' דחג הסוכות).

וזהו "רננה ברמשא": "רמשא" היא "מדת לילה", היא בחינת מלכותו יתברך, "מלכותך מלכות כל עולמים" מלשון העלם כו. ועל זה רמזו בגמרא³⁷⁰ שצריך להזכיר "מדת לילה ביום". דהיינו כמו שמבואר בזהר: "לאכללא כו"³⁷¹. שעל ידי שמשגיגים החשך וההעלם של אור אין-סוף ברוך-הוא, "ישת חשך סתרו" (תהלים יח, יב). לכך הם ^ל משתוקקים ונכספים אליו יתברך.

וכמו שכתוב (ישעיה כו, ט): "נפשי אויתך בלילה" - פירוש: שאומר להקדוש ברוך-הוא: הרי "נפשי" אתה, לכך "אויתך", מפני שהחיות הזה הוא מוסתר בבחינת "לילה" והעלם, ולכך תגדל התשוקה והכוסף להיות "אויתך". וכנודע שלא שייך אהבה ותשוקה להתאוות תאוה אלא במי שחסר לנפשו הדבר שמתאוה אליו.

וזהו ענין "באו לפניו ברננה" (תהלים ק, ב) - ממטה למעלה, לצאת מנרתק הגוף ולבושי נפש הבהמית, לדבקה בו יתברך על ידי "רננה", בבחינת "רמשא" ו"מדת לילה", היא בחינה שמוסתר ומלובש בה אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת העלם והסתר.

וזהו ענין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - "ואהבת וגו":

דהיינו שלבבו יבין איך ש"ברוך" ונמשך שם הארה מאור אין-סוף ברוך-הוא להיות "כבוד מלכותו", והארה ההיא היא "לעולם ועד" - למטה עד אין קץ כו, שעל ידי זה יבוא לאהבה "את הו' ה'", הוא אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, להיות "אלהיך", "בכל לבבך ובכל נפשך וגו'" (ואתחנן ו.ה), לאדבקא³⁷² רוחא ברוחא.

אך כל זה הוא בבחינת ממטה למעלה - "בואו לפניו", שאזי הוא "ברננה". וכך צריך להיות תחילת עבודת האדם - כביריתו של עולם - ברישא חשוכא והדר נהורא³⁷³:

"מדת יום" היינו המשכת אור אין-סוף ברוך-הוא מלמעלה למטה להתלבש בעולמות אבי"ע, בחינת "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים ק, ב). שזהו יתרון ומעלת הנשמות על המלאכים, שהמלאכים אין להם רק בחינת "רנה" בלבד, שהיא בחינת העלאה והתכללות ממטה למעלה, מה שאין כן נשמות ישראל יש להם עבודה נוספת, בבחינת המשכה מלמעלה למטה מההעלם אל הגילוי, שכל שמחה היא התגלות הפנימיות וכו'.

כנודע שבחינת שמחה זו היא מהמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא בתורה ומצות³⁷⁴ שנתנו לישראל דוקא, מה שאין כן המלאכים בקשו תורה (תהלים ח, ב): "תנה הודך על השמים", ולא ניתן כו). וכמו שכתוב

³⁷⁰ (ברכות יב, א. וְשֵׁם: "כדאמרין יוצר אור ובורא חשך").

³⁷¹ (בכתב יד הנ"ל: שמאלא בימינא. בזהר שם: "פולחנא דצלותא, דקא בעי בר נש למפלח קמי קודשא בריך הוא, בשמחה וברננה לאכללא לכנסת ישראל ביניהו". ושם חלק ג קטח, א ובכמה מקומות: "ובעי בר נש לאכללא מדת יום בלילה ומדת לילה ביום").

³⁷² (לְאֲדַבְקָא: בכתב יד הנ"ל נוסף: בו יתברך).

³⁷³ (בתחילה החשך ולאחר מכן האור. שבת עז, ב).

³⁷⁴ (בכתב יד הנ"ל התחלת המסגרת הוא קדם תבות מה שאין כן).

מה שאין כן בשלא תוקדם בחינת הרינה, אזי לא תשכון גלוי השמחה, רק היא בחינת נקבה ומקבל מאתערוֹתא־דלעילא, שהרי מכל מקום מאתערוֹתא־דלעילא יורד ונמשך אור אין־סוף ברוך־הוא בכל מצוה שעשה, וכדכתיב (ישעיה מה, יא): "למעני למעני אעשה", אלא שאינו כי אם בבחינת חיצונית, מה שאין כן ב"בואו לפניו" להיות נכלל בבחינת פנימיות אינו אלא "ברננה".

וזהו שבא הנביא לנחם את בני ישראל אפילו בזמן הגלות שנקראת "בת ציון" ולא "ציון", שאף על פי כן: "רני ושמחי", והיינו מפני "כי הנני בא כו'" (זכריה ב, יד):

כי הנה יש אתערוֹתא־דלעילא שהיא לעילא לעילא, מקום שאין אתערוֹתא־דלתתא מגעת שם כלל, הוא בחינת "סובב כל עלמין", ומשם יומשך גילוי שפע ואור אין־סוף ברוך־הוא גם בבחינת "בת". וזה יהיה לעתיד־לבא שנאמר: "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" (ישעיה נב, יא); "ונחה עליו רוח ה' וגו', והריחו וגו'" (ישעיה יא, ב).

וזהו "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה" - פירוש: שיהא הכל בבחינת "איש" - אפילו בחינת "בת". והיינו מפני כי "הוא יכוננה עליון", שהמכון יהיה אור עליון מאד נעלה. וזהו "כי הנני בא ושכנתי בתוכך". "הנני" - אני בעצמי כביכול, אור אין־סוף ברוך־הוא ממש.

וזהו ענין נר חנוכה שתקנו על פתח הבית מבחוץ, והוא כענין "פתחו לי שערי צדק" (תהלים קיח, ט) - פירוש: "שערי צדק" הם בחינת מבוא להיות בחינת "צדקתך ירננו", שעל דרך זה תקנו פסוקי דזמרה. אף מי שהוא מבחוץ לפתח, שאין לו בחינת "רננה" והתפעלות הלב, לא מפני זה יאבד חס ושלום, גלוי אור אין־סוף ברוך־הוא על נפשו, אלא תקנו להדליק אור ושמן על הפתח מבחוץ, שגם מבחוץ לפתח יומשך אור אין־סוף ברוך־הוא בכל מצוה שעושה ³⁸⁰ ותורה שלומד.

ולא עוד אלא שתקנת חכמים היתה להדליק על הפתח הסמוך לרשות־הרבים מבחוץ, דהיינו ברשות־הרבים ממש - מקום הקליפות - "לאהפכא חשוכא לנהורא כו'". וזהו "ונלוו גוים רבים אל ה'" (זכריה ב, טו):

— * —

[ז.ז]

ביאור על הנ"ל³⁸³

ביאור ענין "רני ושמחי בת ציון" (זכריה ב, יד):

רומזים להרוחניות שבהם, ועל ידם נמשך רוחניות אור אין־סוף ברוך־הוא. כמו טלית וציצית של צמר בבחינת "עטה אור בשלמה" (תהלים קד, ב); "לבושיה כתלג חיוור, ושער רישיה כעמר נקא" (דניאל ז, ט). כי "ציצית" הן בחינת שערות כו'. ועל דרך זה כל המצות.

וכן התורה, על ידי עסק התורה בגשמיות, שנתלבשה בענינים גשמיים, נמשך אור תורה העליונה הרוחנית שמדברת בענינים רוחניים. והרי התורה והמצות גשמיות הם סימנים וציונים להרוחניות, ובהן ועל ידן נמשך אור התורה והמצות מרוחניות לגשמיות, והן הן בחינת מקור להיות בחינת מקום וזמן.

ועל דרך זה תקנו וז"ל ברכות המצות לפני כל מצוה - "ברוך אתה וכו'":

כי "ברוך" - מלשון "המברך הגפן"³⁸¹, שכופף ראש הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר. והיינו בחינת השפעה והברכה "מעולם ועד עולם". לכן כתיב גבי יוסף (מקץ מא, מג): "ויקראו לפניו אברהם", לפי שהיה צדיק המקשר, ומשפיע, ומברכים "מעולם ועד עולם".

וענין ברכה זו, הוא להיות המשכה והברכה "מעולם ועד עולם", כדי להיות גילוי "מלך העולם" - להיות בחינת עולם בבחינת מלך. דהיינו שיהא גילוי מלכותו יתברך נראה לעין כל העולם, שלא יהא העולם בבחינת העלם והסתר על בחינת מלוכה. וכדי להיות גילוי זה אומרים "ברוך" - שיהא ברוך ונמשך בחינת "הו"ה" בבחינת "אלקינו", ומשם יצמח גילוי בחינת מלוכה כמו ענין הברכת הגפן הנ"ל.

והנה, כשיש אתערוֹתא־דלתתא אזי נקראת כנסת־ישראל³⁸² בבחינת "ציון" וסימן לאור הרוחני הנשפע ונמשך בה, אבל בגלות נקראת "בת ציון", שהיא רק בחינת מקבל מבחינת "ציון". וכנודע בזהר מענין "איש מזריע תחילה יולדת נקבה", דהיינו כשאין אתערוֹתא־דלתתא שאזי היא בחינת "בת";

מה שאין כן "ולציון יאמר איש ואיש וגו'" (תהלים פו, ה), "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר", בחינת חסדים, דהיינו בהקדים בחינת רינה ושמחה כנ"ל להיות "בואו לפניו ברננה", בבחינת "רננה ברמשא" - ממטה למעלה.

ועל דרך זה תקנו פסוקי־דזמרה - להקדים שבחו של מקום, כדי שיתפעל הלב. וכן "יוצר אור", וענין קדושת המלאכים, איה כי "והאופנים ברעש גדול כו" - הכל הוא בבחינת ממטה למעלה בבחינת "רינה", לצאת מנרתק הגוף ולבושי נפש־הבהמית כו'. ואחר כך היא עבודת השמחה בגילוי אור אין־סוף ברוך־הוא ממש על נפשו בקריאת־שמע וכו'.

³⁸⁰ (לבושו כשלג לכן ושער ראשו כצמר נקי).

³⁸¹ (בלאים ז, א).

³⁸² (יש"א: בכתב יד הנ"ל במקומו: רני בבחינת ציון שהוא בחינת ציון וסימן).

³⁸³ (נוסח הביאור שלפנינו הוא על פי הנחות המהרי"ל והרב הקדוש רבי אהרן הלוי מסטראשעלע. נוסח ב - הנחת אדמור"ר האמצעי - מאמרי אדמור"ר הוקן תקס"ו חלק א עמוד ריח. נוסח ג - הנחת המהרי"ל - נמצא בכתבי יד. נוסח ד - הנחת רבי אהרן מסטראשעלע - עבודת הלוי חלק ב, כט, א).

למעלה ביתר שאת, להיות "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות כו" (תהלים פד, ג); ו"נפשי אויתך בלילה" (ישעיה כו, ט) - "בלילה" דוקא, שלא שייך להיות מתאנה אלא אם כן חסר לנפשו הדבר ההוא שמתאנה אליו. והשגתה ריחוק זה הוא מה שפתיב "וצדקתך ירננו" ו"זכר רב טובך יביעו"³⁸⁸, כי "זכר" והארה מ"רב טובך כו" וכמה צמצומים עד שנמשך בבחינת "צדק - מלכותא קדישא".

ואי לזאת נכספה וגם כלתה נפשו ובטלה לאור אין-סוף השוכן ומתלבש בבחינת מלכות, כי "אליו - ולא למדותיו", רק שאין השגתם באור אין-סוף, אלא במה שנתלבש בבחינת מלכות להיות "מלך שמו נקרא עליהם", שזהו חיותם וקיומם כו'.

ובזה יובן ענין "רננא ברמשא" - "מדת לילה", שהמלכות כשיוֹרדת לבי"ע ובוקעת המסך כו', הנה מחמת ריחוקה כתיב (תהלים פג, ב): "אלקים אל דמי לך, אל תחרש ואל תשקוט כו", ואזי היא בבחינת רינה וזמרה, וכמו שפתיב (איוב לה, י): "נתן זמירות בלילה". וזמרה זו היא התשוקה להתכלל למעלה, מתרפקת על דודה כו' (שיר השירים ח, ה). ולכן עבודת המלאכים גם כן ברינה, שהרי נמשכים מבחינת מלכות, ומלכות דבריאה הוא מקור וחיות המלאכים דבריאה, ומלכות דיצירה³⁸⁹ וכו'.

אך המלאכים אין להם אלא בחינת רינה בלבד, לפי שאין מקורם אלא בחינת מלכות בלבד. מה שאין כן נשמות ישראל הם כלולים מכל הפרצופים "נעשה אדם בצלמנו"³⁹⁰ (בראשית א, כו) - אבא ואימא; זו"נ. ולכן יש להם גם כן בחינת שמחה, היא בחינת המושכה מלמעלה למטה בתורה ומצות - "רמ"ח איברין דמלכא" - ט' ספירות דין"א:

כי ט' פעמים ט' הם פ"א, וג' פעמים פ"א - שבכל ספירה יש ג' כלים: פנימי, ³⁹¹ חיצוני, תיכון - הם רמ"ג. וה' חסדים (דאימא)³⁹¹ המגדילים - הם רמ"ח.

והמשכה זו בן"א, "אורייתא מחכמה נפקת", ושרשה למעלה מן החכמה - "תר"ך עמודי אור" שבכתר, היא גלגלתא ומחא-סתימא דארין אנפין.

וכל האורות נמשכין בן"א, "כל ארחות הויה כו" (תהלים כה, י) - פירוש: "ארחות" להיות "הויה" כו', הם בחינת "תר"ג ארחין מחיורתי כו'". ונשמות ישראל הם המקבלים כל האורות הנמשכים בן"א, מלמעלה מעלה מכל הבחינות, לפי שהם כלולים מהכל כו' כנ"ל.

וזהו "עברו את ה' בשמחה" (תהלים ק, ב) - להיות נמשך הויה מלמעלה למטה. אך מכל מקום "באו לפניו ברננה" (שם), שאי אפשר לבא אל המלך דהיינו להתכלל ממטה למעלה אלא

הנה "ציון" - לשון זכר ולשון נקבה, שהוא בחינת דבר ונוקבא³⁸⁴, דהיינו יסוד דנוקבא. (385) וירושלים הוא מלכות שבמלכות, היא בחינת חותם כו'. ו"בת ציון" היינו כשיוֹרדת לבי"ע לבר כו'. ו"רני" היינו שיומשך בחינת גבורות דאימא, שהן בחינת "רשפי אש" והסתלקות מחמת התבוננות באין-סוף כו'. ו"שמחי" - חסדים דאימא, שהיא בחינת שמחה וגילוי - "אם הבנים שמחה כו" (תהלים קיג, ט).

וביאור ענין זה יובן בהקדים לבאר ההפך שבין מלאכים לנשמות:

הנה המלאכים אין להם רק בחינת "רינה" ולא "שמחה" - שהרי אין להם עבודת ההמשכה מלמעלה למטה על ידי תורה ומצות כו' - הוא בחינת גבורות והסתלקות, "כל בעלי השיר יוצאין בשיר כו" - יוצאין מן הכלי.

אך המלאכים אין להם בטול כלי, שהגוף על עמוד עומד, אלא שמתפעל כו'. וזו היא בחינת רינה, שהיא בחינת חיצוניות. שהרינה הוא ספור שבחו של מקום. ועל דרך משל מי שעומד לפני המלך - מה לו להגיד ולספר?! רק כשיצא לחוץ ידבר כדי להלהיב ולהלהיט כו'.

ויצאתם בשיר ותענוג, שמתענגין במה שמרבין לספר בגדולת אין-סוף ברור-הוא, ויוצאים ממקומם מעולם לעולם ומהיכל להיכל, ומתפללין בהיכלות כו', ומרננים בניגונים. כי הניגון הוא ענין התפעלות הלב שהוא רק המשכת קול בלא דבור. שהקול הוא שיוצא מן הלב בלבד, קודם שמתחלק בדבור הפה.

ויש כמה מיני נגון - הכל לפי האהבה. יש "אהבה בתענוגים", ויש אהבה במרירות (שמתמרר על ריחוקו מחמת האהבה הגדולה), ויש אשר נגעה עד הנפש כו', וכיוצא בזה. ודרך כלל היא בחינת אהבה, שהאהבה כוללת כל הבחינות: "יומם"³⁸⁶ - דאזיל עם כולהו יומין", "עננא דאהרן כו"³⁸⁷. וכמו שלא היה רק ענין אחד בזכות אהרן, ואף על פי כן הם ז' ימי סכות - ז' מקיפים שמתחלקים: חסד שבחסד, גבורה שבחסד כו'.

והנה "רינה" זו היא בחינת גבורות דאימא, שהיא האהבה מחמת ריחוק. כי לפי הריחוק - כך תגדל האהבה וההמשכה ממטה

³⁸⁴ (באור התורה, נח עמוד תרנה ועוד מעיין לזהר חלק ג, צו, לא, א).

³⁸⁵ (בכתב יד 633 בלי מסגר).

³⁸⁶ ("יומם יצוה ה' חסדו" (תהלים מב, ט), והוא בחינת "יומא דאזיל עם כולהו יומין". - לקוטי תורה האזינו עו, ב ובכמה מקומות. ראה הנסמן במאמרי אדמור האמצעי דברים חלק ג עמוד אלה. יוקם בכתב יד ה"ל: יומא).

³⁸⁷ ("עננא דאהרן דכתיב ביה נמי "לא ימיש עמוד הענין יומם כו" (בשלח יג, כב) - שכולל כל הימים כו". - לקוטי תורה צו, יב, ב ובכמה מקומות.

ראה זהר חלק ג אמור קג, ב: "סכות תשובו" - חסד, ודא עננא חד דכלהו קשירין ביה. דכתיב "כי ענין ה' עליהם יומם", וכתיב "ובעמוד ענין אמה הולך לפניו יומם" - דא הוא עננא דאהרן, דאקרי "יומם" דכתיב "יומם יצוה ה' חסדו". עננא חד נטיל עמיה חמש אחרנין ואינן שית, ועננא אחרא דכתיב "ובעמוד אש לילה" - דא נהרא להו לשראל מנהירו ואינן שית. "זכרתי לך חסד" דא עננא דאהרן, דנטלא בחמש אחרנין. . . אהבת כלולותיך".

³⁸⁸ (תהלים קמה, ז בשנוי הסדר).

³⁸⁹ ("הוא מקור ושרש המלאכים דיצירה". לקוטי תורה לג' פרשיות לח, א. - אור התורה בראשית פרך ג עמוד 1112).

³⁹⁰ (נעשה אדם בצלמנו: בכתב יד ה"ל ליתא).

³⁹¹ (דאימא): בכתב יד 1824 ליתא).

בפסוקי דומרה וקריאת שמע כו, ויש המשכת המצות קודם לכן כמו טלית כו. רק שההפרש הוא, שאינו יורד ונמשך מלמעלה אלא בבחינת חיצוניות. אבל בבחינת פנימיות - "באו לפניו", "לפניו" היינו פנימית - "ברננה" דייקא.

ולעתיד לבא (זכריה ב, יד): "הנני בא ושכנתי בתוכך" ממש. והיינו בבחינת "נאם ה'" - בבחינת דבור:

בענין "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה", וכענין "ונתתי מטר ארצכם כו, ונתתי עשב כו" (עקב יא, יד-טו), שאומר כל אדם בקריאת שמע על ידי שבא לבחינת מסירת נפש ב"אחד" ובכל מאדך" (ואתחנן ו, ה), הרי נעשה "ודברי אשר שמתי בפיך כו" (ישעיה נט, כא), ועל זה נאמר (יתרו יט, ט): "האלהים יעננו בקול" - "בקולו של משה כו"³⁹³.

"הנני בא": מלמעלה למטה, מאתערוטא דלעילא - "הנני" - אני בעצמי, למעלה מעלה; "ישכיל עבדי ירום ונשא ונבה מאד" (ישעיה נב, יג). דהיינו מפנימית עתיק שהיא פנימית אין-סוף³⁹⁴ כו, שם יהיה מעלת משיח כו.

ועל ידי זה "ולציון יאמר איש ואיש יולד בך" (תהלים פז, ה): "איש סתם" - "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר"; "ואיש" - המשכה בגיו מאיש העליון כו,³⁹⁵

כי "והוא יכוננה עליון" (שם): דהיינו כי "ונחה עליו רוח ה' כו, והריחו כו" (ישעיה יא, ב-ג) - "חוטמא דפרדשקין כו"³⁹⁵. ולפי ש"הוא יכוננה עליון", לפיכך יהיה הכל בבחינת "איש" - "איש ואיש יולד כו". ולכן תהיה רנה ושמחה אפילו "בת ציון", בבחינה שנקראת "בת", "איש מזריע תחלה - יולדת בת", נקבה.

(שבחינת "בת" שמקבלת מאתערוטא דלעילא תתעלה מאד - שתקבל מאתערוטא דלעילא העליונה, כי "והוא יכוננה עליון כו" כנ"ל. ועל פן תהיה "רני ושמחי" ביחד, שהן בבחינת העלאה והמשכה בבחינה אחת, שגם בבחינת שמחה היא המשכה שמלמעלה, תהיה רנה כו).

וזהו ענין נר חנוכה שמצותה על פתח הבית מבחוץ - ברשות הרבים:

כי הפתח הוא "פתחו לי שערי צדק" (תהלים קיח, ט), "וצדקתך יריגנו". ומחוץ לפתח הוא ב"ע, "והדליקו נרות בחצרות קדשך כו", ואפילו ברשות הרבים כו.

³⁹³ (ברכות מו, א).

³⁹⁴ (נתקן על פי הגהת כבוד קדשת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע - נעתקה בהיום יום ג' טבת, ח' חנכה).

³⁹⁵ (זוהר: חלק ג' קל, ב) "דא מאריה דחוטמא, מחד נוקבא חיון, ומחד נוקבא חיון דחיון. האי חוטמא, הוא פרדשקא דביה נשיב רוחא דחיי. ומהוא נוקבא, אתער ונפיק רוחא ממוחא סתימאה, וזמין לאשרא על מלכא משיחא, דכתיב (ישעיה יא): "ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'".

רפ"ט, א) "בהאי חוטמא, בנוקבא דפרדשקא, דביה נשיב רוחא. . ובהאי רוחא ומינין למגדע חכמתא בזמנא דמלכא משיחא, דכתיב: ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה וגו'" (הערת כבוד קדשת אדמו"ר).

בבחינת "רננה ברמשא - מדת לילה", "וצדקתך יריגנו" - בבחינת צדק בלבד (שאינן העלאת מ"ן של התחתיים מגיע רק עד המלכות). אבל המשכה מלמעלה למטה (הוא על דרך משל שיבא המלך לכאן). הנה מאליו וממילא נמשך אור אין-סוף שלמעלה מעלה, "והיו הדברים האלה אשר אנכי (ואתחנן ו, ו) - מי שאנכי - מצורך כו".

ועתה נבא לביאור וטעם הפסוק:

הנה, כשהמלכות במקומה באצילות היא נקראת "ציון", כי ציון - מלשון סימן וחותם. לפי שאז היא מקבלת כל האורות שלמעלה ממש, הנמשכים בן"א בבחינת יסוד דילה - נקודת ציון כו, דהיינו בבחינת תורה ומצות.

כי עיקר בבחינת מצוה הוא במלכות, שהרי על ידה בא לידי גילוי בפועל ממש כו. שביאור המצוה איך ומה היא - הוא בן"א. וקיום המצוה היא במלכות. וכגון ענין "קדש לי כל בכור" (בא יג, ב), שהביאור הוא ענין התלבשות חכמה כו. והקיום בפועל ממש הוא על ידי קלף הגשמי והנחה על היד והראש כו. ולכן הוא בבחינת ציון וחותם, שנוחקקים בה כל האורות עליונים³⁹² - בבחינת חכמה שב"קדש לי כל בכור כו", נמשך על ידי הקיום בפועל ממש.

וזהו ענין "מצות צריכות פונוה": שהמצוה היא הקיום בפועל ממש, והפנונה הוא בבחינת האורות עליונים הנמשכין כו (וכשמקבלת כל האורות אזי היא בבחינת שמחה).

אך בשיוורדת לבי"ע (שהוא בבחינת רנה וזמירות בלילה, "רננה ברמשא" כנ"ל), אזי נקראת "בת ציון", שאז היא יורדת ובוקעת המסך להתלבש בע' שרים כדי להכניעם, כענין "ומלכותו בכל משלה" (תהלים קג, ט).

והנה עיקר ירידתה הוא בזמן הגלות - "גלו לאדם שכינה עמם", שאז הוא בבחינת דבור הנפרד מהקול. ועל ידי פן נפשי אויתך בלילה" (ישעיה כו, ט), בגלות, ו"מתרפקת על דודה כו".

אבל בזמן בית המקדש (מלכיא ה, י): "ותרב חכמת שלמה", ד"קיימא סיהרא באשלמותא", לא היתה המלכות יורדת בעצמה לבי"ע לברר כו. רק הביורין נעשו על ידי ישראל בקרבנות, שהיה העשן כו, והקרבנות היו "אשה ריח ניחוח כו" (ויקרא א, ט), ונעשה יחוד עליון באצילות. וממילא היו מוכנעים וכפופים להקדושה כו. ותמיד היו מיחדים השכינה למעלה כו.

ולכן לא נקראת "בת-ציון" אלא בזמן הגלות. ועל פן בא הנביא לנחם שאף על פי כן לעתיד-לבא תהיה "רני ושמחי" (ולא עוד אלא שתתעלה בעילוי רב, עד שתהיה בב' הבחינות יחד).

והענין:

כי הנה יש אתערוטא דלעילא גם בלא אתערוטא דלתתא - "למעני למעני אעשה" (ישעיה מו, יא); שהרי אתערוטא דלתתא הוא

³⁹² (ראה המוכא אור התורה במדבר כרך ד עמוד א'תה ממדרש רבה קדושים פרשה כד).

והנה עיקר הנפש הוא השכל. כי נפש האלקית עיקרה היא נפש המשכלת ומתבוננת תמיד, ומשגת באור אין סוף ברוך הוא, ואין לה השכלה אחרת. והמדות אהבה ויראה הנולדות מן השכל והשגה זו הן הנקראות בשם יצר טוב. וכן עיקר נפש הבהמית היא המשכלת ומשגת גשמיות עלום הזה וחומריותו, שהוא "זה לעומת זה" - לעומת נפש האלקית:

שהשכל המלוכש בענינים גשמיים הוא הפך ממש מן השכל שבנפש האלקית, שהיא בחינת חכמה עליונה, בחינת "חכים ולא בחכמה ידיעא", למעלה מן השכל המושכל ומושג בגשמיות; והשכל המושכל ומושג בגשמיות על פי שכל אנשי הוא שקר והפך ממש מחכמת אלהות שהיא חכמת אמת;

והמדות הנולדות משכל הגשמי הן הנקראים בשם יצר הרע, וצריך האדם "לאכפויא לון", שלא יתנהג על פי מדות שנוגדו מן השכל הגשמי, רק "ואהבת את הו'ה אלקיך בכל לבבך", היינו בהגביר כח נפש האלקית המשכלת, ומתבונן באור אין סוף בפסוק ראשון דקריאת שמע (ואתחנן ו. ד): "שמע ישראל":

"שמע" - לשון הבנה³⁹⁷, כי "הו'ה" הוא "אלהינו", פירוש: "אלהינו" הוא ענין ההתהוות העולמות בחינת "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין" - הוא נמשך מבחינת "הו'ה" - הנה הנה ויהיה - שהוא אור אין סוף ברוך הוא, שהוא בחינת אין, והתהוות ה'יש הוא מאין ממש. והתהוות זו נמשך תמיד יש מאין, כמאמר: "ובטובו מחדש בכל יום תמיד כו'".

והוא "הו'ה אחר" - אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא כו', שאין התהוות העולמות פועלים בו שום שינוי חסוֹשֶׁלֹם, לפי שאינו דומה מעשה הקדוש ברוך הוא "למעשה בשר ודם" - שמעשה אנוש הנה כח הפועל ממש הוא בנפעל. כמו על דרך משל כשעושה דבר, פונה את עצמו ומעמיק שכלו בדבר שהוא עושה, ועל כן הדבר שעושה פועל בו שינוי בכח שכלו. אבל התהוות העולמות מאור אין סוף ברוך הוא אין פועלים בו שום שינוי חסוֹשֶׁלֹם, ו"ה' אחר" כמו קודם שנברא העולם;

לפי ש"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": שכל התהוות העולמות, וקיומם, וחיותן אינן אלא מבחינת מלכותו יתברך. שבמה שהוא מלך עליהם - מחיה ומהנה אותם. דהיינו בחינת שמו יתברך בלבד. ושם שייך כח הפועל "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו), כי "דבר מלך שלטון" (קהלת ח. ד) כתיב; "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, ג); "יחיד חי העולמים מלך" פנודע.

וכאשר יעמיק האדם שכלו ומחשבתו בזה בעומק בינתו ובעומקא דלבא, אזי תבטל הנפש החיונית מהשכלתה בגשמיות, בתגבורת הנפש האלהית המשכלת ומתבוננת בגדולת אין סוף ברוך הוא, להוליד מרוח בינתה והתבוננותה אהבה עזה כרשפי אש, לדבקה בו יתברך בדביקה וחשיקה וחפיצה, בהתלהבות עצומה עד כלות הנפש, כמו שכתוב (תהלים פד, ג): "נכספה וגם

ושם ממשיכין הנר חנוכה, שהוא ענין יחוד אור ושמן ופתילה; וגוויין שבאר - פנימיים ומקיפים כו', הכל ממשיכים גם למטה מטה, והיינו בחינת אתערותא דלעילא בלבד:

— * —

ויהי.

מי פה' אלקינו³⁹⁶

"מי פה' אלקינו המגביהי לשבת. המשפילי לראות בשמים ובארץ" (תהלים קיג, הו').

הנה כתיב (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור". הרי שהמשיל הכתוב את המצוה לנר. וכתיב (משלי כ, כז): "נר הו'ה" - נשמת אדם, שהנשמה נמשלה לנר. וצריך להבין מהו ענין הנר של מצוה ומהו הנר של הנשמה.

והנה ענין הנר הוא שקרוי על שם הפתילה, כי היא עיקר הנר. אך אין נר בלא שמן, שהשמן הוא הגורם להיות הדלקת הנר בנחת, שיהא שוהה ומתעכב זמן מה, ואילולי השמן היה דולק מהר ובמרוצה. והיינו על ידי שהשמן נמשך אחר הפתילה, והוא נשרף ונכלה באור הנאחז בפתילה עד שהוא כלה לגמרי ולא נשאר ממנו כלום מפני שהוא עולה כולו באש. ומכל מקום הפתילה היא עיקר הנר, לפי שהאור הדולק הוא על ידי שנאחז בפתילה, ואלו היה האור נטבע בשמן היה כבה, רק שהפתילה היא המחברת את האור אל השמן כשהשמן נמשך אחר הפתילה:

וזהו **בין** משל זה בנמשל ב"נר מצוה" ו"נר הו'ה" נשמת אדם, צריך להקדים ענין "ואהבת וגו' בכל לבבך" (ואתחנן ו. ה) - "בב' יצריה, ביצר טוב וביצר הרע".

שלבאורה אינו מוכן איך ישוב היצר הרע לאהבה את הו'ה על ידי האדם, והלא לא ישמע אליו!

אך הענין הוא, כי הנה ביאור ענין יצר טוב ויצר הרע הוא, כי נודע שיש בכל אדם ב' נפשות - נפש אלהית ונפש הבהמית. וכך נפש מתחלקת לשנים, שהם שכל ומדות.

³⁹⁶ (דבור המתחיל מי פה' אלקינו וביאורו: פירוש תהלים להצמח צדק על פסוק זה [נהל אור עמוד תלח]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בשבת חנוכה תקס"ז בליאדי.

מיוסד על מאמר זה וביאורו - דבור המתחיל מי פה' אלקינו תרט"ו. רשימת הצמח צדק נדפסה ביהל אור ה"ל. רשימת השומעים נדפסה במאמרי אדמו"ר הצמח תרט"ו עמוד קצט.

קצורים - אור התורה בראשית כה ה' התקלא, א. התקלב, א. כרך ז תתסב, ב.

נהבאר בהמשך "יונתי" פרק ד - ספר המאמרים תר"ם עמוד תצא.

לכללית מאמר זה ראה דבור המתחיל זה (משנת תקפ"ו או תקפ"ז) - מאמרי אדמו"ר ה'המציני בראשית עמוד שסא).

³⁹⁷ (נסמן לעיל בראשית א. א).

למעלה מעלה באור אין-סוף ברוך-הוא ממש. וזהו ענין "נר מצוה":

אף ה"תורה אור" הוא המשכת אור אין-סוף ברוך-הוא למעלה-למטה. והיא אור וגילוי אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, שלמעלה מעלה מהשתלשלות; שירידת והדרגת סדר השתלשלות היא בחינת העולם והתלבשות אור אין-סוף ברוך-הוא להיות התהוות מהות אחר מהות באופנים ומינים שונים. וכמו שכתוב (תהלים יח, יב): "ישת חשך סתרו", שהוא חשך והעולם ולא אור וגילוי. ועל התורה נאמר (איוב יב, כב): "מגלה עמקות מגני חשך" ו"ממעמקים קראתיה ה' ה'" (תהלים קל, א).

וזהו תכלית בריאת האדם, להמשיך על נפשו אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מן ההשתלשלות, להיות ³⁹⁷ "אור אין-סוף ברוך-הוא שורה למטה כמו למעלה. כמו שכתוב (ישעיה מד, ו): "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים" - כלומר, כשם ש"אני ראשון" קודם שנברא העולם, ו"אחרון" לאחר שנברא העולם, כן "מבלעדי" דהיינו באמצעות, בשעת בריאת העולם, יהיה אור אין-סוף ברוך-הוא נמשך למטה, שיהיה בטול העולם במציאות כמו קודם שנברא ואחר שנברא. והיינו על ידי התורה כי "אורייתא מחכמה נפקת".

וכמו שכתוב³⁹⁸: "לכבודי בראתיו": **כבוד** בגימטריא **ל"ב**, הם **"ל"ב נתיבות חכמה"**. **"בראתיו"** - בחינת תלמוד, **"יצרתיו"** - בחינת משנה, ו"**עשיתיו"** - בחינת מקרא. שכולם הם בבחינת חכמה, ואור אין-סוף ברוך-הוא שורה ומתגלה בחכמה, שאין שם שום הסתר פנים, ושם הוא בחינת "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו) - כמו קודם שנברא העולם.

ולכן רב יהודא ד"כולי תנווייה בנזיקין הוה"⁴⁰⁰ - לזכות את הזכאי, ולחייב את החייב - להפריד ביניהם. בכדי להפריד החיצונים מהקדושה ו"יתפרדו כל פעלי און כו" (תהלים צב, י). ולכן היה פטור מן התפלה, לפי שהיתה תורתו אומנתו כרבי שמעון בן יוחאי וחיביריו.

והיינו, מפני שרב יהודא היה אדם גדול מאד, עד שאמר עליו שמואל: "אין זה ילוד אשה - דאימתא דמאריה עליה"⁴⁰¹. שהיה בחינת ביטול לאור אין-סוף ברוך-הוא שהמשיך עליו בקריאת-שמע (כי מן הקריאת-שמע לא היה פטור - ואפילו רבי שמעון בן יוחאי וחיביריו - אלא מן התפלה).

והיתה תורתו גם כן בבחינת בטול ממש, בבחינת "ואשים דברי בפיך" (ישעיה נא, טו); ו"דברי אשר שמת בפיך" (ישעיה נט, כא); וכמאמר ר"ל: "מתניתין - מלכתא", בחינת מלך שמצוה וגזור שיהיה

כלתה נפשי וגו", "ועמך לא הפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי וגו" (תהלים עג, כה-כו).

ואזי תהיה החכמה שבנפש-החיונית כשמן הנמשך אחר הפתילה, שהיא "נר ה' נשמת אדם", שהנשמה היא הפתילה המחברת אור האהבה עזה ורשפי אש להאיר בנפש-הבהמית, עד שתכלה ותכסוף גם כן לדבקה בו בדביקה, חשיקה כו', ולהיות "ואהבת וגו' בכל לבבך".

וגדל יהיה כח כלות הנפש-הבהמית ביתר שאת, בבחינת שמן הנכלה ועולה עד שנעשה ממנו כולו אש של אור הנר - על ידי בחינת "צעק לבם" (איכה ב, יח). והוא התהפכות בחינת האש שבה, ורשפי אש אהבה עזה כו'. וזהו **נר של הנשמה** - שהיא מהתבוננות נפש האלהית עצמה.:

וְעֵינָיו נֵר שֶׁל הַמִּצְוָה הַיְאִי:

שהמצוה יש לה סגולה פרטית להעלות את נפש-הבהמית ולקשרה באור אין-סוף ברוך-הוא. כמאמר: "אשר קדשנו במצותיו" - בקדש העליון שהוא למעלה מן ההשתלשלות. כי המצות הם לבושין, ונקראים (אסתר ו, ח) "לבוש מלכות", שהם בחינת מקיפים שמקיפים ומלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה להיות "צרוּרָה בצרור החיים את ה'" (שמואל-א כה, כט) ממש, שעל ידי זה מעלה את הנפש.

כמו האדם, כשהוא לבוש יכולין להמשיך אותו על ידי לבושו. וכן "בצרור אבן במרגמה" (משלי כו, ח), שעל ידי שצרוּר בחרט זורקין אותו למעלה יותר. הכלל: שכל בחינת מקיף הוא העלאתו למעלה.

ולכן לובשין טלית ותפלין קודם התפלה - להמשיך בחינת מקיף למעלה, להעלות את נפש-הבהמית בתפלה. כנודע שאין התחתון עולה למעלה עד שירידת תחלה הארה מלמעלה, והתפלה היא עליית נפש-הבהמית.

ולכן התפלה היא נוסחא אחת בכל יום כל ימי חייו של אדם הקצובים לו: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, י). הם כפי נצוצות נפש הבהמית שצריכין להעלות (מה שאין כן נפש האלהית היא נצחית). וכל יום נעשה בחינה חדשה, וצריך להעלות גם אותו נצוץ שמתחדש, והכל היא העלאת אחת (מה שאין כן לימוד התורה צריך דוקא ללמוד בכל יום דבר חדש).

ולכן כל המצות נקראות בשם צדקה, כי "צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד). שעל ידי הצדקה וחסד שעושים למטה "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נה, טו), ו"עני חשוב כמות", כן ויותר מכן לאין קץ, נמשך רוח חיים מלמעלה, מחיי החיים ברוך-הוא להחיות מתים ממש, בבחינת "ימין מקרבת" - "וימינו תחבקני" (שיר השירים ב, ו) ממש באור המקיף שמלמעלה, לרומם ולהעלות את הנפש

³⁹⁷ (ישעיה מג, ז: "כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו יצרתיו אף עשיתיו").

⁴⁰⁰ (כל משנתו היה במסכת נזיקין).

⁴⁰¹ (שאימת אדונו עליו).

³⁹⁸ (הנלצא: בכתבי יד 17, 1824 ובדפוס ראשון: המעלה).

שתהא שם השראת אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, שהיא בחינת ישיבה, דהיינו בחינת ירידה והשפלה אצלו כביכול. <מ. כ> וכמו שכתוב (תהלים כט, ו): "וישב ה' מלך לעולם", כי להיות "מלך לעולם", היא בחינת ישיבה והשפלה, כי על מי ימלוך כו! זו היא העלאה שעל ידי המצות ממטה למעלה.

אבל ה"תורה אור" היא המשכה מלמעלה למטה - "המשפיל לראות בשמים" - תורה שבכתב, ו"בארץ" - תורה שבעל-פה. ושם הוא "לראות" - בחינת ראיה והתגלות אור אין-סוף ברוך-הוא למטה כמו למעלה. ולא בחינת "שמע ישראל" דהיינו התבוננות שבנפש האלהית, שהיא בחינת שמיעה בלבד, אלא כמו שכתוב (ישעיה נב, ח): "כי עין בעין יראו וגו'".

— * —

[א, טז]

ביאור על הנ"ל⁴⁰³

להבין ביאור הדברים על פסוק "המגביהי לשבת כו", הנה צריך להקדים שני הקדמות:

הא': מה שכתוב ב"פרדס", הטעם שמכל הדברים נוכל להוציא שמן, כמו שעושין בתקון הרפואות, הוא לפי ש"כולם בחכמה עשית" (תהלים קד, כד), ונמצא בכל הדברים מלובש בחינת חכמה, זהו בחינת השמן שהוא בחינת חכמה. כמו שכתוב בזהר דיין הוא בינה ושמן חכמה. ולכן כתיב⁴⁰⁴: "אשה חכמה מתקוע, כי תקוע אלפא לשמן"⁴⁰⁵.

והנה, "שמן הטוב" ו"שמן המשחה" (תצוה כט, ז), הוא בחכמה דקדושה שבעשר ספירות עליונות, ועל זה נאמר (תהלים קלג, ב): "כשמן הטוב כו, זקן אהרן כו", וכמו שכתוב בזהר ויקרא ופרשת אמור. אבל שאר כל השמנים הם מנוגה, ובנוגה הוא בחינת חכמה שבשכל אנושי⁴⁰⁶.

⁴⁰³ (נאמר בשבת חנוכה תקס"ו. רשימת אדמו"ר הצמח צדק).

⁴⁰⁴ (שמואל ב יד, ב: "וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה").

⁴⁰⁵ (משנה מנחות ח, א. ובפירוש רבי עובדיה ברטנורא: "עיר ששמה תקועה, השמן שלה ראשון ומבחר לשמנים בא"ל"ף זו שהיא ראשונה לאותיות").

⁴⁰⁶ (בכתב יד קדש הצמח צדק נוסף: אין צריך לומר סתם שמנים כמו שמן אגוזים, שמן צנונות כו, אלא אפילו שמן זית נלקח מבחינת נוגה. שהרי אמרו ר"ל, שהיות משפח תלמודו של ע' שנה, והשכחה היא מקום הקליפות.

ושמן זית שמחזיר תלמודו של ע' שנה - זהו לפי שהוא בירור מה שנתברר מקליפת-נוגה מבחינת היות כו, והיינו דוקא למי שיוכל לברר ולהעלות, אבל על כל פנים הוא נלקח מבחינת קליפת-נוגה. רק בשמן המשחה הנמשך מבחינת חכמה-עלאה הנמשך מעתיקא קדישא כמו שכתוב בזהר.

ולזה חייבים כרת על העושה "כמתבוננתה" (תשא ל, לז-לח), כי מה האדם

הפסק כו, כי "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט, ד) לזכות את הזכאי כו.

יש ב' בחינות: בחינת עבד שלומד כדי שידע רצון המלך. ובחינת מלך שבעת לימודו הוא הגזור ומצוה לעצמו כו. וזהו שכתוב (ברכה לג, ה): "ויהי בישרון מלך", לפי ששכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה.

וכך רבי שמעון בן יוחאי וחביריו, ורב יהודה לפי מדרגתו, שכפי ערך בטול נפשו לאור אין-סוף ברוך-הוא, ככה היתה המשכת אור אין-סוף ברוך-הוא בתורתם ועבודתם. והמשנה המדברת בפייהם היא דבר ה' ממש. ועל ידי זה נמשך בטול העולם במציאות למטה כמו למעלה :

והנה אור התורה הזה נאחז ומתחבר במצוה, כי כל התורה שלפנינו, הן תורה שבכתב ושבעל-פה, עיקרן ויסודותן היא במצות.

שעל זה נאמר (חיי שרה כד, טז): "ותמלא כדה ותעל" - "כ"ד ספרין דאורייתא כו", שהן בחינת כד שנסאב מים העליון, חכמה-עלאה של אין-סוף ברוך-הוא, שהוא עד אין קץ ותכלית. ועל זה נאמר: "היו הדברים האלה אשר אנכי מצוך", "אנכי דייקא".

והמצוה היא הפתילה שמתלבשת בנפש השכלית והחיונית להעלותה ולקשרה באור התורה, שהיא בחינת "חכים ולא בחכמה ידיעא", הפך שכל אנושי, ובה שורה אין-סוף ברוך-הוא, כמו שכתוב (משלי ג, ט): "ה' בחכמה יסד ארץ".

אך צריך להקדים התבוננות של נפש-האלקית, היא "נר ה' נשמת אדם", כדי להיות "ואהבת וגו' בכל לבבך". כי רוח אייתי רוח ואמשיך רוח, וכמו שכתוב: "אם ישים אליו לבו וגו"⁴⁰⁷, עד שתהיה חכמה שבנפש החיונית, בחינת השמן הנמשך אחר הפתילה של מצוה, להתכלל ממש באור התורה, שתתהפך ממש מהפוך אל הפוך, משכל אנושי המושג, לשכל חכמת התורה - חכמת אלהית, בחינת "חכים ולא בחכמה ידיעא כו".

שלבן נתלבשה בענינים גשמיים, וכל ענינים גשמיים כלולים בה, כמו כל צמח האדמה ופרי העץ בסדר זרעים, וכל בעלי-חיים בסדר קדשים - כדי לברר ולהפך הכל בקדושה "וימלא כבוד ה' את כל הארץ" (שלח יד, כא) הלזו הגשמיים כו. :

וזהו "המגביהי לשבת" - פירוש:

המגביהי-י, הוא י' שביה'. שהדל"ת - הוא בחינת "דלית" - "דלית ליה מגרמיה כלום" - נעשה ה' על ידי היו"ד שבתוכה. והיינו בחינת המצוה, שמצדק נעשה צדקה. ו"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד), על ידי שמגביה את בחינת היו"ד שביה' למעלה מעלה - באור אין-סוף ברוך-הוא ממש -

"לשבת", להיות בחינת "מכון לשבתך" (בשלח טו, יז) דהיינו,

⁴⁰⁷ ("רוחו ונשמתו אליו יאסף". איוב לד, יד).

נמצא החכמה מעלים ומסתיר על הכתר. ולכן נקרא "קו המדה" (ירמיה לא, לח) – "בוצינא דקדרוניתא", מלשון "חטי קרדנייתא", שהוא עגן קדרות ושרות, לפי⁴¹¹ שצריך להיות מדה וגבול: עד כאן בחינת חכמה, ועד כאן בחינת בינה כו', שכל זה הוא חשך ולא אור. אבל אור הוא גלוי הבטול, להיות אור אין-סוף למטה כמו למעלה מהצמצום כו', וכמו שהוא קמיה יתברך, שהצמצום אינו אלא לגבי העולמות בנדע.

והיינו דוקא על ידי התורה, "מגלה עמקות מני חשך" (איוב יב, כב), "ממעמקים קראתיך הו"ה" (תהלים קל, א). כי התורה היא בחינת חכמה שנמשכה ממלכות דאין-סוף (שהיא בחינת מוחא-סתימאה דעתיקא, שבחינת כתר ועתיק נקרא מלכות דאין-סוף. וכנדע⁴¹² > שמבחינת מלכות-דא"ק נעשה כתר לאצילות). ושם שורה אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת "לא שנית" ממש, שאין שם העלם והסתור כלל. וכמו שכתוב (בראשית א, ג): "יהי אור" – "זו חכמה", והכתר נקרא אור.

ורב יהודה שהיה אדם גדול מאד⁴¹³, היה יכול להמשיך בטול עליון על ידי שהיה בטל בעצמו בקריאת-שמע. כי מן הקריאת-שמע לא היה פטור רק מן התפלה. ורצה להמשיך גם בנויקין, מקום הקליפות, שהם "ארבעה אבות נויקין", שיהיה "בלע המות לנצח" (ישעיה כה, ח). וכמו שיהיה לעתיד-לבא בעת תחיית המתים, שיחיו העצמות ויקרם עליהם עור ובשר, כמו שכתוב גבי עצמות דיחזקאל⁴¹⁴, שיהיה גשמיית ממש, ואף על פי כן יהיו "נהנין מזיו השכינה" בלי אכילה ושתייה. לפי שיומשך בטול עליון גם בגשמיית ממש. וכמאמר רז"ל: "עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש", שיהא קודש שורה למטה.

ועל דרך זה היתה תורתו של רב יהודה ושל רבי שמעון בן יוחאי, שהיתה "תורתם אימנתם", שהיתה תורתם בבחינת בטול ממש לאור אין-סוף, ולא הם המדברים דברי תורה, אלא דבר ה' בפיהם כו'.

וזהו ענין "מתניתין - מלכתא", כמלך שמצוה כו'. שיש בחינת עבר שלומד כדי שידע רצון וגזירת המלך, ויש בחינת מלך שהוא הגוזר עצמו כו'. ולכן במשה רבנו עליו השלום נאמר (ברכה לג, ה): "ויהי בישרון מלך כו'".

נמצא היוצא מהקדמה זו השניה, דפירוש "ותורה אור" הוא, שעל ידי עסק התורה בבטול ממשיכים בחינת אור אין-סוף ממש שלמעלה מהצמצום, שיהיה מתגלה למטה בעשייה, כמו שהיה רב יהודה תנוייה בנויקין, להפך חשוכא דוקא לנהורא.

[ועל פי זה יובן ענין הנר והאור דרך כלל:

⁴¹¹ (97: בגוף כתב יד קודש העצמ צדק תיבה זו מחוקה).

⁴¹² ("לית דין ברנש" - בוך 17).

⁴¹³ (יחזקאל לו, ח): "והנה עליהם גדים, ובשר עליה, ויקרם עליהם עור למעלה".

⁴¹⁴ ועיין מה שנתבאר * בפ' פ' בראשית על פסוק "צאנה וראנה".

והקדמה השנית הוא פירוש מה שכתוב (משלי ו, כג) "ותורה אור":

כי הנה פירוש "אור אין-סוף" הוא מלכות דאין-סוף, שבה כל הצמצום הנזכר בתחלת ספר "עץ החיים", שנעשה בחינת צמצום בהאור להיות נעשה "מקום פנוי וחלל", שהכל הוא ב"אור אין-סוף" בהאור דוקא, ולא במהותו ועצמותו ממש חס ושלום. והכוונה בצמצום זה הוא כדי שאחר כך על ידי עבודת האדם בעולם-הזה שיתהנה על ידי צמצום זה, יומשך להיות גלוי מלכות דאין-סוף כמו קודם שנברא. פירוש: כמו שהאור הוא קודם הצמצום – כך יהיה ממש הגלוי למטה, שלא יסתיר הצמצום כלל. וכמו שכתוב (ישעיה מד, ו): "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי וגו'":

פירוש: "אני ראשון" – כמו שהיה קודם הצמצום, "ואני אחרון" היינו כמו שכתוב (ישעיה ב, א): "ונשגב ה' לבדו כו'". "ומבלעדי" היינו באמצעות – שנעשה בחינת הצמצום והסתור – יהיה גם כן "אין לנו מלך אלא אתה", שיהיה גלוי הבטול שלא יהיה הסתר והעלם.

והמשכה זו היא על ידי התורה. וזהו "ותורה אור", שממשיך בחינת גילוי אור אין-סוף כמו קודם הצמצום גם לאחר הצמצום. (וזהו "מתניתין - מלכתא", המשכת גלוי מלכות דאין-סוף, האור שלמעלה מהצמצום⁴¹⁷).

וזהו ענין "רב יהודא⁴¹⁸ כולי תנוייה בנויקין הוה⁴¹⁹", והיה פטור מן התפלה כו', לפי שהשתלשלות הם בחינת העלם והסתור, כמו שכתוב (תהלים יח, יב): "ישת חשך סתרו", דזה קאי על התהוות בחינת הכתר. כי החכמה נקרא אור, שהוא בחינת גלוי, כמו שכתוב (תהלים קיא, י. משלי ד, ז): "ראשית חכמה" – ראשית הגלוי, והכתר שלמעלה מן החכמה, ואינו מאיר ומתגלה, נקרא אצלנו בשם "חשך", לפי שאינו מושג⁴¹⁰.

וגם לכן נקרא הכתר – חשך – שהוא העלם לאור אין-סוף. והחכמה היא העלם הכתר, שאינו מאיר כי אם על ידי החכמה.

שיבוא אחרי המלך להתדמות כו'.

נמצא היוצא לנו מהקדמה זו שהשמן שלמטה זהו מבחינת חכמה דקליפת-נוגה).

⁴⁰⁷ (תורה . . . מהצמצום): בגוף כתב יד קודש העצמ צדק (1135) בלי סוגריים).

⁴⁰⁸ (יהודא: בגוף כתב יד קודש העצמ צדק: יהודה).

⁴⁰⁹ (כל משנתו היה במסכת נויקין).

⁴¹⁰ וכמו שכתוב בזהו פ' פ' בראשית (דף ל"ב, עמוד א').

(בבב 17 נוסף: אך אף על פי שאצלנו נקרא הכתר "חושך" לפי שאינו מושג, אבל לגבי אור אין-סוף ברוך-הוא נקרא הכתר "חושך" כפשוטו – לפי שאין מאיר ומתגלה האור. פירוש: כי ה"אור" זהו אור אין-סוף ברוך-הוא כמו שהוא לפני הצמצום, ובחינה זו אינו מאיר כלל אפילו בהכתר, כנדע ב"עץ חיים", רק על ידי צמצום ומקום פנוי).

(ועיין מה שנתבאר על פסוק "שהורה אני כו'" בענין שהתורה ניתנה אש שחורה על גבי אש לבנה).

שנעשה ממנו אש גמור, שהוא הגורם הדלקת האש הרבה, לפי שהוא הוא הדולק עד שנתהפך ממש להיות כאש, מה שאין בן הפתילה. והכח הזה בשמן דקליפת-נוגה יותר מבנפש האלקית, הפתילה - הוא לפי שעיקרו מעולם התהו, שהוא למעלה מעלה (כי בתהו היה רבוי האור, שזהו יותר מבחינת המדה ד"קו המדה" דתקון). אלא לפי שהיו "זה תחת זה" נשברו. דהיינו לפי שלא היה התכללות. וההתכללות הוא התקון שנמשך דרך קוים, כמו שכתוב ב"אילן"⁴¹⁵.

וזהו ענין "נשמת אדם" - א' דם: כמו שהדם סובב והולך בכל האברים, "נעוץ תחלתן בסופן", עד שלכאב הראש מקיז דם ברגל כו' - כך הוא המשכת הנשמה נפש אלקית. והכל הוא רק כדי לברר הנפש השכלית, שתהפך ממש באש שלמעלה, שיהיה מאיר בה אור אין-סוף ממש כמו למעלה. כי מתהו ממש נעשה תקון, ש"מ"עקודים"⁴¹⁶ נקודים" נעשה "ברודים".

וזאת היא בחינת נר הנשמה, שהיא נפש אלקית, שהיא הפתילה, שעיקר הנר היא הפתילה, והשמן הוא בירור הנפש השכלית, ומזה נעשה אור - הוא הבטול העליון כו' כנ"ל.

והנה הטעם שנקרא הבטול הזה בשם אור. וגם מה שנמשך על ידי כליון השמן דוקא, שהוא הוא שנעשה אש ואור גמור, מה שאין בן הפתילה. וכבר מילתא אמורה שהוא מפני ששרשה מעולם התהו, אך ביאור הענין הוא על פי המבואר בדוכתי טובא איך שיש ב' בחינות אהבה ויראה:

האחת - האהבה והיראה שהיא מוגבלת לפי שיעור השגת הנפש כו'.

והב' - הוא האהבה רבה ויראה עצומה, למעלה מכדי אשר תוכל הנפש שאת בהשגתה כו'. והיא הבאה מבחינת ההתבוננות ב"סובב כל עלמין" המקיף לכל העולמות בשוה.

ובחינה הראשונה נקראת "בכל נפשך". ועל דרך זה היה אהבה ויראה של הנשמה בגן-עדן לפי ערך ההשגה. והשנית נקראת "בכל מאדך". כי "מאד" פירושו בלי גבול, היינו שאין כלי הלב מכיל האהבה ויראה העצומה, עד שנעשה בחינת אור מקיף.

וזהו בחינת תשובה - "בחילא יתיר", פירושו: יתיר על הכלי. ולזה היה תכלית ירדת אור הנשמה מגן-עדן לעולם הזה, בכדי שתבא לבחינת "בכל מאדך". שהתשובה אינה רק בעולם הזה. כי על ידי אהבה ויראה זו שבלי גבול, על ידי זה ממשך אור אין-סוף הבלי גבול שלמעלה מהצמצום. מה שאין בן גן-עדן נקרא "זיו השכינה", על ידי צמצום - "ביו"ד נברא עולם הבא כו'. ולכן "יפה שעה אחת בתשובה כו"⁴¹⁷.

כי הנה, הפתילה זהו חוט, ועליו נמשך האור. ובחינת החוט רומז לבחינת צמצום האור, שעל ידי הצמצום נמשך רק "קו וחוט" לבד, ואחר כך נמשך "קו" זה להאיר במדה ומשקל ונקרא "קו המדה", ויש בזה כמה בחינות בענין ה"קו המדה", ונקרא גם בן "פתיל".

(וכמו שכתוב בזהר פקודי, דף רל"ג, עמוד א') על פסוק (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו, וקנה המדה כו'": "ולומנין קנה המדה, ולומנין קו המדה, ועל דא פתיל וקנה כו'": ד"קנה המדה" זהו ענין המדידה דעלמא דאתבסיא שנקרא ים, שמדה זו הוא על ידי הקנה שגדל אצל המים; ומדידה דעלמא דאתגלא הנקרא יבשה הוא על ידי פתיל כו'. ועל כל פנים בחינת הפתילה זהו בחינת "קו המדה".

אך האור הנתלה בפתילה זהו בחינת "תורה אור", שהוא המשכת אור אין-סוף שלמעלה מהצמצום והמדה, וכמו שכתוב (איוב יא, ט): "ארוכה מארץ מדה".

וכמו שנתבאר במקום אחר, שזהו ענין הברכות דיעקב על ידי יצחק דוקא, כי יצחק הוא בחינת גבורה דעתיק-יומין, שרש ומקור קו המדה, לכן נתברך יעקב על ידו, שהברכה היא (תולדות כו, כח): "מטל השמים" - זו מקרא, "ומשמני הארץ" (שם) - זו משנה. שעל ידי זה יומשך תוספת אור - יותר לאין שיעור על עיקר האור שעל פי המדה כו'.

ועיקר אחיזת האור בפתילה הוא על ידי כליון השמן, שהוא בירור חכמה דקליפת-נוגה - שכל אנושי, כנ"ל בהקדמה ראשונה. והיינו כשהוא נכלל באור שפטל לגמרי לבחינת "ותורה אור":

ועתה נבא לביאור הענין, לכאר ענין שני הבחינות נר:

האחד - מה שכתוב: "נר הוי"ה נשמת אדם", שהנשמה לבדה היא בחינת נר. ובגר ים השלשה בחינות הנ"ל: אור, ופתילה, ושמן. אם בן יש כל זה בהנשמה עצמה.

הנר הב' - הוא כמו שכתוב: "כי נר מצוה ותורה אור", ויש בזה גם בן ג' בחינות הנ"ל.

והענין:

כי הנה "נר הוי"ה נשמת אדם" היא נפש האלקית (ולא הנפש הפהמית שעדיין צריכה להתברר ואינה נקראת בשם "נר הוי"ה", דהא לא כתיב "נר אלקים"). שהיא אינה צריכה תקון לעצמה, והיא הפתילה שממשכת האור, הוא הבטול העליון, אור אין-סוף, מלכות דאין-סוף, ששם הוא התחלת הקו וחוט המתלבש בעשר ספירות דאצילות, מקור ושרש נפש האלקית. ונקראת הנפש האלקית גם בן פתילה - "יעקב חבל נחלתו" (האינו לב, ט), על כן בכח הנפש האלקית להמשיך ⁴¹⁸ האור והבטול, עד שהשמן - הוא חכמה שבשכל אנושי שבנפש השכלית דנוגה - נמשך אחר הפתילה.

והנה השמן הנמשך אחר הפתילה הוא השורף ונכלה הכל עד

⁴¹⁵ ("אילן הגדול" להמקובל מאיר הכהן פופרש).

⁴¹⁶ (שמןקודים כו: בן הוא גם לקמן - וראה "סדור [עם דא"ח]", דרוש שאחר "עלינו" (שער התלמוד-תורה) - הערת כבוד קדשת אדמו"ר. וכן הוא גם בגוף כתב יד הצמח צדק).

⁴¹⁷ ("בעולם הזה מכל חיי העולם הבא").

(*) בדפוס ראשון ושלאחריו עד סיום הקטעים שבפנים הוא במסגר, אבל בגוף כתב יד קודש הצמח צדק רק תבות בפרשת בראשית מסגרות והוספת הצמח צדק היא: ועיין מה שכתוב... וראינה).

האלקית "פתילה", שהפתילה זהו דבר מוגבל בעצם, וכמו פתילה, ו"קו המדה".

אבל על ידי התלבשותה בנפש הבהמית, ואז השמן דבירור הנפש השכלית שמנוגה, ששרשה מעולם התהו, הוא נמשך אחר הפתילה הנפש האלקית, על ידי זה דוקא יתהפך השמן לאור, שהוא בחינת אהבה רבה ד"בכל מאדך" ובטול עליון יותר מהכלל. וכמו רב יהודה⁴¹⁸ ד"אימתא דמאריה עליה".

לכן נקראת אהבה רבה זו בשם אור חוזר, שהוא אור הנמשך מהבירור דקליפת נוגה, ששרשן מ"עקודים, נקודים" כנ"ל, אלא שעל ידי זה נמשך אחר כך מלמעלה למטה אור אין-סוף ממש, והוא בחינת "ותורה אור". וכל זה הוא בחינת נר הנשמה.

אך אין נשמה בלא מצוה, כי "לא עם-הארץ חסיד, ולא בור ירא חטא"⁴¹⁹, וגם מצוה בלא נשמה אינה כלום, כי "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו". ולכן צריך להיות גם שניהם.

והענין, "כי נר מצוה" - שהמצוה היא נר והיינו פתילה.

והענין: כי הדברים שנעשה בקו המצוה הן גם כן מעולם התהו. אך המצוה היא גם כן בחינת מקיף, שנמשך על ידי קיום המצוה מקיף עליון. ולכן המצוה הן לבושים ו"בגדי מלכות" להיות על ידי זה הנשמה "צרוה בצרור החיים"⁴²⁰, שמלבשת ומקפת את הנשמה להעלותה. כי כל דבר שצריך לעלות - מקיפין אותו סביב, ועל ידי זה המקיף המקיפו הוא עולה. כמו שזורקין את האבן על ידי קירטא כו⁴²¹, מה שלא היה עולה כלל מעצמו. ולהפך בעבירה גם כן - "מלפפתו כו".

ולכן לובשים הטלית ותפילין קודם התפלה, כנודע שכל דבר שצריך להעלותו מלמטה יורד מתחלה אור העליון, והוא אור המקיף שהוא המעלה כנ"ל. ובהו תתהפך הנפש השכלית באור שלמעלה בתפלה.

ולכן מתפללין בכל יום נוסח אחד (מה שאין כן תורה היא צריכה דוקא התחדשות - עיין זוהר בראשית בהקדמה (דף י"ב עמוד ב'): "ולאפשא לה בכל יומא") - שבכל יום מעלה ניצוץ מנפש החיונית, כי כל "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ. י) - הם כל כך נצוצות מנפש החיונית שצריך לברר, מה שאין כן נפש האלקית היא נצחית.

נמצא המצוה היא בחינת פתילה שבה ועל ידה נכלה השמן באור, כך על ידי המצוה היא עליונת נפש השכלית דקליפת-נוגה; וגם קלף התפילין דקליפת-נוגה; ומעות הצדקה - ליכלל באור אין-

והנה בחינת אהבה רבה זו ד"מאדך" נקרא אור חוזר.

והטעם שנקרא בשם אור הוא:

כי הנה אנו רואים ההפרש בין אש ואור למים: אשר מן האש יוכלו להדליק זה מזה עד אין קץ וגבול. מה שאין כן במים, שיש גבול להשפעתם. שאפילו יהיו מים הרבה, וכלו או יחסרו כשישתו מהן עם רב. מה שאין כן באש, שאפילו מאור נר אחד יוכלו להדליק נר מנר, עד שלא יהיה כלה כלל לעולם. ונמצא, שאף על פי שהאש הדולק מצד עצם הרי הוא בעל גבול כמו המים, אבל מכל מקום יש בו בחינת כח בלתי מוגבל מה שיוכלו להמשיכו מנר לנר בלי שיכלה לעולם. מה שאין כן במים שהם מוגבלים.

ולכן נמשל הקדוש ברוך הוא לאש דוקא, כמו שכתוב: "אש אכלה הוא" (ואתחנן ה, כד) - "כי אני הוי"ה לא שנית" (מלאכי ג, ה), בין קודם שנברא העולם וכו' - לפי שהמשכה היא רק הארה בעלמא שאינו נוגע למהותו ועצמותו. וזה כמשל האש, שהמדליק נר מנר אינו מחסר בנר הראשון, ולכן אין לו קץ. מה שאין כן במים שנעשה חסרון כו, על כן יהיו כלים לגמרי ברבוי המשכות. מה שאין כן האש אינו כלה על ידי רבוי הדלקות ממנו, לפי שאין נעשה שום חסרון בו כלל, רק על דרך הארה: :

והנה על פי משל זה באש הגשמי, דאף על פי שהוא בעל גבול ממש מכל מקום יהיה ממנו המשכה בלי גבול, כמו כן יובן הנמשל בענין אהבה ד"בכל מאדך".

דפירוש "מאד" היינו בלי גבול, למעלה מהגבלת כלי⁴²² הנפש. והנה ודאי מובן לכל, דאין רוצה לומר שהיא אהבה ויראה שבלי גבול וקץ ממש, כי איר שירך זה שבאדם יהיה אהבה ויראה שבלי גבול ממש? אלא הכוונה שהיא יותר מהגבלת הכלי - השכל ומדות שבאדם, שאין כח בכלים אלו להכיל ולהגביל אהבה ויראה זו בתוכן, כי אם היא יתיר יותר מכלים אלו.

ולכן נקראת "בכל מאדך" - מאד שלך - פירוש: לגבי כלי שלך נקראת אהבה רבה זו "מאד" וכלי גבול, אבל באמת היא בגבול. ואף על פי כן, כיון שלגבי האדם היא בחינת "בכל מאדך", ובחינת "בחילא יתיר", לכן על ידי זה ממשיך ממש אור אין-סוף ברוך הוא שלמעלה מהמצומם, שהוא הבלי גבול אמיתי.

נמצא, עם היות אהבה רבה זו מצד עצם - בעלת גבול, מכל מקום להיותה יותר מגבול וכלי של הנפש, על כן פועלת המשכה מבחינת בלי גבול ממש, דהיינו אור אין-סוף ממש. ולכן נקראת אהבה רבה זו בשם "אור", שהוא ממש כמשל האור והאש - אף על פי שהוא בעל גבול, יש ממנו המשכה בלי גבול, מה שאין כן במים וכו'. ועל דרך זה יובן מעלת אהבת רשפי אש - "בכל מאדך", על בחינת אהבה הנמשכת במים שהוא בחינת "בכל נפשך".

והנה אהבה רבה זו, נתנה בהנשמה דוקא על ידי התלבשותה בגוף ונפש הבהמית, שאז תבא לבחינת תשובה "בחילא יתיר". מה שאין כן אהבת הנפש האלקית קודם התלבשותה בגוף, היה בבחינת גבול וכלי, כפי השגת הנפש כו. ולכן נקראת הנפש-

⁴¹⁸ (בגוף כתב יד הצמח צדק נוסף: לית דין כו).

⁴¹⁹ (על פי אבות ב, ה).

⁴²⁰ (שמואל"א כה, כט: "והיתה נפש אדני צרוכה בצרור החיים את ה' אלוקיך, ואת נפש איביך וקלענה בתוך כף הקלע". - ענינו השלכה בהכלי העשוי כעין מקל ובראשו כעין כף, ובו יניחו האבן הנורק, ולזה קרוי 'כף הקלע'. מצודת ציון).

⁴²¹ (מקלע).

סוף והיא בחינת מעיין - הוא רק נקודה, והיינו גם כן בחינת בטול והנה, כשצריך להיות אחר כך המשכה לבחינת מלכות-דאצילות, שהיא עלמא-אתגליא, מקור דבי"ע, והיא בחינת שם ה' - שם דוקא שהוא הגלוי לזולתו, הנה המשכה זו על ידי יסוד-א, והוא גם כן בחינת יו"ד. וזהו ענין "יו"ד תתאה", "רזא דברית". וזהו⁴²⁶ "יהי שם ה' מבורך כו", שלהיות הגלוי בבחינת מלכות הנקרא "שם" - הוא על ידי "יהי", חכמה ובינה ביסוד.

ועל פי כתבי האריז"ל הוא כי יסוד-אבא מסתיים ביסוד-א, נמצא בחינת יו"ד-עלמא שהוא אבא ממש מאיר ביסוד-א. ולכן נקרא יסוד-א גם כן יו"ד. וזהו גם כן ענין היו"ד שנתוסף בפניחס בן אלעזר הכהן עבור שקינא על פגם הברית, כמו שכתוב בזהר ריש פרשת פנחס (דף ר"ג עמוד ב'. ודף רט"ו, עמוד ב'. ור"ל"ו, ב'). (ומזה ראיה דלא כפירוש ה"מקדש מלך" פרשת ויחי (דף ול"ב) כפירוש "יהי" עיין שם). ועיין שם בהרמ"ז שהוא יו"ד של מילוי ה"י אחרונה דשם ע"ב, שהוא בחינת יסוד-אבא כו⁴²⁷.

ויבאור הדברים הוא:

כמו שאנו רואים שהראיה מתפשטת ונמשכת למטה יותר מן חוש השמיעה. שחוש השמיעה אינו מתפשט רק עד בחינת קול ודבור, ששומע קול ודבור של חבירו אבל לא יתפוס בחוש השמיעה את העשייה גשמית. מה שאין כן בראיה תופס ומשיג העשייה גשמית. והיינו, דלפי שהראיה שרשה מבחינת חכמה, כמו שנקראו החכמים (ש"ל טו, כד): "עיני העדה". שהיא למעלה מבחינת הבינה שמשם שרש השמיעה, על כן נשפלת למטה יותר. מה שאין כן בכח השמיעה הנמשך מבינה להיות נשפל כל כך למטה. שכל הגבוה יותר יכול להשפיל את עצמו למטה יותר.

ולכן יסוד-אימא מסתיים בחזה ואינו נמשך בנה"י ד"א. אבל יסוד-אבא נמשך עד יסוד-א, כי נה"י ד"א זהו בחינת עשייה-שבאצילות, והמשכה זו אי אפשר להיות כי אם על ידי יסוד-אבא - בחינת ראיה וכו'.

וזהו ענין "יהי שם כו": שלהיות ההשפעה בבחינת מלכות הנקראת "שם" ונקראת גם כן עשייה-שבאצילות - הוא גם כן על ידי יו"ד דוקא, שהוא בחינת יסוד-א"א שבו מאיר יסוד-אבא.

וזהו פירוש "יהי": י"ה הם חכמה ובינה, והיו"ד השני זהו "צדיק יסוד עולם"⁴²⁸ (משלי י, כה) .:

והנה כשהמלכות מקבלת גילוי זה דבחינת יו"ד, אז נעשית מדק"ת ^ג - ^ב ה⁴²⁹. ולכן לפי זה מובן גם כן פירוש "המגביהי",

סוף ברוך-הוא. כי שרש המצות הם במלכות-דאצילות, כי תורה היא בחינת ז"א, ומצות הן במלכות - "מצות המלך" (מלכים ב, יח, לו). אך לפי ש"נעוץ סופן בתחלתן", הרי המלכות-דאצילות עולה עד מלכות דאין-סוף ממש, ולכן על ידי זה עולה נפש-השכלית באור אין-סוף ממש. כנודע שאחר הבירור משם ב"ן נעשה שם ס"ג כו. :
^{א.ת.}

וזהו "המגביהי" - דהיו"ד אחר ה"ה"א הוא יתיר, אלא דרוצה לומר שעלייה זו דמלכות-דאצילות הנקרא ה', שיהיה עולה כל כך למעלה במלכות דאין-סוף - הוא על ידי היו"ד, והוא היו"ד שבתוך ה"ה"⁴²².

כי מלכות-דאצילות היא בחינת דק"ת - דלית לה מגרמה כלום. ובהמשכת המצוה נעשה בתוכה יו"ד ונעשית על ידי זה בחינת ה', ועל ידי היו"ד שבתוכה היא עולה למעלה באור אין-סוף - מלכות דאין-סוף.

וזהו פירוש "המגביהי": שעליית ה' - היא מלכות-דאצילות במלכות דאין-סוף - הוא על ידי היו"ד שבתוך ה', שהוא הנמשך על ידי קיום המצוה, ובו ועל ידו היא העלייה הזאת.

[ויבאור זה⁴²³, על פי מה שכתוב בזהר פרשת ויחי (דף ול"ב, סוף עמוד ב') בפירוש "יהי שם כו" (תהלים קיג, ב):

מאי שנא דקאמר "יהי"?

אלא "יהי" רזא דאמשכותא מההוא אתר עלמא, דאיהו סתים, דקאמרן דאיהו י"ה, עד רזא דברית דאיהו יו"ד תתאה כגוונא דיו"ד עלמא, שירותא כסופא. ובגין כך "יהי", רזא דאמשכותא מטמירא דכל טמירין עד דרגא תתאה, ובמלה דא אתקיים כל עובדא דבראשית, כמה דאת אמר (בראשית א, ו): "יהי רקיע" כו⁴²⁴. עד כאן לשונו⁴²⁵.

והפירוש הוא:

כי י"ה הם חכמה ובינה. שהחכמה נקרא יו"ד, שהיא בחינת נקודה. והיינו לפי כי "ראשית - חכמה" (תהלים קיא, י), דהיינו ראשית הגילוי מאין-סוף ברוך-הוא. וראשית הגילוי אי אפשר להיות רק בחינת נקודה, כדי שיוכלו לסבול ולהכיל.

כמו המעיין, בתחלת יציאתו מהמקור הוא קטן, רק אחר כך בהתרחקו מהמקור מתרחב ונעשה נהר, וזהו ה' ראשונה, שהיא בחינת "רחובות הנהר", אבל החכמה שהיא קרובה יותר לאין-

⁴²² (האות ה מורכבת מהאותיות ד - י).

⁴²³ (בכתב-יד 1223 נוסף: נראה לעניות דעתי).

⁴²⁴ (תרגום: מה שונה שאמר 'יהי?' אלא 'יהי' - סוד המשכה מאותו מקום עליון, שהוא נסתר, כמו שאמרנו, שהוא י"ה, עד סוד הברית שהוא יו"ד תחתונה, כמו שיו"ד העליונה, הראשית כסוף).

ומשום כך 'יהי', סוד המשכה מטמיר של כל הטמירים עד הדרגה המתתונה. ובדבר הזה מתקיים כל מעשה בראשית, כמו שאמר "יהי רקיע").

⁴²⁵ וכן הוא בזהר בראשית (דף י"ו, עמוד ב').

⁴²⁶ (בזהר ויחי שם: "ועל דא כתיב (תהלים קיג, ב): 'יהי שם יי מבורך וגו'").

⁴²⁷ ועיין באדרא רבה (דף קמ"ב).

⁴²⁸ ועיין עוד בזהר חלק ג' (דף רל"ו, עמוד ב') מענין בחינה זו דיו"ד זה.

⁴²⁹ (בכתב-יד 1223 נוסף: (ויש לומר דבחינה זו על דרך מה שכתוב "ביום

ההוא יהיה" שהוא יותר נעלה מכשקבלת מבחינתו ו' שזוהו שם הנהי, והוא

מִן הָאָרֶץ. וְזֶהוּ "וְהָאָרֶץ הַדּוֹם רִגְלֵי כו" (ישעיהו טו, א). וְבִיאור הַדְּבָרִים מְבוֹאֵר בְּמִקּוּם אַחֵר עַל פְּסוּק "אִי יִשִׁיר"⁴³⁷.

וְאַחֵר כֶּךָ "הַמְשָׁפִילִי לְרֵאוֹת" - זֶהוּ בַחֲנִינֵת "וְתוֹרָה אֹר", וְהוּא הַמְשַׁכֵּת אֹר אֵינ־סוֹף מִמְּלֻכּוֹת דְּאֵינ־סוֹף "בְּשָׁמַיִם" - תּוֹרַת־שִׁבְכָתֵב, "וּבְאָרֶץ" - תּוֹרַת שְׁבַע־פֶּה. דְּכִמוּ דְּאָרֶץ מְקַבֵּלֵת מִשְׁמַיִם, כְּמוּ שְׁכָתוּב (עֲקֵב יא, יא): "לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מַיִם", כֶּךָ תּוֹרַת שְׁבַע־פֶּה מְקַבֵּלֵת מִתּוֹרַת־שִׁבְכָתֵב כְּדִאֲמַרְיָנָן: "מִנָּא הֲנִי מִלִּי? דְּאָמַר קְרֵא כו".

"לְרֵאוֹת" הֵינְנוּ לִירְאוֹת. רוּעָה לּוֹמֵר שִׁיחָא גִילּוּי אֹר אֵינ־סוֹף מִמֶּשׁ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, שֶׁהֵן תּוֹרַת־שִׁבְכָתֵב וְתוֹרַת שְׁבַע־פֶּה - דְּבַר ה' - לְמַעַלְהָ מְגַלּוּי בַחֲנִינֵת אֹר הָאֶהְבָּה מִנְּפֶשׁ־אֱלֹקֵית; שְׁנִקְרֵא גַם כֶּן אֹר כְּנ"ל, אֶךְ שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ מִבַּחֲנִינֵת שְׁמִיעָה וְהַתְּבוֹנָנוּת בְּלִבָּד, כְּמוּ שְׁכָתוּב (אֶתְחַנֵּן ו, ד־ה): "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל כו וְאֶהְבֵּת כו וּבְכָל מֵאֲדָרָה". אֲבָל בַּחֲנִינֵת "וְתוֹרַת אֹר" זֶהוּ בַחֲנִינֵת "הַמְשָׁפִילִי לְרֵאוֹת" - פִּירוּשׁ: לִירְאוֹת בְּבַחֲנִינֵת רֵאִיָּה וְגִלּוּי מִמֶּשׁ, "עֵינִן בְּעֵינִן יִרְאוּ וְגו"⁴³⁸ (ישעיהו נב, ח):

— * —

נ.מ.ב

כִּי אֲתָה נִרִי ה'⁴³⁹

כִּי אֲתָה נִרִי ה', וְהוֹנִי ה' יְגִיָּה חֲשָׁכִי (שמואל ב כב, כט).

לְהַבִּין הַכֹּפֵּל ב' פְּעָמִים הוֹנִי ה' - הָא' - "הוֹנִי ה'", וְהַב' - "וְהוֹנִי ה' -

⁴³⁷ (לקוטי תורה חקת סג, א. וראה שער האמונה לאדמו"ר האמצעי לג, ב).

⁴³⁸ (בכתב יד קודש הצמח צדק נוסף: עוד יובן ענין "המגביהי" על פי מה שנתבאר (בפרשת שלח, בדבור המתחיל "וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית") בְּמִקּוּם אַחֵר בְּעֵנֵן שִׁבְכָתֵב־יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת "אֲשֶׁה" - אֲשֶׁה', "כִּי מֵאִישׁ לֹקְחָה זֹאת" (בראשית ב, כג) - הוּא בַחֲנִינֵת אֲשִׁי־ד. שְׁכָדֵי שִׁיחָה בְּכִנְסַת־יִשְׂרָאֵל בַּחֲנִינֵת אֲשֶׁה־א מִמְטָה־לְמַעַלְהָ, "וְאֵל אִישׁ תִּשְׁוֹקְתָךְ", הוּא נִמְשָׁךְ מִבַּחֲנִינֵת אֲשִׁי־ד - חֲכָמָה, וְנִמְשָׁךְ מִבַּחֲנִינֵת "אִישׁ" הוּא וְאֵל, רְמ"ח מִצּוֹת - רְמ"ח אֵיבָרִין כו, שְׁעַל יְדֵי רְמ"ח אֵיבָרִין שְׁנִמְשָׁךְ הִטְפָּה מִהֶמוֹחַ כו. עֵינִן שָׁם.

וְזֶהוּ עֵנֵן הַפְּתִילָה - רְמ"ח מִצּוֹת עֲשֶׂה, שְׁבוּ וְעַל יְדוּ נִמְשָׁךְ הָאוֹר - אֲשִׁי־ד, שְׁעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲנִינֵת אֲשֶׁה'.

וְזֶהוּ "הַמְּגַבִּיָּה", שְׁמִגְבִּיָּה הֵה"א - בַּחֲנִינֵת אֲשֶׁה', עַל יְדֵי הַיּוֹד־ד - הוּא בַּחֲנִינֵת הַפְּתִילָה שְׁמִמְשִׁיךְ בַּחֲנִינֵת אֲשִׁי־ד כו).

⁴³⁹ (דבור המתחיל כי אתה נירי וביאורו: שערי אורה דבור המתחיל "כי אתה" [עמוד 68]. אור התורה דבור המתחיל "כי אתה" [בראשית כרך א שיח, ב - המאמר שלפנינו עם הגהות]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נִאֲמַר בְּשִׁבְתְּ חֲנוּכָּה תִקְס"ח. נוֹסַח הַמֶּאֱמָר שֶׁלְפָנֵינוּ הוּא מְרִשִּׁימַת אֲדַמּו"ר הַצִּמְח צְדָק. נוֹסַח אַחֵר - הַנִּחַת אֲדַמּו"ר הַצִּמְעֵי - נִדְפַס בְּמֵאֲמָרֵי אֲדַמּו"ר הַזֶּקֶן תִּקְס"ח חֲלָק א עֲמוֹד תְּרַמְג. מִיּוֹסֵד עֲלָיו - שְׁעָרֵי אֹרְהָ הַנ"ל וְרָאָה פֶּלַח הַרְמוֹן שְׁמוֹת עֲמוֹד (דש).

שְׁעִלִיית הַמְּלֻכּוֹת בְּמִלְכּוֹת דְּאֵינ־סוֹף הוּא גַם כֶּן עַל יְדֵי יוֹד־ד שְׁבַתוֹךְ הֵה"א, שֶׁהוּא מֵה שְׁנִמְשָׁךְ לָהּ הָאֶרֶה מֵאוֹר אֵינ־סוֹף. וְכַמְבוֹאֵר לְעֵיל שְׁבַל עֲלִיָּה הוּא עַל יְדֵי הַמְשָׁכָה תְּחִלָּה מִלְמַעַלְהָ.

וְהִנֵּה בַחֲנִינֵת יוֹד־ד זֶה שְׁבַתוֹךְ ה', שְׁנִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמְצוּהָ, זֶהוּ בַּחֲנִינֵת פְּתִילָה הַנִּמְשָׁךְ לְתוֹךְ הַנֵּר, כְּמוּ שְׁכָתוּב בְּזוֹהַר פְּרִשְׁת פְּנַחֵס (דף ר"ט, עמוד א') וּבְ"מִקְדָּשׁ מֶלֶךְ": "כִּי־נִן דְּאֶתְאַחַד פְּתִילָה כו"⁴³⁰. וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכָה זֶה נַעֲשֶׂה כַח עֲלִיית הַמְּלֻכּוֹת לְשִׁרְשֵׁהָ⁴³¹. וְזֶהוּ פִירוּשׁ "הַמְּגַבִּיָּה", שֶׁהַמְצוּהָ הִיא בַּחֲנִינֵת פְּתִילָה וְנֵר הַמְעַלָּה נִפְש־הַשְׁכֵּלִית. כְּמוּ שְׁלִמְעַלָּה עֲלִיית שָׁם ב'ן עַל יְדֵי הַיּוֹד־ד דְּע"ב הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמְצוּהָ כְּנ"ל⁴³².

וְעֵינֵן "לְשִׁבְת" - פִּירוּשׁ: שְׁעִלִיָּה זֶה שֶׁל הַמְּלֻכּוֹת־דְּאֶצִּילוֹת מִמְּלֻכּוֹת דְּאֵינ־סוֹף הוּא כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ אֹר וְחִיוֹת לְהִיוֹת הַתְּהוּוֹת בַּחֲנִינֵת מְלֻכּוֹת בְּבַחֲנִינֵת יִשִׁיבָה, "וְיִשֵּׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם" (תהלים כט, י). כִּי יִשִׁיבָה וּמְלֻכּוֹת הַכֹּל בַּחֲנִינֵת אַחַת, כִּי "אֵינִן יִשִׁיבָה בְּעֵזְרָה אֱלֹא לְמְלֻכּוֹת⁴³³ בֵּית דָּוִד בְּלִבָּד". וְכֵן אָמְרוּ רז"ל⁴³⁴: "בְּאִשָּׁה קְרֵאוּ מוֹשֵׁב", כִּי יִשִׁיבָה הִיא יְרִידָה וְהַשְׁפָּלָה בְּבַחֲנִינֵת אַחֲוִרִים. וְכֵן תְּפִלָּה שֶׁל יָד שֶׁהִיא מְלֻכּוֹת הִיא מִיּוֹשֵׁב. וְהַיּוֹד־ד שְׁבַרְצוּעַת תְּפִלָּה שֶׁל יָד זֶהוּ עֵנֵן יוֹד־ד הַנ"ל.

וְעוֹד⁴³⁵ יֵשׁ לּוֹמֵר פִּירוּשׁ "הַמְּגַבִּיָּה לְשִׁבְת":

כִּי "הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל הַלּוֹחַ, וְאַגּוּסְטוּס יוֹשֵׁב"⁴³⁶. וּפִירוּשׁ "אַגּוּסְטוּס" הֵינְנוּ מֶלֶךְ־הַמּוֹלְכִים. וְהֵינְנוּ, כְּשֶׁהַמְּלֻכּוֹת מְקַבֵּלֵת מִמְּלֻכּוֹת דְּאֵינ־סוֹף, בַּחֲנִינֵת "מֶלֶךְ מְלֻכֵי הַמּוֹלְכִים" - עַל זֶה אָמְרוּ רז"ל הַמְּשַׁל "אַגּוּסְטוּס יוֹשֵׁב כו".

וְזֶהוּ הַמְּגַבִּיָּה דוֹקָא לְשִׁבְת: שְׁעַל יְדֵי עֲלִיָּה הַנ"ל נַעֲשֶׂה בַּחֲנִינֵת "וְיִשֵּׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם כו". וְיִשִׁיבָה זֶה הִיא שְׁלֵא יְהִיו רִגְלֵיָהּ יוֹרְדוֹת כו" (משלי ה, ה). כִּי הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף מִשְׁפִּיל גּוֹפּוֹ, אֲבָל מְגַבִּיָּה רִגְלָיו

כִּי "יְהִי שָׁם כו" הֵינְנוּ בַּחֲנִינֵת "יְהִיָּה").

⁴³⁰ (בזוהר שם: "כִּי־נִן דְּאֶתְאַחַד גו פְּתִילָה, הֵהוּא נְהוּרָא לֹא שְׁכִיךְ לְעֵלְמִין, אֱלֹא מִתְּנַעֲנַע נְהוּרָא לְכָאן וּלְכָאן, וְלֹא מִשְׁתַּכִּיךְ לְעֵלְמִין"

ב'מקדש מלך' שם: נהורא - ה' חסדים. פתילה - יסוד. נמצא, שהנר היא מלכות. והפתילה הוא היסוד שבתוכה, והאור המתאחד בפתילה - ה' חסדים שביסוד שמאירים למלכות).

⁴³¹ וְעֵינֵן בְּזוֹהַר רִישׁ פְּרִשְׁת צו, עַל פְּסוּק "זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה כו".
⁴³² וְעֵינֵן מֵה שְׁנִתְבָּאָר בְּפִרְשַׁת שֶׁלַח עַל פְּסוּק "וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית" בְּעֵנֵן אֵשׁ יוֹד־ד וְאֵשׁ ה"א.

(חסר התחלת המסגרת. בדפוס ראשון הוא בלי מסגרת. ובגוף כתב יד קודש הצמח צדק חסר מתבת ועינין מה שכתוב .. ה"א. ואולי המסגרת צריכה להיות קדם תבות ועינין מה שכתוב).

⁴³³ (יומא כה, א) וְשָׁם נִסְמָן. וְשָׁם: לְמַלְכֵי. וְכֵן הוּא בְּגוֹף כְּתָב יָד קוֹדֵשׁ הַצִּמְח צְדָק).

⁴³⁴ (פסחים ג, א. באשח כתיב (מצורע טו, כג): "או על הכלי אשר היא יִשְׁבֵת" - רש"י).

⁴³⁵ (נעו"ד .. אָו יִשִׁיר: בְּגוֹף כְּתָב יָד קוֹדֵשׁ וּבְדְפוּס רֵאוּשׁוֹן בְּסוּגְרִים).

⁴³⁶ (שמות רבה פרשה כג, א. ראה לקוטי תורה: בשלח ב, ד. שלח מא, ג. שיר השירים נא, ב. ויעוד).

בתוספת וי"ו.

הנה כתיב (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם" - פירושו: ש'נשמת אדם' המלוכשת בגוף הוא בחינת "נר" של שם "הוי"ה". לפי שכל הארבעה אותיות דשם הוי"ה מרומזות בנר. והיינו בארבעה דברים שבנר, שהם: השמן והפתילה, וב' גוויני אור: נהורא-אופמא הנאחז בפתילה, ונהורא-חיורא למעלה ממנה. ולכן הנשמה קרויה נר, שיש בה גם כן ד' בחינות הללו: שמן ופתילה, וב' גוויני אור המרומזות בד' אותיות הוי"ה.

ולקבין ד' בחינות הללו בנשמה.

וגם לקבין ענין הנרות שהיו במקדש, שאמרו רז"ל⁴⁴⁰: "וכי לאורה הוא צריך? כי, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל".

וצריך לקבין למה הנרות דוקא עדות להשראת השכינה?

אך הענין הוא: כי הנה אור המאיר הוא בשביל שנאחז האור בפתילה ומכלה אותה. אך הפתילה לבדה היתה כבה וכלה במהרה, וגם לא היתה הארת האור טובה כל כך, רק על ידי השמן שהוא הגורם התחברות האור בפתילה, והוא הגורם להיות האור טוב ובהיר. שעל ידי השמן נעשה גוון נהורא-חיורא, ועל ידי הפתילה גוונא-אופמא.

וככל המשל הזה כך הוא בהתלבשות הנשמה⁴⁴¹ בגוף ונפש-הבהמית, שאור הנאחז ונתלבש בנפש-הבהמית הוא כמשל האור שנאחז בפתילה:

כי הנה הנפש-הבהמית נלקחה מבחינת קליפת-נוגה, וכולה מעשר ספירות דנוגה - שכל ומדות. כי "זה לעומת זה עשה" (קהלת ז, יד): כמו שיש עשר ספירות בנשמה, היא נפש-האלקית, שהם בקדושה, כך יש עשר בחינות בנפש-הבהמית שהן "לגרמיה"⁴⁴¹ כו'; "אשר שלט האדם באדם" (קהלת ח, ט); "ולאם מלאם יאמץ" (תולדות כה, כג). ועשר ספירות דנפש האלקית נאחזות ומתלבשות בעשר ספירות דנפש-הבהמית שהן "לעומת זה". והכוונה הוא בכדי להפך נפש-הבהמית ולכלות אותה באור הנשמה, ולהיות אתכפייה ואתהפכא כו' דוגמת כליון הפתילה באור הנאחז בה. וכמו שהפתילה עצמה נהפכת לאור ואש. כך נפש-הבהמית עצמה היא אתהפכא כו' :

א לקבין ענין זה, כיצד תהיה התהפכות נפש-הבהמית החיונית להיות עולה במדרגה גדולה כל כך להיות ממנה אור וגילוי אלקות?

הנה כתיב (תהלים קמה, א): "אָרוֹמְמָה אֱלוֹקֵי הַמֶּלֶךְ". ויש בזה ב' ה'ינינו להיות המושכת הרוממות מלמעלה למטה.

פירושים: הא': "אָרוֹמְמָה" - ממשלה למעלה. והב': "אָרוֹמְמָה" היינו להיות המושכת הרוממות מלמעלה למטה. וביאור הענין:

כי הנה פירוש "אלקי" - מלשון "אלי הארץ" (מלכים ב, כד, טו), שהוא לשון כח. שזה אמר דוד המלך עליו-השלוש בעבור כללות העולם, שהכח והחיות הנמשך בהם מאור אין-סוף ברוך-הוא ה"ממלא כל עלמין", הוא בבחינת "המלך". שלהיותו מלך על כל העולם הם חיים וקיימים, ונתהוו מאין ליש מבחינה זו דמלכותו יתברך.

ונודע שהמלוכה והממשלה שבמלך אינה - רק בחינת הארה והתפשטות זולתו, ואינו נוגע למלך עצמו כמו שאר מעלות ומדות שבו, שהוא חכם כו'. וזהו "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג): שהתהוות "כל עולמים" - עליונים ותחתונים, והכח והחיות המלוכש בהן ומהיה אותן, נמשך מבחינת מדת "מלכותך", שהוא ענין מהות המלוכה והממשלה, ולא ממהות המלך עצמו רק מבחינת מלכותו כו'⁴⁴².

והנה, להיות התפשטות אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת מלכותו יתברך היו כמה צמצומים. וכמו שכתוב (תהלים קמה, יב): "להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו" - "גבורותיו" הן הן הצמצומים להיות "כבוד הדר מלכותו". ואין זה אלא בחינת זיו להיות כבוד והדר. וכמאמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - בחינת שם בלבד.

ואי לזאת "אָרוֹמְמָה" - שעל ידי זה יבא לקיום "ואהבת את ה' אלקיך", הוא אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, "בכל לבבך" - בשני יצריך, שעל ידי זה אתכפייה כו', שלא יהיה חפץ ורצון⁴⁴³ אחר זולתו, וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים וכו'". וזהו "אָרוֹמְמָה" - ממשלה למעלה⁴⁴⁴.

וגם "אָרוֹמְמָה" - המושכת הרוממות מלמעלה למטה, והענין:

כי הנה פעם אומרים⁴⁴⁵: "יחיד חי העולמים מלך", ופעם אומרים⁴⁴⁶: "מלך יחיד חי העולמים". ופירושו:

כי "יחיד חי העולמים מלך" היינו: שהוא "יחיד" ומיוחד לבדו יתברך, וקדוש ומובדל כו'; ו"חי העולמים" הוא על ידי כמה צמצומים להיות בבחינת "מלך" לעולם, שעל ידי זה "אָרוֹמְמָה" - מלמעלה למטה כו'.

ו"מלך יחיד חי העולמים" היינו: שלהיות "חי העולמים" הוא מתצמצם בבחינת "מלך". ובחינת מלך זה, הגם שהוא בחינה

⁴⁴² (ראה הגהה משנת תקצ"ה - נדפסה במראי מקומות לתורה אור).

⁴⁴³ (נצונו: בדפוס ראשון: לרצון. וכן הוא בספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד עב).

⁴⁴⁴ (ועיין בזהר ונארא, דף כ"ח, סוף עמוד ב') - נוסף בדפוס זיטמיר אך בכתב יד ליטא).

⁴⁴⁵ (ברכת ברוך שאמר").

⁴⁴⁶ (ברכת "ישתבח").

⁴⁴⁰ (שבת כו, ב. מנחות פו, ב).

⁴⁴¹ (לעצמו. ונענין לגרמיה עיין בתורה אור משפטים בדבור המתחיל "לא תהיה משכלה" גבי "ולכן הוא עוסק ברצונותיו לומר כך אני רוצה כו" [לקמן עט, א]. ובדבור המתחיל "אלה מסעי" דרוש השלישי גבי "עפר מדרב פסול לכסוי הדם" [צא, ב]. ובדבור המתחיל "ויקחו אליך פרה" בענין קליפת נוגה [תקת ס, ב]. - אור התורה בראשית שם).

שכדי להיות התפשטות האור בבחינת מלכות הוא על ידי גבורות וצמצומים, כמו שכתוב (תהלים קמה, יב): "להודיע לבני האדם גבורותיו כו". אבל בחינת "כי אתה נרי הו"ה" הוא בחינת "כי גבר עלינו חסדו", להיות תוספת אור בלי צמצומים כו. ונקרא בחינת מיתוק זה: "יחוד קודשא בריה הוא ושכינתיה", כמו שנתבאר בתנאי פרק מ"א בהגהה).

אך הנה, כמו במשל אור הנר הנ"ל, שעל ידי כליון הפתילה לבדה אינה מאיר כל כך פי אם על ידי השמן, כך צריך להיות בחינת שמן בעבודת האדם, בהתלבשות הנשמה בגוף.

והוא ענין "שמן משחת קדש" (תשא ל כה). ורומז על התורה, כי "קדש" הוא בבחינת חכמה, ו"אורייתא מחכמה נפקת". וה"שמן" היא פנימיות החיות שבכל הדברים, שמוציאים מהן השמן. ולכן בכל הדברים יש שמן ואפילו באבנים, כי "כולם בחכמה עשית" (תהלים קד, כד), ויש בכלם פנימיות החיות בבחינת שמן. והשמן הנמשך מ"קדש", שהיא חכמה-עילאה, היא גם כן המתלבשת אפילו בדברים גשמיים כמו זרעים, מועד כו.

ושמן זה הוא הגורם הארה רבה להיות האור טוב להאיר. והיינו להיות גלוי אור אין-סוף ברוח-הוא בנפש האדם בגלוי ממש, כאלו רואה כו. ולא בדמיונות הנולדים⁴⁴⁹ מן המחשבה לבדה, שהן חולפות ועוברות ואינן קבועות בנפש באמת לאמתו, רק שיהא גלוי בלב באמת לאמתו, קבוע ונקוע בחיזוק כיתד שלא תמוט, להיות נגדו תמיד.

וגלוי זה הוא להיות יראת ה' על פניו, יראה-עלאה, בבחינת בטול ממש, הנרמזת⁴⁵⁰ באות יו"ד של שם הו"ה כנודע, כי שם הו"ה הוא: דחילו ורחימו, רחימו ודחילו, נמצא שאות יו"ד הרמזות לחכמה הוא בחינת דחילו, שהיא בחינת יראה-עלאה, "אם אין חכמה אין יראה".

לכן אמרו רז"ל: "מה להלן באימה וביראה אף כאן כו". והיינו מפני התלבשות חכמה-עילאה, ששם שורה ומתגלה אור אין-סוף ברוח-הוא ממש בבחינת בטול אפילו בדברים גשמיים הנאמרים בתורה אשר לפנינו; והלכה זו היא דבר ה' ממש. וכן האדם כשעוסק בתורה - דבר ה' ממש ורוח פיו מדבר בו, וכמו שכתוב (ישעיה נט, כא): "ודברי אשר שמתי בפיו". ועל זה נאמר (ואתחנן ו, ז): "ודברת בם", להיות המשכת חכמה ויראה עילאה "בם" - בדברי תורה.

ומזה נמשך תפלת י"ח בלחש ובחשאי - בחינת "שמן" שהוא בחינת בטול. ועל זה רומזים פריעות והשתתנות שבתפלה, שהם המשכות הבטול. ולכן כתיב: "בעמדם תרפינה כנפיהם"⁴⁵¹ בבחינת לחש וחשאי.

ויראה הנרמזת בה"א אחרונה של שם הו"ה היא יראה-תתאה,

אחרונה לגבי אין-סוף ברוח-הוא עצמו, מכל מקום הוא בבחינת "יחיד" ומיוחד, קדוש ומובדל כו לגבי התהוות "עלמין".

ואי לזאת נמשך בחינת מלכותו לבחינת "יחיד חי העולמים", להיות התלבשות "מלך יחיד" קדוש ומובדל כו - בבחינת "עלמין". והיינו בעולם-הזה הגשמי דוקא, כי "נעוץ תחלתן בסופן" דייקא.

וזהו (ואתחנן ו, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום כו" - "היום לעשותם" (ואתחנן ז, יא), כי הוא המשכת אור אין-סוף ברוח-הוא ממש, "מצוה" מלשון התקשרות, בבחינת "היום לעשותם" דוקא, שהוא בעולם-הזה - עולם המעשה ולא בעולמות עליונים, שהם על ידי השתלשלות בירידת סתר המדרגות⁴⁴⁷ מעילה לעלול כו, ורחוקים מאור אין-סוף ברוח-הוא ממש, מה שאין כן ב"סוף מעשה" מתגלה אור אין-סוף ברוח-הוא ממש, שלא כדרך ירידת והשתלשלות העולמות, אלא כמשל האור הנאחז בפתילה, שקודם שנאחז בפתילה אינו עולה בשם אור כלל, ועל ידי התאחזותו בדבר גשמי נתהווה גילוי אור.

אך אור זה צריך להמשיך⁴⁴⁸ על ידי עבודת האדם, ו"רוח אייתי רוח ואמשיך רוח", "אם ישים אליו לבו - רוחו ונשמתו אליו יאסוף" (איוב לה, יד). וזהו ענין הדלקת הנרות, להדליק ולהמשיך האור שיהא נאחז בפתילה.

וזהו (תהלים קמה, יח): "קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת": דהיינו להיות "אמת ה' לעולם" (תהלים קיז, ב), ואמתות ה' הוא שמעלה ומטה שוים לפניו יתברך, "כחשיכה כאורה" (תהלים קלט, יב); וסדר ההשתלשלות הוא רק בערכנו ובערך⁴⁴⁸ כל העולמות הברואים מאין ליש, שלא יבטלו במציאות; ונקראים "כדמותנו" (בראשית א, כו); "דמות כבוד ה'" (יחזקאל א, כח). אבל "בצלמנו" - "בצלם אלקים" (בראשית, א, כ"ז), היינו אמתות יחודו יתברך בעליונים ובתחתונים בשוה.

וכיצד נמשך "אמת ה' לעולם"?

אמר הכתוב (תהלים קיז, ב): "כי גבר עלינו חסדו". מחמת תגבורת חסד ואור עליון יותר מערך השתלשלות. והיינו על ידי נפש-הבהמית "כד אתהפכא ואתכפויא". כי נפש-הבהמית, הגם שלמטה בעולם-הזה היא במדרגה שפלה, מכל מקום שרשה ומקורה העליון היא הגבה למעלה במאד, שהיא מבחינת "לפני מלך מלך" (וישלח לו, לא).

וכמו שנתבאר במקום אחר מענין המאכל, שעליו יחיה האדם מפני ששרשו ממקום גבוה כו, ולכך, על ידי התהפכות נפש-הבהמית בהתגברות הטוב על הרע מעורר כך למעלה בשרשה תגבורת אור וחסד עליון, להיות גילוי "אמת ה' לעולם" - אמתות ה' ממש.

(והוא בחינת חסד עליון הממתיק הגבורות. פירוש: דהרי מבואר לעיל

⁴⁴⁹ (הנולדים: בכתב יד: הנולדות).

⁴⁵⁰ (הנרמזות: בכתב יד הנ"ל: הרמזות).

⁴⁵¹ (יחזקאל א, כד. ושם: כנפיהן).

⁴⁴⁷ (על פי שיר השירים ב, יד: "בסתר המדרגה").

⁴⁴⁸ (ובענין: בכתב יד 1824: וכערך).

רשעים כל כך ולא צדיקים⁴⁵⁵ כל כך טובים.

והענין: שבדורות הראשונים היו נשמות עליונות ממדרגות גבוהות, ומצד נשמתם בעצמם היו יכולים לשלוט על הרע שבנפשם. ומיד כשיתבונן בגדולת אינסוף ברוך הוא יגיע אליו היראה כו'. רק רשע גמור שמגביר הרע שבנפשו בשאט בנפש. אבל דורות האחרונים, "עיקבא דמשיחא", בחינת עקבים, אין כח בנשמתם עצמם לשלוט על הרע, וצריך יגיעה רבה, יגיעת נפש ויגיעת בשר.

וזהו "והו' ה' גייה חשפי", היינו בחינת חשך שבדורות אחרונים. כי דוד המלך עליו השלום אמר זה בעד כללות ישראל, שיש בהם בחינת חשך בדורות אחרונים, "עיקבא דמשיחא", שאין "אתה נרי הו' ה'", כלומר שאין "נר הו' ה' נשמת אדם", מכל מקום "והו' ה'", היא בחינת הו' ה' עליונה שלמעלה מהשתלשלות, "גייה חשפי". ולמענו למענו יעשה⁴⁵⁶, "כי חפץ חסד הוא" (מ"כה ז, יח), באתערותא דלעילא בלי אתערותא דלתתא.

וזהו ענין נס דחנוכה, ש"נכנסו יונים⁴⁵⁷ להיכל⁴⁵⁸:"

"היכל" הוא בחינת מחשבה - ה"יכ"ל בגימטריא "נ שערי בינה". והיונים⁴⁵⁹ הנ"ל הם בחינת חכמה דקליפה, חכמות חיצוניות כמו פילוסופיא⁴⁶⁰, שבזמן ההוא היו פילוסופים המכחישים בנבואה.

ולכן "טמאו כל השמנים" של בחינת חכמה שבקדושה, שרצו "להשביחם תורתך כו'". ונעשה נס על ידי "פר של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול" - דיקנא דכהנא רבא, חסד עליון - "בהעלות אהרן את הנרות" (תצוה ל ח) - אהרן - "שושבינא דמטרוניתא", שהיא אהבה הבאה מלמעלה באתערותא דלעילא.

וממנו הדליקו כל הח' ימים, שהם המחשבה ו' המדות, שתהיינה מאירות באור האהבה הבאה מלמעלה בלי אתערותא דלתתא. והיא מבחינת וי"ו בתוספת - וי"ו העליונה שלמעלה מעלה מן ההשתלשלות⁴⁶¹.

⁴⁵⁵ (בכתב ד' נוסף: גמורים).

⁴⁵⁶ (על פי ישעיה מח, יא: "למעני למעני אעשה").

⁴⁵⁷ (יונים: בדפוס ראשון: עובדי כוכבים. וכנראה הוא מיראת הענוור. וכן להלן בכמה מקומות).

⁴⁵⁸ (שבת כ, א [ורש"י]: "מאי חנוכה [על איזה נס קבעוה]? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו - יומי דחנוכה תמניא אינון. דלא למספד בהון, ודלא להתענות בהון.

שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, ביקרו ולא מצאו אלא פר אחד של שמן שהיה מנח בחותמו של כהן גדול [בהצנע, וחתום בטבעתו, והכיר שלא נגעו בו] ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס, והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה").

⁴⁵⁹ (יונים: בדפוס ראשון: עובדי כוכבים).

⁴⁶⁰ (פילוסופיא. שו"ת: בכתב ד' הנ"ל: פילוסופיא כו'. ובזמן).

⁴⁶¹ (בבז"ר 1223 נוספה הגהה משנת תקצ"ה - נרפסה ב"מראי מקומות לתורה אור").

שלא למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ולא למרות עיני כבודו⁴⁵². והוא⁴⁵³ בחינת הפתילה ששולט בה אור האש להפך ולכלות⁴⁵⁴ אותה.

וב' גווי אור הם ב' פעמים "רחימו" שבשם הו' ה': כי "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים "אור", היינו:

האהבה הרמוזה בה' ראשונה של הו' ה', היא בחינת אהבה רבה הבאה מלמעלה, "אהבה בתענוגים", שהיא בחינת מתנה כו', והיא בחינת נהורא חינורא:

ואהבה הרמוזה בו"ו של שם הו' ה', היא האהבה הנולדה בנפש המשכלת ומתבוננת בגדולת אינסוף ברוך הוא, והיא בחינת נהורא אופקא הקרובה אל הפתילה ומתאחזת בה:

וזהו "כי אתה נרי הו' ה'": שבחינת הו' ה' היא בבחינת נר בשמן ופתילה. וב' גווי אור הרמוזות בד' אותיות של הו' ה' נעשה "נרי", שמתלבש ב"נר הו' ה' נשמת אדם" כנ"ל.

"והו' ה' גייה חשפי": "והו' ה'" - בתוספת וי"ו, רומזת על בחינת הו' ה' ביותר עליונה. וכמו שכתוב (תשא לד, ו): "הו' ה' | הו' ה' אל רחום וחנון כו'". ופסיק טעמא בגווייהו - שיש ב' בחינות הו' ה'.

והענין, כי פעם כתיב "הו' ה' | . [רחום וחנון" (תשא לד, ו), ופעם כתיב "חנון ורחום הו' ה'" (תהלים קג, ח. ועוד).

ופירוש "הו' ה' - רחום וחנון" - שכדי להיות התגלות מדות "רחום וחנון" מאור אינסוף ברוך הוא "דלאו מכל אלן מדות איהו כלל", הוצרך להיות בחינת הו' ה', שהוא צמצום והתפשטות; המשכה והתפשטות.

אך פירוש "חנון ורחום - הו' ה'" היינו שמבחינת "חנון ורחום", דהיינו מפני "כי חפץ חסד הוא" (מ"כה ז, יח) נמשך בחינת הו' ה', שהוא צמצום והתפשטות כו' שבסדר ההשתלשלות. מה שאין כן הו' ה' שקודם "רחום וחנון", היא ההו' ה' שלמעלה מגדר ההשתלשלות. ושם נעשה גם כן בחינת הו' ה', שהוא צמצום והתפשטות כו', כדי להמשיך מדת "רחום וחנון" בהו' ה' שבסדר ההשתלשלות⁴⁵⁴.

וזהו בדורות הראשונים, כמו בנביאים ושופטים מצינו דור שכולו זכאי או כולו חייב. ומי שהיה זכאי, היה זכאי במדרגת צדיק גדול או נביא; ומי שהיה חייב, היה רשע גמור, ועל ידי זה לא היו ממוצעים. אך דורות האחרונים, דור אחר דור אין בהם

⁴⁵² (מדות עיני כבודו: לשון הכתוב ישעיה ג, ח).

⁴⁵³ (בכתב ד' הנ"ל: [?]; והיא).

⁴⁵⁴ (ועיני מה שנתבאר על פסוק "ואתחנן אל הו' ה'" (לקוטי תורה ואתחנן ב, א ואילך) ועל פסוק "וירא ישראל את היד הגדולה כו'" (לקמן סא, ד) מענין ב' שמות הו' ה').

— * —

[א.א.א]

וכן נפש־הבהמית שבאדם שרשה משם, כי היא נלקחה משמרי האופנים והחיות שבמרכבה⁴⁶⁷: "פני אריה" - ממנו נמשך חיות כל החיות; ומ"פני שור" - חיות הבהמות; ומ"פני נשר" - חיות העופות נ"ו. וכולם שרשם מעולם התהו שירדו בכריאה שבבירת־הכלים.

והנה ענין עולם התהו הוא שלא היה התכללות מחמת רבוי אור ומיעוט כלים, שהיה תגבורת האור. כמו (וישלח לו, לב): "בלע בן בעור ושם עירו דנהבה" - דין הבה, דין גמור בלי התכללות, לפי שהוא דין חזק. וכן "יובב"⁴⁶⁸ - חסד נ"ו, ולכן אי אפשר להיות התכללות נ"ו.

מה שאין בן שם מ"ה, בחינת בטול, עולם התיקון - רבוי כלים ומיעוט האור ונעשה חלישות האור. ולכן הגם שיש בו דין, מפל מקום אינו חזק כל כך ויכול להיות התכללות נ"ו. ונפש־הבהמית שרשה מתהו, מה שאין בן נפש־האלקית היא מבחינת תקון, ולכן היא המבשרת נ"ו.

ונפש־הבהמית כד אתכפיא היא הגבה למעלה נ"ו. וזהו "צעק לבם" (איכה ב, יח), דקאי על נפש־הבהמית שהיא בחינת לב וצעקה, היא העלאה ממטה־למעלה במאד.

וזו היא העלאה לבחינת המלכות - "ארוממך" - למעלה מעלה עד הפתר: פי הכל נעשה מ"מותרי מוחין", בחינת שערות נ"ו. כי לגבי אין־סוף ברוך־הוא בעצמות, אין לו שייכות וערך ויחוס עם בריאת העולמות, אלא על ידי שערות - מותרי מוחין, הארה בעלמא שאינו נוגע לעצמותו. כמו אם יחתוך השער לא יכאב נ"ו. רק שמקבל יניקה דרך שער מצומצמת מאד ממותרי מוחין נ"ו.

וכאשר ישים האדם אל לבו שאין זה רק הארה בעלמא להיות "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין", אי לזאת תגדל הצעקה בלב נ"ו. וזהו בחינת "רצוא" - בחינת הפתילה. אך "אם רץ לך - שוב לאחד", המשכה מלמעלה־למטה, בחינת חנוכה. כי הפתילה היא כבה מהר, וגם אינה מאירה כל כך, והיינו על ידי השמן.

וענין השמן, הנה בכל הדברים יש שמן נ"ו:

פי יש חכמה־דאצילות, וחכמה־דבריאה נ"ו, עד שנעשה חכמה־דעשיה, היא התורה שלפנינו המלוּבשת בגשמיות. ויש תורה־דבריאה שעל זה אמרו: "קיים אברהם אבינו עליו־השלוש את התורה עד שלא ניתנה", דהיינו קודם התלבשותה בעולם־הזה הגשמי. ולכן קיים מצות תפלין הגם שלא נכתב עדיין "קדש לי כל בכור" (בא יג, ב), שלא היה יציאת מצרים כלל. וכן מילה קיים גם בן קודם שמל את עצמו בגשמיות, כי ענין מילה היא הסרת הערלה שלא יהיה יניקת החיצונים, וקיים אברהם אבינו עליו־השלוש מצוה זו למעלה, שהסיר יניקת החיצונים. אך שלא היתה מצוה זו מלוּבשת בגשמיות מעשה המילה⁴⁶⁹. ממשי, וזהו "עד שלא

ביאור על פסוק "פי אתה נרי"⁴⁶²

הנה ב"ארוממך" - לשון נוכח, יש ב' פירושים:

הא' - מלמעלה־למטה, ⁴⁶³ הרוממות שלמעלה יומשך למטה, "יחיד חי העולמים מלך", שהוא לבדו יחיד ומיוחד, ו"חי העולמים" נמשך להיות במלכות - ריבו רבבות עלמין.

ובכתבי האר"ל כתב: שעל ידי צמצום ומקום חלל נ"ו. כי אי אפשר להיות עולמות וברואים כלל מבחינת אין־סוף בעצמו, וכל המשכות עליונות נמשכו במלכות כנודע. כי "י"ג תיקוני דיקנא" נמשכו למטה במלכות, לפי ש"רגליה יורדות נ"ו" (משלי ה, ה). ולכן נקראת המלכות בשם "עטרה" בספרי המקובלים, כי המלכות היא בחינת כתר־עליון שנמשך במלכות.

וגם "ארוממך" - לרומם המלכות, "מלך יחיד חי העולמים". כנודע, כי מלכות־דאצילות נעשה עתיק לבריאה, בחינת "יחיד כדי להיות חי העולמים", וצריך לרומם המלכות בבחינת יחיד עד מלכות דאין־סוף ממטה־למעלה.

וב' בחינות אלו הן שבת וחנוכה:

כי שבת - העלאה ממטה־למעלה, וחנוכה - המשכה מלמעלה־למטה. והעלאה זו היא ענין הביוררים, "מצמיח חציר לבהמה" (תהלים קד, יד) - "אלף טורין נ"ו"⁴⁶³, שהם מבחינת "אל שדי" (לך לך יו, א. ועוד) במילואו⁴⁶⁴ נ"ו. והיינו שנכלל בבהמה להיות אין. כי ענין הביוררים הוא להיות מיש אין. כי בהמשכה נעשה מאין יש - שם ב"ן; ס"ג - גס שהוא ישות. והביורר הוא לאהפכא מיש לאין, והיינו על ידי שם מ"ה בחינת בטול.

ולמטה הנה בחינה זו היא בנפש־הבהמית "כד אתכפיא נ"ו", שעל ידי זה מגביה למעלה מאד. כי נפש־הבהמית שרשה מעולם התהו, כמו כל המאכלים הגשמיים שירדו שבבירת־הכלים מעולם התהו. ולכן אמרו: "חמרא וריחנא פקחין"⁴⁶⁵, ואמרו: "לא אכילנא בישרא דתורא נ"ו"⁴⁶⁶, שהם משרש עליון.

⁴⁶² (נוסח אחר, כנראה הנחת אדמו"ר האמצעי נדפס במאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ח חלק א עמוד רנט).

⁴⁶³ ("מצמיח חציר לבהמה וגו' - דא בהמה דריבא על אלף טורין ומגדלין לה בכל יומא ההוא חציר") (זהר חלק א בראשית דף יח, ב). תרגום: זו בהמה שרובצת על אלף הרים, ומגדלים לה בכל יום אותו חציר).

⁴⁶⁴ (אל שדי במילואו עם הכולל גימטריא אלף. ראה מבוא שער ג חלק ב פרק טו. לקוטי תורה להאר"ל דברים על הפסוק "יוסף ה").

⁴⁶⁵ (יומא עו, ב. יין ובשמים פקחוני - עשאוני פקח).

⁴⁶⁶ (בבא קמא עא ב' עב א: "והאי דלא אמרי לך באורתא - דלא אכלי בשרא דתורא". וזה שלא אמרתי לך בליל אמש, כיון שלא אכלתי בשר שור לכן לא דקדקתי טעמו של דבר).

⁴⁶⁷ (חזקאל א, י).

⁴⁶⁸ (וישלח לו, לג: "וימת בלע, וימלך תחתיו יובב").

ניתנה.

וזהו "כי אתה גרי ה" - היינו הו"ה דו"א, שהוא בבחינת השתלשלות מי"ג תיקוני דיקנא, והוא נגד דורות הראשונים שהיתה נשמתם בעצם במעלה עליונה.

מה שאין כן "והו"ה יגיה חשכי" - "חשכי" - עקבות משיחא, נמשך משם הו"ה דאריך-אנפין שלא בדרך ההשתלשלות, וצריך להיות וי"ו החבור להמשיך ממקום עליון כזה.

והיינו על ידי צדקה, וכמאמר רז"ל: "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה". כי על צדקה נאמר: "זורע צדקות", שהיא בבחינת זריעה. כמו הגרעין הנזרע בארץ שמצמיח הרבה מחמת כח הצומח אשר בארץ, שהיא בהעלם ויש בו בחינת אין-סוף להצמיח עד אין קץ - כך הצדקה היא בבחינת זריעה, שיש בה בחינת כח אין-סוף בהעלם, שהוא מבחינת אריך-אנפין, "סתימא דכל סתימין". ועל ידי זה מתרבה גלוי אור אין-סוף עצמו, שהיה בהעלם במוחא-סתימא קודם שירד לימשך בי"ג תיקוני דיקנא.

וזה היה גם כן בחנוכה: שטמא כל השמנים למטה, ולא היה אפשר להמשיך כי אם על ידי הפך של שמן שבחומתו של כהן גדול, "כהנא רבא" הנ"ל. וענין השמן הוא ההעלם, שהרי השמן נבלע בפתיחה, ומשם מאיר ביתר שאת כאשר השמן נמשך אחר הפתיחה.

והנה על ידי בחינת השמן והפתיחה נעשה ב' גווי אור:

נהורא תכלא - על ידי הפתיחה, שהוא רק שיהא האור נאחז, אבל אינו מאיר כל כך, אלא על ידי השמן שהוא המאיר אור צח ובהיר.

נהורא חיורא - דהיינו שיהא בגלוי לנוכח כאילו רואה, ולא בדמיונות במחשבה לבדה, שנקרא העלם ולא גלוי - "כדמותנו כו" (בראשית א, כו).

וענין ב' נהורין - "נהורא תכלא" ו"נהורא חיורא", הן ב' פעמים "רחימו" שבאמצע ב' פעמים "דחילו". כי יו"ד - דחילו, וה"א - רחימו, והי"ו - רחימו, והה' - דחילו.

והענין: כי יש יראה-עילאה בחכמה, בחינת בטול ממש. מה שאין כן יראה-תתאה, בחינת פחד - במלכות, שלא למרוד במלך, ועוה מחיל כסא". וכולם "משמיעים ביראה" ופחד כו. והיא פחד מבחינה חיצונית. ⁴⁶⁶ אבל יראה-עילאה היא בחינת בטול ממש, מאחר ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ה, לה). והוא ענין תפלת י"ח, כריעות והשתחוואות - המשכת הבטול.

ושני פעמים "רחימו" היינו: ה' עלאה, בינה, היא "אהבה בתענוגים", והיא אהבה הבאה מלמעלה. ורחימו - בוי"ו, הוא ז"א, אהבה שעל ידי ההתבוננות נפש המשכלת ממטה-למעלה.

וזהו "ואהבת" - ב' פעמים "אור" כו. ודי למבין :

- * -

ועיקר המשכת השמן הוא להיות המשכת חכמה-עילאה. כי יש חכמה-עילאה וחכמה-תתאה: חכמה-תתאה - שולקחה מן המדות, וחכמה-עילאה - למעלה מן המדות. דחילו-רחימו, רחימו-ודחילו; יראה-תתאה מיוחדא-תתאה במלכות, מה שאין כן יראה-עילאה בחכמה-עילאה.

ושרשה מוחא-סתימא, שהיא מגבורה-דעתיק, שמשם נמשך השערות בבחינת "י"ג תיקוני דיקנא". אבל מקורם ושרשם הוא במוחא-סתימא ולא אבא-דאצילות. והיינו בחינת חכמה-שבכתר על פי קבלת מורנו הרמ"ק, ועל פי קבלת הארז"ל היא הגבה למעלה - במלכות דאין-סוף.

ומקור זה נמשך בתורה שלפנינו בגשמיות, "נעוץ תחילתן בסופן"⁴⁶⁹ דייקא, "אשר אנכי מצוה" הוא ב"היום לעשותם" דייקא. מה שאין כן למעלה היא דרך השתלשלות מעילה לעלול בכמה רבבות מדרגות. ואם כן רחוקה היא מאד בחינת מלכות - מבחינת מוחא-סתימא, חכמה-שבכתר. אבל בעשיה גשמיות נמשך שלא בדרך ההשתלשלות :

זוהי ענין נס דחנוכה:

ש"טמאו היונים⁴⁷⁰ כל השמנים": כי הם מבחינת חכמה-דקליפה. כי בבל נקרא "רישא דהבא"⁴⁷¹, ופרס ומדי - ב' זרועות כו.

ו"לא נשאר אלא פך אחד בחומתו של כהן גדול" - חותם הוא יסוד, וכהן גדול הוא כהנא-רבא, "רב חסד", שהוא בי"ג תיקוני דיקנא, דיקנא דכהנא-רבא. וכהנא-רבא, המקור הוא מוחא-סתימא הנ"ל.

וזהו ענין (תשא לר, ו) "הו"ה | הו"ה אל רחום וחנן כו": שלהיות "אל רחום וחנן כו", שהן הי"ג תיקוני דיקנא, שראשיתם היא מבחינת "אל", צריך להיות המשכה מבחינת "הו"ה | הו"ה", ב' פאות כו, שהוא המקור הנמשך ממוחא-סתימא כו.

והנה בתורה כתיב: "הו"ה | הו"ה" "ופסיק טעמא בגווייהו", ובנביאים כתיב: "כי אתה גרי הו"ה | והו"ה יגיה חשכי" - "הו"ה והו"ה" בתוספת וי"ו המחבר ואינו פסיק כו.

הענין הוא:

כי הנה כתיב (תהלים קיא, ד): "חנן ורחום ה'", וכתיב: "ה' | .] רחום וחנן". שיש ב' הויות - אחד בן"א להיות עולמות הברואים כו, והאחד באריך-אנפין להיות "חנן ורחום". והנה "ה' רחום וחנן" הוא באריך-אנפין, המשכת הו"ה דאריך-אנפין, ב' פאות כו, להמשיך י"ג תיקוני דיקנא בן"א. אבל "חנן ורחום ה'", היינו המשכת "חנן ורחום", י"ג תיקוני דיקנא - בן"א. להיות הו"ה בשם הו"ה כו.

⁴⁶⁹ (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

⁴⁷⁰ (יונים) בדפוס ראשון: עובדי כוכבים).

⁴⁷¹ (ראש הנהב. דניאל ב, לח: "ראשה די דבא").

העולם בטל במציאות ממש. רק עיקר גילוי היש הוא על ידי דבר ה' - "כי הוא צוה ונבראו" (תהלים קמח, ה). פירוש "צוה" - מלשון "מצות המלך" (מלכים ב יח, לו). כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמח, יג), "אין מלך בלא עם", שבחינת מלכות היא בחינת התנשאות והסתלקות שלא יאיר ויתגלה אלא בבחינת שם בלבד.

וזהו "יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו" (תהלים קמח, ה): כמו על דרך משל מלך בשר ודם, שמלכותו היא שמו לבד אשר נקרא על מדינתו, אבל לא בבחינת התלבשות כח הפועל בנפעל ממש. והתלבשות כח הפועל בנפעל הוא למטה בע' שרים - שר של מים, שר של כו', שהם מ"שמרי האופנים". ויש גבוה מעל גבוה שמקבלים גם כן דרך עילה ועלול, עד המלאכים שהם שכלים נבדלים, שהם "פני-אריה", "פני-שור" שבמרכבה.

אבל החיות של "פני שור", "פני אריה" הוא יש מאין ממש. דהיינו שהמשכת החיות אשר להם הוא בבחינת אין והארה בעלמא, שהוא⁴⁷⁹ בחינת שם בלבד ומזה נעשה גילוי היש. אך תכלית בריאת יש מאין הוא כדי להיות היש בטל לאין, ונגלה כבוד ה' (ישעיה ה, ה) למטה כמו למעלה, וכמו שיהיה לעתיד-לבא (ישעיה נב, ח): "כי עין בעין יראו כו'".

וזה תלוי בעבודתנו כל ימינו - "היום לעשותם" (ואתחנן ז, יא). ו"כל ישראל יש להם חלק לעולם-הבא", וצריך כל אחד להמשיך בחלקו גילוי זה להיות בטול היש. והוא מחמת ההתבוננות בגדולת אין-סוף ברוך-הוא, ש"אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא כו'" בלי שום שינוי. כי "אני הווי'ה לא שניתני" (מלאכי ג, ו), שאין העולם מעלים לפניו יתברך, ו"כחשיכה באורה" (תהלים קלט, יב); שאין ההעלם וההסתהר אלא לעיני בשר שלנו, אבל "קמיה - כולא כלא חשיב" ממש, ומעלה ומטה שוין לפניו, שנמצא למטה כמו למעלה ממש, ואם כן גם בחינת היש בטל אליו יתברך.

וזהו "כי גדול ה' ואדונינו מפל אלקים" (תהלים קלה, ה):

ופירוש "מפל אלקים" הם ק"ך צירופי "אלקים" המעלימים ומסתירים אור ה' וקדושתו לבלתי יתגלה אור אין-סוף ברוך-הוא כמו שהוא, שלא יתבטלו העולמות במציאות, אלא שיהא נראה העולם ליש ודבר נפרד. אבל אור הווי'ה הוא גדול על כולם, ומושל על כולם להיות היש בטל.

(וזהו "כי אני ידעתי כי גדול כו'" (שם): "אני" זו כנסת-ישראל. אבל העובדי כוכבים ומזלות אומרים (יחזקאל ח, יב, ט, ט): "עזב הווי'ה את הארץ". ופרעה אמר (שמות ה, ב): "לא ידעתי את הווי'ה כו'". ולכן נאמר ביתרו אחר שנתגייר (יתרו יח, יא): "עתה ידעתי כי גדול הווי'ה כו'").

והיינו לפי ש"כל אשר חפץ הווי'ה"⁴⁸⁰ נמשך ועשה גם ב"שמים ובארץ", שכולם יש להם ציור ותמונה מבחינת חפץ⁴⁸¹ ורצון הווי'ה, שלא בא לידי גילוי בבור ומאמר שהוא הפועל הישות.

⁴⁷⁹ (שהוא: בגוף כתב יד קודש היצמח צדק: שהיא).

⁴⁸⁰ (תהלים קלה, ו: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהמות").

נר חנוכה מצוה להניחה⁴⁷²

"נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל".

וצריך להבין הטעם שאין הנר חנוכה גם כן מימין כמו המזוזה.

אך יובן בהקדים ביאור מה שכתוב (תהלים קלה, ו): "כל אשר חפץ ה' עשה"; וכתוב (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים נעשו", ו"בעשרה מאמרות נברא העולם"⁴⁷³ שהיו מאמר ודבור, ולא נברא בחפץ ורצון בלבד.

והענין: כי הנה נודע שלכל הדברים יש חומר וצורה: שהחומר הוא ענין הדבר ההוא בכללותו⁴⁷⁴, דהיינו להיות שמים או ארץ, או שמש וירח. והצורה הוא כל ציור וכל תמונה במראה ושטח שיש לכל דבר⁴⁷⁵, בדמותו בצלמו על איזה אופן נעשה. כמו השמים והארץ הם פדורים⁴⁷⁶; ו"מן הארץ לרקיע כו"⁴⁷⁷; והשמש והירח הם גלגלים מאירים כו'. וכן על דרך זה בכל דבר נברא.

והנה⁴⁷⁸, החומר נברא בדבר ה' ובעשרה מאמרות, שבמאמר "יהי אור" (בראשית א, ג) נתהווה בחינת האור מאין ליש; וכן במאמר "יהי רקיע" (שם, ו) נתהווה הרקיע מאין ליש. אבל אופן צורת הרקיע בדמותו בצלמו - הוא נעשה בחפץ ה', שלא בא לכלל גילוי בדבור או מאמר.

והנה מה שנברא החומר במאמר ודבור ולא נברא הכל בחפץ ה' ורצונו בלבד, היא מפני שאז לא היה גילוי מאין ליש, רק שהיה

⁴⁷² (דבור הפותחיל נר חנוכה מצוה וביאורו: סידור שער החנוכה בתחלתו [חלק ב שער, ג]. אור התורה דבור המתחיל "מזוזה מימין" [בראשית כרך ב עמוד שכח. שלח - קיצור המאמר והגהות וביאורים משנת תרט"ז] - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר חנוכה תק"ע. המאמר עם הגהות - אור התורה בראשית כרך ה התקמד, ב. הערות - תתקב, א; כרך ז תתנו, ב. תתנה, ב (כנראה קיצורים). חלק - אור התורה נ"ך כרך א תקסח. כרך ג א'שנו. ראה ספר המצות להצמח צדק מצות נר חנוכה - דרך מצותיך ער, ב. ספר המאמרים תרכ"ט עמוד טו.

ביאור על המאמר - לקמן מב, ד. נוסח אחר מהביאור - הנחת אדמו"ר האמצעי - סידור הנ"ל)

⁴⁷³ (אבות ה, א).

⁴⁷⁴ (בגללות: בגוף כתב יד קודש היצמח צדק (1113): בכללותו).

⁴⁷⁵ (דבר: בכתב יד הנ"ל: דבר ודבר).

⁴⁷⁶ (פדורים: נתקן על פי הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

⁴⁷⁷ ("מהלך ת"ק שנה". חגיגה יג, א).

⁴⁷⁸ (חומר נברא בדבר ה'... צורת הרקיע... בחפץ ה': ראה לקמן מגלת אסתר צב, ב ואילך. ועוד - באופן הפכי (חומר הנברא נתהווה מ"חפץ ה'" מה שאין כן פרטי ההתהוות, הצורה וכו' נעשה כשיורד למלכות, "דבר ה'" (דיבור - מלכות). וראה שיחת מוצאי שבת קדש אחרי תשל"ח סעיף כד שרואים בזה דבר פלא: שבדרושי חנוכה מבואר תמיד כאופן הא' (שהתהוות החומר היא מ"דבר ה'" והתהוות הצורה מ"חפץ ה'" ובדרושי פורים כאופן הב').

הזה, מעשה שמים וארץ שנראים ליש ודבר גשמי, יתהפך לנהורא - להיות בו גילוי אור אינסוף ברוך-הוא, להיות היש בטל אליו יתברך, ונגלה כבוד ה' למטה כמו למעלה.

והיינו, שעל ידי בחינת "טעים מרירו למיתקא", שהוא ממטה למעלה, להפוך לבו ותאוות עולם הזה לדבקה בו יתברך בתשוקה וצמאון כו', ואיר אור ה' מלמעלה למטה במקום החשך של העולם הזה, שלא יהיה העולם מעלים אור ה' וקדושתו.

וזהו גם כן ענין "נר מצנה ותורה אור" (משלי ו, כג): "נר מצנה" היא בחינת העלאה מלמטה למעלה, "ותורה אור" היא בחינת ההמשכה⁴⁸⁴ מלמעלה למטה, ועל ידי בחינת נר מצנה בא אור התורה.

ויאיר הדבר, הנה צריך להבין ענין אותיות - מה ענינם?

פי הנה האותיות נחלקות במבטא על ידי ה' מוצאות הפה - אחה"ע מהגרון כו'. והנה, אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור, שהוא כלי הנגון, שבנגן המנגן עליו מוציא קול - שהקול ההוא בא מן תנועת הכנור שמוציא את הקול, מה שאין כן האותיות אינן באות מחמת תנועות כלי המבטא, שהן ה' מוצאות הפה, שהרי מאליהן ומעצמן יוצאות תנועות האותיות, בלי שום הכנה וכוננה מכוננת באדם - להניע הלשון לאותיות דטלנ"ת, או השפתיים לאותיות בומ"ף. אלא אדרבה, האותיות מניעות את הלשון לאותיות דטלנ"ת, והשפתיים לאותיות בומ"ף. והאותיות מצד עצמן הן מושרשות בנפש עצמה, והנפש היא המוציאה אותן מהעולם אל הגילוי, מתחלה באותיות כ"ב⁴⁸⁵ המחשבה, ואחר כך באותיות הדבור.

וזהו שכתוב (בראשית ב, ז): "ויהי האדם לנפש חיה", ותרגם אונקלוס: "לרוח ממללא" - שבחינת האותיות הן בבחינת "חיה". כי יש באדם נפש, רוח, נשמה, חיה:

נפש הוא בחינת אותיות - מחשבה ודבור; ורוח הוא הבל הלב, שהוא קול, כלול מאש, רוח, ומים כנודע; ונשמה היא בחינת השגת השכל, "ונשמת שדי תבינם" (איוב לב, ח); וחייה היא בחינת חכמה, דהיינו מקור החכמה שלמעלה מן ההשגה, ושם הוא שרש האותיות. אלא ש"קבען בפה" ולא שבראן שם בפה. כי בריאותם והתהוותם בשרשם הוא למעלה בבחינת "חיה", ומשם נמשכו ונתחלקו לכ"ב אותיות, לדבר בם איש ואיש כלשונם.

ובזה יובן ענין מאמר רבותינו זכרונם לברכה: ש"מט"ט קושר כתרם⁴⁸⁵ לקונו מתפלתיהן של ישראל:

כי הנה המלאכים מעלים התפלות. לפי שדבור האדם הוא גשמי, והמלאכים הם רוחניים - שהדבור שלהם הוא כמו מחשבה שלנו. ועל ידי המלאך המקבל התפלה מודככת התפלה

וזהו ענין "שיתף מדת הרחמים": שבכל מעשה בראשית כתיב (בראשית א, ג ואילך): "ויאמר אלקים", ואחר כך "שיתף מדת הרחמים" דכתיב (בראשית ב, ד): "ביום עשות ה' אלקים כו'".

וזהו "למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם" (תהלים קטו, ב): שבחינת אלקות הוא בבחינת "איה", דהיינו בבחינת הסתלקות, לפי ש"אומרים [] עוב הוי"ה את הארץ", ואין העולם מתנהג אלא בבחינת אלקים, שהוא שם הצמצום והסתלקות, להיות העולם יש ודבר נפרד. אבל באמת: "כל אשר חפץ הוי"ה עשה".

ועל ענין זה מדבר כל המזמור שלמעלה מזה (תהלים קיד, ג, ח): "הים ראה וינסו כו'; ההפכי הצור כו'" - שמספר בשבח מעלת שם הוי"ה, המושל על שם אלקים, ומשנה הטבע מצור החלמיש⁴⁸¹ שהוא מיסוד האש, וממנו מוציא מים. והיינו לפי ששם אלקים, שהוא הצמצום ומעלים להיות בבחינת יש על פי הטבע המוטבע בכל דבר לפי מזגו ותכונתו - הוא בטל לגבי שם הוי"ה המושל עליו, שהוא ענין גילוי אור אינסוף ברוך-הוא, שכשמו כן הוא. ולכן גם "הים ראה וינסו כו'".

והנה כאשר יתבונן וישכיל כל זה האדם, אזי תכלה ותכסוף נפשו ליבטל אליו יתברך, עד שתחפץ להתפשט מתענוגי עולם הזה, ולהפך לבו לגמרי, ולדבקה בו, וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים כו'".

ובזה אמרו: "מאן דלא טעים מרירו למיתקו ומיהפך חשוכא לנהורא לית ליה חולקא הבא"⁴⁸², שצריך להפוך טעם "מרירו למיתקא". ו"מרירו" הן תאוות עולם הזה ותענוגים שמושפעים מהיכלות הקליפות. שאין לה דבר למטה שאין לו היכל למעלה כנגדו שממנו בא תוצאת הדבר ההוא והשפעתו. וכל תענוגי עולם הזה, אפילו דבר קל, ואפילו המסלסל בשערו, הנה החיות ההוא נמשך מהיכלות הטומאה.

ולכן נענש יוסף בשבתו בבית האסורים י"ב שנה - על שהיה מסלסל בשערו, כדאיתא בגמרא על פסוק (וישב לו, ו): "ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה" - מיד (שם, ז): "ותשא אשת אדוניו כו'".

וצריך להפוך לבו, לטעום ממש "למיתקא", טעמו וראו פי טוב ה" (תהלים לד, ט); "אז תתענג על הוי"ה" (ישעיה נח, יד).

וזה היה ענין הקרבנות: שנהפך חלב מנפש בהמה ועולה ונכלל באש שלמעלה, אשר תאכל על המזבח⁴⁸³ להיות "אשה ריח ניחוח לה" (ויקרא א, ט). וכמו כן תהיה התפלה שהיא במקום הקרבנות - להלהיב נפשו באש שלמעלה ולהתענג על הוי"ה.

וענין "אתהפכא חשוכא לנהורא" הוא, שחשך הגשמי של עולם-

⁴⁸¹ (על פי תהלים שם: "ההפכי הצור - אגם מים, חלמיש - למעינו מים").

⁴⁸² (מי שלא מטעים מר למתוק ומהפך החושך לאור אין לו חלק באן. הקדמת זוהרה דף ד, עמוד א: "מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין מרירא למתקא עד לא ייתון הקא. . . לית ליה חולקא הבא").

⁴⁸³ (צו ג, א: "אשר תאכל האש את העלה על המזבח").

⁴⁸⁴ (המשכנה בגוף כתב יד קודש הצמח צדק: המשכה).

⁴⁸⁵ (בכמה דפוסים: קשרים. ותקן על פי דפוס תרכ"ב. וכן הוא לקמן; אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תלה; באורי זוהר להצמח צדק כרך א עמוד תקו וספר הפאמרים תרכ"ז עמוד רצה. וראה לקוטי תורה שיר השירים סח, א).

וזהו שכתוב (הושע יב, א): "ובידי הנביאים אדמה", וחו"ל המשילו מראה הנבואה ל"אספקלריא": שכמו שרואין באספקלריא, הגם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש, מכל מקום אין זאת גוף הצורה עצמה ממש אלא דמותה ותמונתה, כך כל השגת הנביאים באלקותו יתברך אין זה אלא בחינת דמות ודמיון. והיינו כמו בחינת משל שממנו מובן הנמשל. אבל באלקותו יתברך ממש כתיב (תשא לג, ב): "כי לא יראני כו". וכמו שאמרו רז"ל.

וזהו שכתוב בשלמה (מלכים א ה, יב): "וידבר שלשת אלפים משל" על כל דבר מדברי תורה כו, דהיינו שאמר על כל דבר מדברי תורה - רוחניות הענין. כמו מצות קרבנות (ויקרא א, ב): "מן הבהמה", ומקריבים חלב ודם על גבי המזבח בכהן ובגדי כהונה, והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות, ומהו נקרא חלב ודם ברוחניות, ומהו כהן ומהו בגדי כהונה.

והנה, גבוה מעל ^{כח} גבוה - כמה מדרגות רוחניות זו למעלה מזו. והשיג שלמה בחכמתו "שלשת אלפים משל", דהיינו שלשת אלפים מדרגות זו למעלה מזו, וכולם אינן רק בחינת משל לגבי בחינת אלקות ממש השורה ומתלבש בתורה.

והנה שלמה לא השיג אלא שלשת אלפים משל, אבל באמת כך הוא עד רום המעלות לאין קץ, שכולם אינן רק בחינת משל ל"קדמונו של עולם", דהיינו אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, שלמעלה מעלה מבחינת וגדר השתלשלות - לא בבחינת ממלא ולא בבחינת סובב, רק שהתורה נמשכה משם על ידי בחינת אותיות והמשכות.

ועל זה אמרו רז"ל: "דוד המלך עליו השלום היה מחבר תורה של מעלה בהקדוש ברוך-הוא" - דהיינו, שהמשיך אותיות התורה מאור אין-סוף ברוך-הוא ממש. ועל זה נאמר (אחרי יח, ה): "אשר יעשה אתם האדם כו" - לעשות אותם, שעשיית התורה היא על ידי האדם. וכמאמר רז"ל: "מעלה אני עליכם כאלו עשאוני".

וזהו "ותורה אור": שהתורה מאירה אור אין-סוף ברוך-הוא ממש. אך אין אור התורה עולה בשם אור אלא על ידי "נר מצוה":

והענין, שהארת אור הנר הוא על ידי שיש אור סביב האור. מה שאין כן בלא אור - יכבה ולא יאיר כלל. ולכן "אין כופין כלי על גבי הנר בשבת - שלא יכבה", שמחמת כפיית הכלי מונע האור שסביב האור. והיינו, כי האור גורם להיות הארת אור הנר.

לפי שאור הוא אותיות אור⁴⁹¹ - שהאור הוא מקור האור. כי היו"ד שבהעלם אותיות "אור" הוא העלם האור, ובו ועל ידו נמשך ויוצא האור מההעלם אל הגילוי.

והיינו כמו בחינת אותיות שלמעלה מהתורה, ושם הוא שרש ומקור המצות, שהן מושרשות ברצון העליון ברוך-הוא שלמעלה

מגשמיות לרוחניות על ידי המלאך ההוא. והנה גבוה מעל גבוה⁴⁸⁶, עד עולם העליון שבו משכן מט"ט, והוא "קושר כתרים" - שלמעלה מן הראש ומוחין. ועל ידי זה ממשיך אותיות חדשות.

כי הנה התפלה היא בקשת "יהי רצון" - שיתהווה בחינת רצון. שכמו שכבר נמשך רצון העליון בחכמה, הנה החכמה מחייבת על פי התורה, "אין יסורים בלא עון"⁴⁸⁷, שהעון גורם יסורים חס ושלום. אבל על ידי התפלה: "יהי רצון", נמשך רצון העליון שלמעלה מבחינת חכמה, ושם הוא רחמים פשוטים, ורבו פשעיהו כו⁴⁸⁸.

וזהו שאמרו רז"ל: "כשישראל אומרים: 'יהא שמו הגדול מבורך' כו הקדוש ברוך-הוא מנענע בראשו" - פירושו: ש"מנענע" וממשיך "בראשו" - הוא רצון העליון ברוך-הוא, כי אותו מבקשים: "יהא שמו הגדול מבורך" - שיהא ברוך ונמשך "שמו הגדול", שלמעלה מבחינת השתלשלות, שהוא "גדול ומהולל מאד" (תהלים מח, ב).

והמשכת רצון העליון הזה, הוא על ידי העלאת אותיות התפלה לשרשן ומקורן - ברתה העליון - על ידי מט"ט. והיינו לפי ששרש האותיות היא בכרת העליון, למעלה מבחינת חכמה ומוחין.

אלא שראשית הגלוי היא בחכמה, שאי אפשר להשפיל ולהשיג כל דבר מושכל כי אם על ידי אותיות, אבל האותיות עצמן אינן בחינת שכל; שאי אפשר לשכל המושג להשיג ענין מהות האותיות בעצמותם, אלא שהן לבוש השכל, והלבוש הזה הוא מבחינת חיצונית עליון שירד ונתפשט למטה להלביש את השכל, ומשם יורד עוד להיות אותיות מחשבה ודבור. :

והנה התורה נתלבשה באותיות גם כן על דרך זה, שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחינת התורה. ד"אורייתא מחכמה נפקת", והאותיות שרשן למעלה בבחינת כתר. ואותיות - מלשון "אתא"⁴⁸⁹, שהוא לשון המשכה. שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה.

והענין: כי הנה כתיב (שמואל א כד, יג): "כאשר יאמר משל הקדמוני". והוא התורה, שהתורה נקראת בשם "משל הקדמוני"⁴⁹⁰. וביאור הדבר ההוא: כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיובן מתוך המשל, והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל, אלא שהנמשל מובן מתוכו על ידי שדומה לו בצד מה.

⁴⁸⁶ (גבה מעל גבוה קהלת ה, ז).

⁴⁸⁷ (שבת נה, סוף עמוד א).

⁴⁸⁸ (איוב לה, ו: "אם תטאת - מה תפעל בו, ורבו פשעיהו - מה תעשה לו").

⁴⁸⁹ (כמו "אתא בקר" (ישעיהו כא, יב), וכן "אתה מרבבת קדש כו" (ברכה לג, ב) - לקמן עא, א ובכמה מקומות).

⁴⁹⁰ (רש"י על הפסוק: "כאשר יאמר משל הקדמוני" - משל קדמונו של עולם, התורה שהיא משלו של הקדוש ברוך-הוא).

⁴⁹¹ (ראה זהר חלק א בראשית טו, ב).

והנה שָׁרַשׁ הוּא אומות - "רישיה דעשו בעטפא דיצחק"⁴⁹⁴, שהוא מבחינת גבורות, שהן בחינת שמאל. אך הגורם להיות המשכת "גר חנוכה בשמאל" - היינו בחינת המזוזה שבנימין, שהיא בחינת ההעלאה. שעל ידי העלאה זו נעשה בחינת ההמשכה הנ"ל, ונמשך גם במקום החשך בחינת "טורי דפרודא". כי עיקר הדבר הוא להיות החשך דוקא מאיר. דהיינו בחינת "אתהפכא חשוכא לנהורא".

וזהו שאמרו רז"ל (סוטה מ"ט): "עלמא אמאי קא מקיים? א'אמן יהא שמייה רבא דאגדתא"⁴⁹⁵ - כי "אגדתא" הוא בחינת תרגום, שכל התלמוד הוא בלשון תרגום. ותרגום הוא בחינת אחוריים - דקדושה בנוגע. וכשנמשך להיות "שמייה רבא מברך"⁴⁹⁶, ונמשך גם בבחינת תרגום שהוא בבחינת אחוריים, אזי "אתהפכא חשוכא לנהורא" וזהו עיקר קיום העולם. :

— * —

[מב. ז]

ביאור על הנ"ל⁴⁹⁷

ביאור הדברים על ענין "גר חנוכה משמאל ומזוזה מימין":

הנה המצות הן מלמטה למעלה, והתורה מלמעלה למטה. והיחוד שביניהם הוא כמשל העומד למעלה ורוצה להתקרב עם העומד למטה - זה עולה בסולם וזה יורד עד שנפגשים זה בזה. וביאור הענין:

הנה כתיב (תהלים קלה, ו): "כל אשר חפץ ה' עשה"; וכתיב (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים נעשו".

והענין, שהחומר נברא בדבר ה', והתמונה והציור באיזה אופן שנברא, הוא מחפץ ה' - "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית" (תהלים קד, כד). שבחינת החכמה היא בחינת גבורות, דהיינו התחלקות לעשות כל ציור וכל תמונה לכל הפרטים למיניהם.

ושרש החכמה למעלה הוא בחינת "בוצינא דקרדוניתא", "קו המדדה" (ירמיה לא, לח), "מדוד משחתא", "מי מדד בשעלו מים כו"⁴⁹⁸ (ישעיה מ, יב). והגילוי הוא בחכמה-דאצילות אור-אבא, ושם "מה

⁴⁹⁴ (ראשו של עשו בחיקו של יצחק. תרגום יונתן ויחי נ, יג).

⁴⁹⁵ (העולם על מה קיים? על "אמן יהא שמייה רבא" של אגדה. ראה לקמן בביאור מג, ג. כי אגדה היא בחינת חכמה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה". וראה סידור עם דא"ח, תא, ג).

⁴⁹⁶ (שמו הגדול מבורך).

⁴⁹⁷ (ראה אור התורה חנוכה (בראשית כרך ב) שלב, ב).

⁴⁹⁸ (זהר חלק א, בראשית דף יח, עמוד א. ושם: "יקו" (בראשית א, ט), מדידו דקו ומשחתא... משחתא בוצינא דקרדוניתא דכתיב: "מי מדד בשעלו מים". ודא איהו "יקו המים". תרגום: "יקו" - מדידות של קו ומדה... מדידת הניצוץ החזק, שכתוב: "מי מדד בשעלו מים". וזהו "יקו המים").

מהחכמה, בחינת "דאורייתא מחכמה נפקת".

ולכן בעשיית המצות, שהן בבחינת העלאה מלמטה למעלה למקורן ושרשן - בחינת או"ר - אור י' גורם להאיר אור התורה: כי כל המצות נקראו בשם צדקה, כמו שכתוב (ואתחנן ו, כה): "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת כו". וצדקה לדלים ואביונים היא המשכה והשפעה "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נו, טו). וכך מעוררים למעלה בחינת המשכות "להחיות רוח שפלים" - ד"קמיה - כולא בלא חשיב, והכל נקראים שפלים ודלים אצלו יתברך. וההמשכות וההשפעות הן הן אור התורה, כי אור ושפע הכל אחד.

וזהו שאמרו רז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו", רק צריך להיות תורה וגמילות-חסדים - כי בלא גמילות-חסדים זו צדקה, אין אור התורה מאיר לו. וזהו "אפילו תורה אין לו", פירוש: שאין התורה שייכה ומתייחסת אליו, רק התורה היא בחינת אותיות הנ"ל.

וזהו "אמשיך רוח ואיתי רוח" - פירוש: "רוח" היינו בחינת או"ר הנ"ל, ומתחלה "אמשיך" מקור בחינת אותיות. ואחר כך "איתי" וממשיך המשכת אור אין-סוף ברוח-הוא בחכמה - ראשית גילוי האותיות, להיות התורה - אור. :

ובזה יובן ענין "מזוזה מימין וגר חנוכה משמאל":

כי מזוזה היא בחינת העלאה מלמטה למעלה כמו בחינת המצות. וענין המזוזה הוא, שכותבין פרשת "שמע" (ואתחנן ו, ד); "והיה אם שמוע" (עקב יא, יג); שכתוב שם (ואתחנן ו, דה): "אחד - ואהבת [.] בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" - בחינת העלאה.

וקובעין בפתח הבית - להעלות הבית וכל אשר בו, כל רכושו וקנינו - בכל התיבות, להיות בטלים לאהבת ה' "בכל מאדך" - "בכל ממונך".

ולכן קובעין המזוזה בימין, כי "ימינו תחבקני" (שיר השירים ב, ו) - כאדם החובק את חבירו שמקרבו אצלו, כך נמשך "ימין מקרבת", להעלות אליו יתברך כל הבא לקרב אליו יתברך.

אבל גר חנוכה הוא המשכת אור התורה, כי היונים⁴⁹² רצו "להשפיקם תורתך", ולכן הוא משמאל, כי "מימינו אש דת למו" (ברכה לג, ב), שהתורה נמשלה לאש בנוגע. ובפרט שעיקר מצות גר חנוכה להאיר בחוג - ברשות-הרבים, ובחינת "רבים" היינו "טורא דפרודא"⁴⁹³, מבחינת ז' אומות, שגם שם יאיר אור ה' וקדושותו, שלא יהא העלם והסתר. כמו שהיה בימי חשמונאי שרצו⁴⁹⁴ היונים⁴⁹² "להשפיקם תורתך", וכשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו להמשיך אור התורה גם במקום הרבים - "טורי דפרודא". :

⁴⁹² (היונים: בפרוס ראשון: העובדי כוכבים).

⁴⁹³ (הרי הנפרדים. ראה זהר חלק א בראשית כט, ב. ויצא קנח, א. חלק ב פקודי רלה, סוף עמוד א. וראה לקמן קטו, ד).

אלקים להיות בטול היש כו'.

והנה בבחינת יחוד זה והמשכה זו יש ב' דרכים:

הא': ששם הו"ה יורד למטה לבחינת אלקים, ונקרא "שילוב הו"ה באלקים". ואזי האל"ף קודם ל', ששם אלקים מלביש את שם הו"ה ושם הו"ה מלוכש בתוכו.

והב': ששם אלקים עולה למעלה ונכלל בשם הו"ה, ואזי היורד קודם לאל"ף כו'.

והנה היתרון והמעלה הוא כששם אלקים עולה למעלה. כי כשהשם של הו"ה יורד לבחינת שם אלקים להתלבש בו, הנה הוא על ידי כמה צמצומים להיות התלבשות בבחינת יש, אבל כשהשם אלקים עולה ונכלל בבחינת הו"ה הרי זה עולה לבחינת אין כו'.

והנה, "גר מצוה" הוא בחינת העלאה, "ותורה אור" הוא בחינת המשכה. וביאור הענין הוא, בהקדים להבין ענין האותיות:

והוא כי האותיות היוצאות בה' מוצאות הפה - אחה"ע מן הגרון כו', אין המוצאות עושים ומפעילים את האותיות כמו כנור המנגן שמוציא הקול על ידי האדם המנגן, שאז נולד ונתהוה הקול ונגון. אבל האותיות שבה' מוצאות הפה אינו כן. אלא שהאותיות כבר היו בנפש, שכל נפש מליאה אותיות, ובבואם לה' מוצאות הפה הם המניעים את המוצאות ולא מתנועעים על ידי המוצאות.

והנה, יש כמה בחינות אותיות - אותיות המחשבה, ואותיות הדבור: אותיות המחשבה בבנינה, ואותיות הדבור במלכות. ובחינת דבור שלמעלה הוא בבחינת המחשבה למטה, שהוא דבור המלאכים: "וקרא זה אל זה" (שע"ה, א), ו"גבוה מעל גבוה" - ש"מקבלים דין מן דין", עד רום המעלות. מה שלמטה הוא בבחינת מחשבה נקרא לגבי שלמעלה בחינת דבור, ובחינת מחשבה שלמעלה יותר נעלמה.

והנה שרש גלוי האותיות הוא בחכמה (בראשית ב, ז): "ויהי האדם לנפש חיה", בחינת חיה היא בחכמה. אך אין זה רק בבחינת גלוי, אבל שרשם הנעלם הוא למעלה מעלה - בבחינת כתר. כמו שכתוב בזוהר: "אינון כתרין עילאין כו', ונתתא כ"ף מעל כורסיא דיקריה כו"⁵⁰¹.

כי מהות האותיות אינן בחינת שכל, רק הם למעלה מן השכל; שאי אפשר להשיג בשכל מהות האותיות ומוצאן במבטא אב"ג - שהם יוצאות מכלי השכל, רק עיקרם נלקחים מבחינה שלמעלה מהשכל, והן נעשות בחינת לבוש להשכל להשכיל כל דבר בכל לשון - "מענה לשון"⁵⁰². שכל דבר שכל אינו נתפס אלא באותיות. אבל אין האותיות מהות השכל ועצמותו אלא בחינת לבושו. כנודע, שהשכל מתלבש לפעמים באותיות אלו ולפעמים באותיות

רבו מעשיך, שרבו מאד פרטיים רבים. אך שהיו כלולים בחכמה.

וכמשל השכל הגשמי, שתופס ומקיף הרבה ענינים בבת אחת וברגע אחת, וכדי להוציא מהעלם אל הגילוי צריך לפרט בדבורים רבים ושונים בשעה ושנים - כך בחכמה כלולים "מה רבו מעשיך", בכל ציור וכל תמונה, ונפרטו בעשרה מאמרות שנברא העולם. אך המאמרות הן עשרה בלבד, כי לא נפרט הכל בדבור, רק דרך כלל ולא דרך פרט.

והפעם, כי מה שנפרט בדבור הוא בכדי להיות בחינת יש. כי מבחינת חכמה דאצילות לא היה יכול להיות בחינת יש. ואפילו מה שנתלבש בו"א, שהוא בחינת הו"ה - הכל נקרא בחינת אין-סוף, ד"איהו וחייהו חד", ולא היה יכול להיות בחינת פירוד רק במלכות דאצילות, ב"דבר מלך שלטון" (קהלת ה, ד). והיינו על ידי כי מלכות דאצילות נעשה עתיק דבריאה וכו'.

אך מכל מקום בחינת הו"ה מושל בבחינת מלכות להיות בטול היש. וכענין "וצבא השמים לך משתחווים" (נחמיה ט, ו), דהיינו בחינת בטול המלאכים בכלות הנפש. והשמש והירח משתחווים אפילו בגופם - שסובבים והולכים.

ובטול זה הוא על ידי "כל אשר חפץ הו"ה", שבחינת חפץ זה מתלבש בחכמה דאצילות, וחכמה דאצילות מתלבשת בחכמה דמלכות דאצילות, המתלבשת בבי"ע, כי "גבוה מעל גבוה שומר" (קהלת ה, ז), וכל מה שלמטה - מקבל ממה שלמעלה הימנו עד רום המעלות.

(ואפילו הפילוסופים מודים בזה. רק שאין משיגים רק עשר בחינות התחתונות - ח' גלגלים, וגלגל היומי. ועיין ב"פרדס" שעו ששי סוף פרק ג': "כבר הסכימו החוקרים כו' וגלגל השכל העשירי כו'. ויותר מזה אין משיגים, אבל יכול להיות, גם לפי דעתם, שיש למעלה מהם גם כן).

רק העובדי כוכבים ומזלות⁴⁹⁹ אומרים: מאחר שכבר נשתלשל בהעלם אחר העלם בבחינת שם אלקים המצמצם כו', מוכרח להיות נשאר כך. אבל "כי אני ידעתי - ("אני" - בחינת מלכות וכןסתי ישראל) - כי גדול הו"ה" (תהלים קלה, ה) ⁵⁰⁰ - ששם הו"ה מושל על כל בחינת אלקים. מה שאין כן פרעה אמר (שמות ה, ב): "לא ידעתי את הו"ה", שלא ידע - רק שם אלקים, ואמר (יחזקאל ח, יב): "עזב ה' את הארץ".

(ובאמת לא בדעת דבר⁵⁰⁰. כמו שכתוב בתניא חלק ב', שהרי נס של בריאת שמים וארץ גדול מנס של קריעת ים סוף כו', עין שם)

ולכן אומרים (תהלים עט, י): "איה אלקיהם".

אבל באמת: "כל אשר חפץ הו"ה עשה", שזהו ענין יחוד שם הו"ה עם שם אלקים ו"יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה". שיחוד זה היינו בחינת המשכה שנמשך שם הו"ה ומשתלב בשם

⁴⁹⁹ (האמות).

⁵⁰⁰ (לא בדעת דבר: לשון הכתוב איוב לד, לה).

⁵⁰¹ (אלו כתרין עליונים כו', וירדה כ"ף מעל כסא כבודו).

⁵⁰² (משלי טו, א).

שיחוברו ב' הפכים עד שיערה רוח מלמעלה משניהם, כענין "עושה שלום במרומיו כו" (איוב כה, ב), ולכן מאחר שיעקב היה המחבר, לכך היה בו גילוי בחינת "נורא" שהוא למעלה משניהם.

וכך הוא בבחינת אור, שהדקות הוא לפי שהוא בחינת ממוצע, שהוא בקו האמצעי - חח"ן [חכמה, חסד, נצח] מימין, ובג"ה [בינה, גבורה, הוד] משמאל, וכדת"י [נתר, דעת, תפארת, יסוד] באמצע הוא בחינת אור, שהוא בחינת נ"א, שהוא בקו הממוצע - בחינת [תפארת].

ולכן נקרא אור - אוריו"ד, שהיו"ד הוא בחינת העלם של האור, שמוריד וממשיך להיות האור מאיר. כמו האותיות שהן בבחינת ההעלם, ובהן ועל ידן נתפס השכל ובא לידי גילוי, כי אי אפשר לכל שכל בלי אותיות כנ"ל, כך האור שהוא בבחינת העלם - בו ועל ידו נתפס האור להאיר לבא לידי גילוי.

וזהו "כי נר מצוה ותורה אור":

שעל ידי "נר מצוה" נעשה ה"תורה - אור". כי המצות עולות עד הכתר ששם שרש המצות - "תר"ך עמודי אור", עמוד שמחבר מעלה למטה. וכענין "יעקב חבל נחלתו" (האינו לב, ט), בשמתנועע החבל למטה כו⁵⁰³. וכך על ידי המצות שהן במלכות, עולות בכתר ונמשך משם בחינת אותיות חדשים, דהיינו תוספות אור להיות אור התורה מאיר.

כי הנה התורה נקראת "משל" הקדמוני. וענין המשל הוא כמו שכתוב: "ידבר שלשת אלפים משל". כי הנה "חכמת שלמה" היא חכמה תמאה, שהיא בחינת מלכות דאצילות, והיינו בחינת מלכות המאירה בבי"ע. כי מלכות דאצילות עצמה היא רוח הקדש ונצח והוד דאצילות היא בחינת נבואה, ובאצילות "איהו וחייהו חד". ולכן יש ס' רבוא פירושים על כל פסוק מדברי תורה ונבואה. וגם משלי ושיר השירים שאמר שלמה ברוח הקדש הן במלכות דאצילות עצמה, למעלה מחכמת שלמה.

אבל מה ש'נתן חכמה לשלמה" (מלכים א, ה, כו) - היא בחינת חכמה תמאה דבריאה, ובחכמה זו דיבר על כל דבר מדברי תורה "שלשת אלפים משל", דהיינו רוחניות שבדברי תורה מכל הג' עולמות בי"ע.

(שכל מה שיש למטה יש למעלה, בנוגע מאתרוג שלמטה שמעורר למעלה - שדוקא אתרוג ולא תפוח. ולקרב אל השכל, הוא כמו דבר גשמי המצוייר בדמיון האדם, אך דמיון מחשבת האדם אינה פועלת כלום. אבל למעלה - "כי לא מחשבותי כו" (ישעיה נה, ח))

שהשיג ממדרגה התחתונה דעשיה עד מדרגה הראשונה שבבריאה. וכל עולם יש בו י' ספירות, וי' כלול מי' עד אלה, וזהו שלשת אלפים. אבל באצילות ד' איהו וחייהו חד", לא השיג.

אבל באמת גם התורה דאצילות היא בחינת משל לגבי המאציל העליון ברוח-הוא, ⁵⁰⁴ ד"אורייתא מתקשרא בקודשא בריך-

אלו. כמו דבור התוספות והר"ן, שמלבישים כל אחד השכל באותיות אחרים, ונלקחים מלמעלה מן השכל, רק שאין מתגלים אלא בשכל.

והמשל בזה - כח ההולדה שבמות, שנתהווה באדם אחרי היותו בן י"ג או ט' (סנהדרין ריש פרק ח'). ואף שכבר היה לו מוחין בשלימות, מכל מקום כח ההולדה לא נגמר עד היותו בן י"ג או ט'. וגמר כח זה תלוי במאכל אשר יאכל. וכנודע ממה שאין מאכילין את הבהן גדול בערב יום הכפורים דברים שמרבים הזרע. שיש מאכלים מרבים הזרע ויש מאכלים ממעיטים. והנה במאכלים ההם עצמן אין בהם כח ההולדה, רק כשבאים להמות והמות מתחזק על ידם, אזי נתהווה ונגמר כח ההולדה.

כך האותיות באים מלמעלה מהשכל שאינו נתפס באותיות כלל, ומכל מקום כשבאים לבחינת השכל נעשה גילוי השכל על ידי אותיות.

ולכן אמרו על מט"ט ש"קושר כתרים לקונו מתפלותיהם של ישראל". והענין, כי אותיות התפלה עולות למעלה על ידי המלאכים. כנודע שכמה מלאכים ממונים ⁵⁰⁵ בכל היכל לקבל התפלות. ואיתא בזהר שהמלאך "נשיק לה".

וביאור ענין זה הוא:

כמו הנושק על דרך משל - מכניס רוחו והבלו בדרך שנושק, כך המלאך מכניס רוחו והבלו באותיות התפלה להעלותם מבחינת דבור האדם לבחינת דבור המלאכים, שהיא בחינת מחשבה שלמטה. וכך עולה התפלה למעלה מעולם ועד עולם, עד עולם העליון, שם הוא מט"ט שעושה בחינת כתר זה. פירושו: שמעלה האותיות עד מקורן ושרשן שהוא בכתר.

והיינו כדי להמשיך אותיות. כי התפלה היא "יהי רצון" - שיהיה המשכת רצון אחר מבתחלה שנמשך בחכמה, וחכמה היא בחינת דין. וכן התורה ד' מחכמה נפקת", "מימינו אש דת למו", שהיא בחינת אש וגבורות. ועל פי התורה - "אין יסורים בלא עון". אבל בכתר, שם הם רחמים פשוטים ו'נושא עון כו" (תשא לה, ז), ומשם נמשך אותיות חדשות כו' :

והנה ככל הענין הזה באותיות - כך הוא בבחינת המצות, "כי נר מצוה".

והענין: שאין אור הנר מאיר אלא כשיש אור סביב האור. מה שאין כן כשאין שם אור, יכבה ולא יאיר כלל. והנה האור הוא בבחינת אותיות. כי הרי רואין שיסוד האור הוא תחת יסוד האש. ואף על פי כן הרי יש בו דקות הרבה מיסוד האש. והטעם, כי האור אף על פי שהוא למטה מיסוד האש, מכל מקום שרשו הוא למעלה.

וביאור הדבר:

כי הנה יעקב אמר (ויצא כח, ז): "מה נורא". ולכן מה שאומרים "הגדול הגבור והנורא" - "נורא" הוא מדתו של יעקב. ולכאורה לא שייך בחינת "נורא" ליעקב כי אם ל"פחד יצחק"? (ויצא לא, מב) אלא, לפי שיעקב היה הממוצע בין האבות, ונודע שאי אפשר

⁵⁰³ (כמו החבל שראשו אחד למעלה וראשו השני למטה - אם ימשוך אדם בראשו השני, יענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון כמה שאפשר לו להמשך". תנאי אגרת התשובה פרק ו).

והיא משמאל – בחינת גבורות. וזה היה בזמן בית שני כו. :

— * —

הוא; כמו ד' ישראל מתקשראן באורייתא", שאין להם ערך לגבי התורה אלא ד' מתקשראן" בה - וכך התורה "מתקשראת בקודשא בריך הוא כו";

וכדי שיומשך ויתפשט אור אין-סוף ברוך הוא המאציל בהתורה, הוא על ידי "נר מצוה" שהיא בחינת אהבה ויראה - אור י'. שהמצות הן בחינת העלאה, כמו קרבנות שנעשו מן הבהמות להיות "אשה ריח ניחוח"; וכן תפלין של קלף מעור הבהמות; וציצית של צמר. והרי זו בחינת העלאה מדבר גשמי להיות התכללות ברוחניות - "אשר קדשנו במצותיו".

(וגם הם המשכות. אך מפני שנעשות על ידי מעשה האדם בפועל ממש, הרי הן העלאות שהאדם מעלה ומקשר אותן לאור אין-סוף הנמשך בתוכו. מה שאין כן התורה היא המשכה לבדה - "קורא בתורה" - שקורא וממשיך מה שכבר היה, כאדם הקורא לחברו כו).

ועל ידי העלאה זו נעשה המשכת התורה.

וזהו "יהא שמו הגדול מבורך": כי יש שם הוי"ה - בחינת מלכות, כי הוי"ה הוא ז'א, ושמו של הוי"ה, דהיינו הגילוי, הוא במלכות. ו"שם הגדול" הוא בכתר (ופעם אמרו בזהר דהיינו בבינה, והכל אחד כי התגלות עתיק בבינה), דהיינו מלכות דא"ק. ולכן אומרים: "מברך לעלם" בלשון יחיד, שהוא עולם האצילות, שהוא רשות היחיד, ד"איהו ויחיהו חד". לפי ש"שם הגדול" הוא למעלה מהאצילות ונמשך באצילות.

וזהו "הקדוש ברוך הוא מנענע בראשו" - פירוש: בבחינת כתר, ש"מנענע" וממשיך למטה.

אך דוקא ב"אמן יהא שמיה רבא דאגדתא", כי אגדה היא בחינת חכמה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה", כמו שאמר האריז"ל.

ו"אמן יהא שמיה רבא" אומרים בצבור - שאז דוקא "מנענע" בכל בחינת "ראשו". מה שאין כן "אחד העוסק בתורה", אף על פי ש"הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו", מכל מקום אין המשכה זו רק בחלק נפשו, אבל בצבור ממשיכים בחינת כללות כו.

ובזה יובן ענין "נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין": מזוזה הוא בחינת המצות, שהמזוזה היא בחינת העלאה. שבית האדם וכל מה שבתוכו בטל ל"ה' אחד", שכותבין במזוזה "אחד - ואהבת".

כי "בכל לבבך" הוא בחינת התפלה בלב; "ובכל נפשך" היא בחינת התורה, לקשר מחשבה במחשבה ודבור בדבור - "ודברי אשר שמתי בפיך" (ישעיה נט, כא); "ובכל מאדך" היא המזוזה, שהיא בסוף ביתו עם כל הרכוש שבתוכו.

ועל ידי זה "נר חנוכה משמאל" היא "תורה אור" - שהיוונים⁴⁹² רצו "להשכיחם תורתך".

ותקנו להניחה "על פתח הבית מבחוץ" - לרשות הרבים: כי המלכות נקרא "פתח הבית", שמשמש כניסה ויציאה. וכך כתיב (אחרי טו, ג): "בזאת יבא אהרן אל הקדש כו". וביציאתה לבי"ע הנה מלכות "בכל משלה" (תהלים קג, ט). וצריך להמשיך גם שם ב"טורי דפרודא" - "על הרי בתר" (שיר השירים ב, יז), בחינת אור התורה.